

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

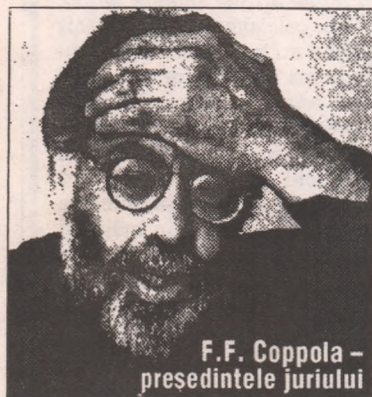
Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

12 - 18 iunie 1996
(Anul XXIX)

23

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

F.F. Coppola -
presedintele juriului

„Vacile
sînt
mai puțin
nebune
decît noi”

(pag. 12-13)

Liv Tylor - descoperirea lui Bertolucci

Premiile
Uniunii
Scriitorilor
pe anul
1995

(pag. 6)

Birgitta
Trotzig
prezentată de
Gabriela
Melinescu

(pag. 20-21)

Eminescu și creștinismul

(pag. 10-11)

Votul universal

ÎN ZILELE fierbinți ale campaniei electorale, mi-am făcut timp să citesc scrisorile pe care dl. H.-R. Patapievici le-a adresat în 1990 și 1991 d-lui Alexandru Paleologu, ambasador, pe atunci, al României la Paris. Ele se găsesc în volumul *Politice* pe care dl. Patapievici l-a publicat recent la *Humanitas*. Scrisorile cu pricina au stîrnit deja unele reacții și vor mai alimenta destule polemici. Trebuie să-i aduc la cunoștință d-lui Patapievici, pe această cale, și o reacție pe care n-o știe, fiindcă nu s-a exprimat în scris. Într-un oraș din sud, la o reuniune electorală, între alte întrebări referitoare la mizeriile cotidiene ale administrației locale, mi s-a cerut părerea despre punctul de vedere asupra poporului român conținut în scrisori. Dacă voi fi în stare, voi reveni la fondul problemei, detaliind răspunsul pe care l-am dat cu acel prilej. Deocamdată aș dori să comentez pe scurt opinia cu privire la vot a d-lui Patapievici.

D-sa scrie (la p. 67-68): “Cred cu convingere că garanția progresului în România este votul cenșitar: România va evolua numai în măsura în care poporul, *misera plebs*, nu va avea acces direct la decizie.” Argumentele d-lui Patapievici sînt de natură, așa zicînd, istorică și constau în evocarea diverselor voturi, mai mult sau mai puțin iresponsabile, care s-au succedat în acest secol, după ce întreaga populație adultă a primit dreptul de a participa la alegeri. Ideea este că poporul român n-a devenit matur în 1996 după ce a fost copil cu o sută de ani mai devreme. “Poporul român este cum a fost - *ne varietur*”, constată dl. Patapievici.

Aș atrage, mai înțîi, atenția asupra faptului că iresponsabilitatea nu este caracteristica exclusivă a votului universal: și acela cenșitar ne oferă destule exemple. Dl. Patapievici menționează *Istoria contemporană* a lui Maiorescu. După cum rezultă din ea, capriciile electorale, ale celor care aleg și ale celor care se vor alege, sînt aceleași în epoca votului cenșitar ca și în epoca votului universal. *Scrisoarea pierdută* este inspirată de o dispută din Constituanta de la 1883 privitoare la numărul colegiilor. “Eu cu cine votez?” e o întrebare pe care am auzit-o deseori în acest iunie 1996, dar care a fost pusă pe cînd votul nu era universal. Esența votului nu se schimbă prin trecerea de la *cenșura* la universalitate. Sporește doar numărul cetățenilor turmentați de dificultatea unei opțiuni.

În al doilea rînd, progresul amintit de dl. Patapievici nu poate fi legat de un regres: renunțarea la universalitatea votului ar fi tocmai o astfel de întoarcere pe scară istorică. În plus, dacă acum o sută de ani *cenșurile* erau bazate pe avere, pe ce ar trebui bazate ele astăzi? Pe gradul de școlarizare? Nu s-ar rezolva multe lucruri: nu prea mai există astăzi analfabeți care să nu fi trecut prin școală.

În fine, datoria oricărei clase politice este să-și lumineze electoratul, să-l educe și, la limită, să-l creeze. Votul cenșitar este o discriminare inacceptabilă în condițiile libertăților și drepturilor omului în societatea modernă. Fie și doar formală, această modernitate ne obligă. Democrația originală e mai bună decît lipsa democrației. În loc să abandonăm forma goală, e preferabil a încerca s-o umplem cu un conținut. N-ar fi, de altfel, prima oară în istoria civilizației noastre cînd am urma calea de la formă la fond.

CONTRAFORT

de *Mircea
Mihăilescu*

Scatofagia militans

DIN DISCUȚIILE avute cu mai mulți cititori, am aflat cu uimire că mesajul lui Dorin Tudoran, din swiftianul său (*Eu) Geniu Heliade-Florescu*, publicat în "România literară", numărul 21, din 24 mai-4 iunie 1996, fie nu a fost perceput, fie a fost înțeles parțial. E drept, modalitatea splendidului pamflet al fostului dizident e mai puțin folosită la noi. Asumându-și, ironic, postura de tap ispășitor, autorul reduce în discuție cariera unuia dintre cei mai mari călăi ai culturii române. Nimeni altul decât politrucul Eugen Florescu, fost răsfățat al Elenei Ceaușescu, gangster ideologic și întrupare satanică a stalinismului târziu.

La o primă vedere, a consacra o pagină și jumătate de revistă unui defunct activist comunist e un lux inutil în aceste vremuri în care celuloza a devenit materie de interes strategic național. Țara arde, iar Dorin Tudoran hamletizează pe sub veșnicele bolți ale trecutului, par să-și fi spus mulți dintre cei cu care am stat de vorbă. Recunosc, după această logică, există subiecte mai fierbinți decât rememorarea isprăvilor sinistru-lui activist peccerist. Dar nu e mai puțin adevărat că dezastrul de azi al României e doar punerea în practică a proiectului de la planșetă al unor ingineri ai infernului precum Eugen Florescu. Fără fanatismul lor, fără energia diabolică, fără cinismul aiuritor al acestora, traversarea deșertului ar fi fost, azi, în România, infinit mai ușoară.

Eugen Florescu e, de altfel, singurul activist de rang înalt pe care l-am văzut la lucru. Exilat la Timișoara pentru că nu mai corespundea exigențelor înaltei sale protectoare, secretarul cu propaganda a arătat foarte repede ce știe și de ce e în stare. Flancat mereu de doi-trei trepăduși locali (între care strălucea, prin nesimțire, paranoia și machiavelism faimosul Nikolaus Berwanger, cunoscut colaboraționist și nulitate literară, asiduu cultivat de grădina zoologică a lui Păunescu), scoțind flăcări pe nări și emanând o duhoare grea, amicul Elenei Ceaușescu părea o întrupare a nebuniei pogorâte pe pământ. Urind cu patimă tot ce era cultură, bătăran și incult el însuși, Florescu voia să facă *tabula rasa* din tot ce putea să reprezinte circulație a aerului printr-un hangar uitat de vreme. Ce-i drept, loviturile lui de ciocan găseau un mediu prielnic, în care impostura și supușenia grețoașă deveniseră un fel de carte de vizită locală.

Sosirea lui Florescu la Timișoara, prin 1984-1985, a fost un eveniment care a atras asupra urbei atenția celorlalte centre culturale ale țării. Se știa că orașul de pe Bega avea tristul privilegiu de a fi un fel de laborator în care se pregăteau cuțitele pentru înjunghierea culturii române. În prealabil, îl înfîlnisem pe regretatul Florin Mugur, care mi-a mărturisit că lucrase, în urmă cu ani, la "Scînteia tineretului", păstorită, în acea vreme, tocmai de inegalabilul Florescu. "Domnule", mi-a spus delicatul poet, "în fața acestui monstru ai o singură șansă: nu cumva să cazi în capcana fricii. Pe teritoriul ăsta, al spaimelor, al fricii, ei sînt imbatabili. Pe lîngă frica pe care o au ei în oase, angoasele noastre sînt glume nevinovate."

Intuiția poetului a funcționat ireproșabil. În confruntările pe care le-am avut la revista "Orizont", tigrul malaezian s-a dovedit a fi un simplu fîntar pe hîrtie creponată. Singurul lui argument era urletul iar unica armă înjunghierea pe la spate. Deplasîndu-se mereu în haită, nesigur de sine, rotind priviri derutate, jalnicul zbir comunist era în egală măsură fioros și comic. Nici nu avea cum să nu fie comic, de vreme ce îndemnul lui păreau emise de un Svejik turmentat. Țin minte că în preajma unei aniversări partinice, vigilentul satrap s-a implicat mai mult decît de obicei în conceperea numărului "omagial" al revistei timișorene. Văzîndu-l la lucru, mi-am dat seama că așa-zisa lui competență într-ale gazetăriei nu depășea nivelul unei gazete de perete uzinale, iar curajul lui era doar o formă a cinismului maladiu. Nu-mi va ieși din minte niciodată prețioasa indicație dată secretarului de redacție: "Îndrăzniți, tovarăși! Fiți curajoși! Nu mai există cenzura! Băgați fără teamă, pe șase coloane. Trăiască epoca Nicolae Ceaușescu!"

Originala înțelegere a noțiunii de curaj stătea, firește, la originea carierei sale atît de strălucite. Carieră de dizident, desigur. Aflu din textul lui Dorin Tudoran că astăzi trepădușul ideologic e dezamăgit de amorțea scriitorilor care nu s-au ridicat la înălțimea aspirațiilor sale: ei nu se vedeau demni de speranța pusă în ei de splendidul liberal, de cel care aștepta proiecte grandioase pe măsura operelor durate de dizidenții din Polonia, Ungaria, Rusia sau Cehoslovacia. Probabil că, în viziune floresciană, aceia trecuseră testul curajului, *băgînd* pe nenumărate coloane lozincile cerute de omologii satrapului care lingea degetele Elenei Ceaușescu.

Nesimțirea personajului e atît de mare, încît nu m-ar mira să aflu că, precum în proza lui Zinoviev, el a redactat textele dizidenților și a scris cărțile tuturor opozanților, că el a protestat la posturile de radio străine și că tot el l-a *săpat* pe Ceaușescu. Nu aș fi surprins să se constate că abominabilul activist crede cu sinceritate că a fost opozantul numărul unu al comunismului românesc, într-atît de incredibilă e nerușinarea arătată pe cînd era "în funcție".

Aș avea un singur dubiu. De ce, dacă a fost atît de anti-comunist cît se pretinde astăzi a eșuat într-un partid alcătuit din așchiile sărite din baldachinul lui Nicolae și al Elenei Ceaușescu? Minciuna are picioare atît de scurte încît felul în care Eugen Florescu își dă singur cu ele în fund e de-a dreptul comic. Lătrăturile sale nu mai au, din păcate, nimic din virilitatea cu trompetă pe care o posedau pe cînd îi preamărea greșos pe corifeii comunismului dinastic românesc. Astăzi, tot mai înfundate, ca printr-o vată sticlă, trilarile sale sună dogit, mai dezacordate decît lăăiturile unui alcoolcronic. *Scatofagia militans*, boala pe care a rîvnit, de cînd se știe, să o propage în sînul "maselor largi populare" l-a atins, de data aceasta mortal, pe cel mai talentat ucenic al marilor căcănari naționali.

POST-RESTANT

de *Constanța
Buzea*

DACĂ sunteți același Hamlet căruia i-am răspuns la finele lui februarie, mai exact în numărul 6, și nu un altul care și-a ales din întâmplare același pseudonim umbros, și orientându-mă și eu, acum, după acel mesaj, (care sper să nu vă fi mîhnit) vă pot asigura că poemele trimise la sfîrșitul lui mai m-au impresionat și cucerit prin acuitatea discursului, prin vehemența și actualitatea celor mai multe. Revin, deci, și vă spun că dacă n-ați prins numărul 6 al revistei, bucoreștean fiind, vi-l putem pune la dispoziție dacă ne faceți o vizită la redacție într-o zi de joi. Vă înțeleg tristețile, pe care le îndurați cu orgoliu și noblețe, tristeți pe care le depășiți pe moment prin simpla numire a cauzelor, prin puterea cuvîntului, deci. Eleganța disperată a frazei cu care vă încheiați scrisoarea este un semn limpede că nu sunteți un oarecare, că mă pot aștepta de la dv. numai la lucruri bune. Șapte la număr, poemele de acum merită toată atenția. Și dacă le-aș așeza în ordinea în care le vede gustul meu, aceasta ar fi următoarea. Întîi, elegiacul elogiu (eminescian?) adus copilăriei, apoi poemul dedicat tulburătoarei Emily Dickinson, *Încă și în inima acestei sumbre utopii*, părăndu-mi a fi unul în continuarea celui alt, în fine, celelalte trei, *Tulburător mi-e destinul*, *Șlefuit diamante și în marea grădină a Domnului*. Transcriu câteva versuri de neagră revelație și de revoltă: "În inima acestei sumbre utopii/ guvernate de absurd și de crimă/ iată că se poate trăi/ printre șobolani gândaci și gunoaie/ printre stîrvuri putride duhnind/ printre cerșetori și briganzi/ printre spărgători și aulolaci/ într-o nesferă devălmășie/ potențați și disperați/ călăi și victime/ iată că în adîncă singurătate/ fără prieteni, fără dușmani/ fără jumătatea întregitoare/ fără speranță fără perspective/ simplu atom în pulberea lumii/ oarbe smintite crepusculare// Încă mă amăgesc/ încă dau din mâini și (din) picioare/ încă n-am murit nene Iancule/ nimicit de care pe care// Încă mi-i trează superbia/ de-a ține condeiul în mână/ și a da în vileag, dezgustat,/ ticăloșia prosperă a zilei// Încă mai pot ridica/ din cutia poștală mesaje/ cu portrete - minciuni colorate/ înainte de farsa alegerilor// Că așa se întâmplă aici/ pe cheiul stimabilei urbe/ de cînd mi-am croit în Chibrit/ sălășul de mort în viață// Cu o viață distrusă ca piața/ de-alături, surpată-n metrou/ sufocat, gătuit ca artera/ Griviței în eternu-i travaliu// Mi-e dat să suport mascarada/ și cîrul din nou și din nou/ în strania Țiganiadă/ a celei mai sumbre petreceri". (*Hamlet*, București) ✓ Simple încercări, de a căror modestie înțeleg că nu vă îndoiiți. Obsedante, acele "cărlișe ciudate care vorbesc cu nesaț, cărlișe banale, cărlișe pornite, dorite, bețișoare sucite, nebune și suie" sunt, din păcate, numai o găselniță metaforică nefericită și care dau un gust rău și o falsă ardore contextului. (*Geanina Costin*, Bacău) ✓ Verosimilă, puternică starea care v-a condus la masa dv. de scris. Textele, însă, nu sunt pe măsura și nici în spiritul ei, nu o reflectă exact. Adică tulburătorul impuls alunecă în haos, în incoerență. (*Irina Denaso*, Cluj-Napoca) ✓ Toată stima și admirația pentru patriotismul dv. sincer, temeinic, exemplar! Cred că sunteți un om cu o vîrstă venerabilă, maniera în care verificați o arată din belșug, dar și o serie de expresii specifice unui timp de mult apus, cînd știutorii de carte adevărată erau puțini, cînd învățătorii erau apostoli, cînd învățăceii luau lecții sub cerul liber. Așa cum încerc să vă vad eu, așezat în ultimul rînd într-un amfiteatru de iarbă, auzind cu dificultate, din cauza distanței mari dintre învățător și copilul care erați, cuvintele, expresiile vă ajungeau în auz ondulate de soare și de adieri. V-am citit cu o înduioșare greu de explicat. V-am citit cu plăcere, vă rog să mă credeți, și dacă îmi iau îngăduința să transcriu un număr mai mare de *bijuterii* lingvistice din vorbirea dv., o fac precum aș pune la dispoziția specialiștilor în domeniu o colecție de preț, un unicat interesant. În ceea ce vă privește nu va fi vorba (ca în cazul atîtor corespondenți mai tineri care stau incredibil de prost cu ale ortografiei și gramaticii) de amendarea greșelilor pe care le faceți în scris. La dv. aceste greșeli arată cu totul altceva, ele fac parte din viața secretă a unui document de strădanie ce emană dintr-o mare izolare în spațiu și timp. Cîteva mostre: "Te roagă părinte să taie *sacurea*...", "Și-ncearcă să le-arăți calea *sănină*...", "Uită-l, moșule, cum moare!/ Doamne, cîta *ne-păsare*..." "Cu *mănușa mi-a ce are*/ Fir de taină-n pod de palmă...", "clipa ce *să pierde*", "*la o-laltă*", "*a mîndouă*", "Un razim rupt în două/ De-un aruncat de piatră", "Sunt taine *ne-găsite*/ Ce-a pasă, și sunt grele", "*Să puni la loc* precum a fost", "*zemisliit*". Eu cred că acolo unde sunteți, aveți un cerc de ascultători credincioși, sau măcar un suflet care vă mîngăie și se bucură cînd vă recitați poemele. (*Vasile Verdele*, Timișoara).

România literară

Editată de:

- Fundația "România literară",
director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru
o Societate Deschisă.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatrul, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Adriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Corespondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro și romlit@buc.soros.ro (INTERNET)

Noua revistă veche

INTR-O celebră comedie, Stan și Bran, instalați într-un automobil, își iau rămas bun, plini de efuziune, de la un prieten căruia îi făcuseră o vizită. Convinși că mai au la dispoziție numai câteva secunde, ei se precipită să trimită în urmă ultimele bezele, prietenul rămas pe trotuar se grăbește, la rândul lui, să fluture o batistă, dar mașina nu pornește. Aferat, Bran se dă jos, remediază defectiunea și urcă din nou la volan, schimbul de gesturi melodramatice reîncepe cu aceeași frenezie, însă automobilul tot nu se urnește din loc. Din nou coboară Bran, din nou totul pare în regulă și din nou se declanșează inutilul ritual al despărțirii. Iar scena se repetă în continuare de nenumărate ori, până când amuzamentul spectatorilor ajunge la delir.

Cam așa ne despărțim și noi, românii, de epoca Nicolae Ceaușescu, cu mențiunea că, în cazul nostru, eventualul public ar avea mai curând motive să plângă decât să râdă. În special în viața literară tragicul caraghioslăc al falsei despărțiri este atât de evident, încât poate fi considerat un rezumat expresiv a tot ceea ce s-a întâmplat în România după 1989.

Când a apărut Mircea Dinescu la televizor anunțând căderea dictaturii, când Andrei Pleșu a preluat conducerea Ministerului Culturii, când Ana Blandiana a intrat în componența unei echipe de "salvare națională", ni se părea că trăim aievea visurile noastre cele mai secrete și mai nerealizabile. Oameni inteligenți și plini de farmec, persecutați nu numai pentru gesturile lor politice, ci și pentru faptul în sine de-a fi inteligenți și plini de farmec, veneau în sfârșit în prim-planul vieții publice. Aveam în acele momente impresia că se instaurează un paradis al literaturii. Mult dorita normalitate ne extazia, așa cum îl extaziază banala apă pe un călător prin deșert, cu buzele arse de sete.

Oricum, n-am fi crezut pe atunci pentru nimic în lume că autorii mediocri, complexați și lipsiți de scrupule pe care îi folosea PCR pentru a-și impune voința în domeniul literaturii vor mai avea vreodată un cuvânt de spus. Nu ne-am fi imaginat că reviste imunde, confecționate cu colaborarea vizibilă a Securității, se vor mai reconstitui în vreun fel. Deși schimbarea fusese foarte rapidă, ne obișnuiserăm aproape instantaneu cu ea, întrucât intrarea în normalitate nu pretinde nici un efort de adaptare.

Am spus adio, atunci, grotescului personaj Corneliu Vadim Tudor, care îi insultase sistematic, încurajat din umbră, pe cei mai valoroși scriitori ai noștri. Am spus adio odioasei reviste *Săptămâna* și mahalagismului complet lipsit de pitoresc din paginile ei - expresie indirectă a grosolăniei pe care activiștii cu cravate și genți diplomat ar fi vrut - dar nu îndrăzneau - să o reverse asupra elitei intelectuale. Am spus adio jalnicului tandem Nicolae Dan Frunteletă-Mihai Ungheanu, format dintr-un poet placid, epuizat după compunerea supremului distih "Din adâncul inimii/ Ceaușescu - tinerii" și dintr-un critic literar cu veleități de Napoleon al literaturii române, dar lipsit de talent și capabil, de aceea, de cel mai degradant mercenariat ideologic. Am spus adio stupidei lor reviste *Luceafărul*, care făcuse mari deservicii cauzei românismului, prezentându-i pe români fie ca pe niște eterni ciobani, fie ca pe niște fanfaroni, pătrunși de sentimentul superiorității lor față de Occident.

Am spus noi adio, dar mașina n-a pornit. Revista *Săptămâna* a reapărut repede într-o nouă variantă, și mai dizgrațioasă. Ca o insectă care ți se așează de-a dreptul în ochi, ca să n-o poți plesni, ea și-a luat un titlu intrat în mitologia românilor, *România Mare*. A revenit în centrul atenției și Corneliu Vadim Tudor, îmbrăcat în alb și obraznic ca un chelner de la restaurantele de stat. Nicolae Dan Frunteletă a ajuns nici mai mult, nici mai puțin decât membru al Guvernului. Îl vedem adesea la televizor nemișcat și grav, cu binecunoscuta lui privire placidă, rumegându-și satisfacția de a-și fi valorificat într-un mod extrem de rentabil mediocritatea. Mihai Ungheanu, la rândul lui, este ministru secretar de stat la Ministerul Culturii. Această propoziție trebuie repetată. Mihai Ungheanu este ministru secretar de stat la Ministerul Culturii. Cel care a promovat cu exces de zel politica lui Ceaușescu în cultura română conduce cultura română după ce sute de tineri și-au sacrificat viața pentru a determina căderea de la putere a lui Ceaușescu!

Mai lipsea revista în care cei doi și-au făcut rușinosul joc politic, botezat tendențios și insolent, în

replică la sincronismul lui E. Lovinescu, *protocronism*. Și iată că acea revistă s-a reconstituit și ea, de curând. Titlul *Luceafărul* nu mai putea fi folosit, întrucât între timp revista *Luceafărul*, condusă de Laurențiu Ulici, a devenit cu totul altceva. Drept urmare, fantoma penibilei reviste protocroniste și-a luat titlul *Noua revistă română*, parazitând pe fama publicației interbelice a lui C. Rădulescu-Motru.

Stilul este, bineînțeles, acela al revistei protocroniste de altădată. Însăși ideea de a folosi moaștele unor personalități din istoria culturii naționale pentru a justifica acțiuni ignobile provine din arsenalul propagandiștilor PCR (și PDSR; nu și-au făcut sefii actualului partid de guvernământ pavază din Mihai Eminescu, George Enescu, Nicolae Titulescu?). Ca și protocroniștii, realizatorii *Noii reviste române* practică, apoi, sustragerea de la asumarea răspunderii pentru infestarea climatului literar cu ideologia lor naționalist-comunistă și antieuropeană. Articolele de atitudine sunt semnate "Noua Revistă Română", "Lector", "Telespectator" etc. sau, pur și simplu, nu sunt semnate. Publicația nu are o casetă redacțională. Nu se poate afla cine o realizează și nici din ale cui fonduri se plătește tipărirea ei. Pe ultima copertă se menționează doar "Revistă editată de Fundația «Romanitatea Orientală»" și "Editura «Semne»". Totuși, luând în considerare unele semnături (aflate sub articole care-i angajează mai puțin pe autori!), ne dăm seama că vechiul grup de la *Luceafărul* protocronist s-a refăcut în mare măsură. Mihai Ungheanu, Valentin F. Mihăescu, Ilie Bădescu, Nicolae Georgescu, Paul Dugneanu, Constant Călinescu și alții ca ei respiră din nou, cu plăcere, același aer.

Într-un articol-program sunt enumerate "temele recuperării": *Mareșalul Antonescu*, *Basarabia*, *Mișcarea legionară*, *Chestiunea evreiască*, *Cominternul*, *Cărțile revoluției*, *Chestiunea Ceaușescu*, *Regalitatea*. Atitudinea revistei față de aceste probleme este previzibilă. Totuși, nerușinarea cu care autorul (bineînțeles, anonim) își afișează această atitudine surprinde și consternează. El contestă, de exemplu, toate lucrările care l-au prezentat pe Nicolae Ceaușescu ca pe un dictator funest și recomandă drept sursă bibliografică serioasă pentru înțelegerea suavului personaj o carte a lui Dumitru Popescu:

"De maxim interes se arată cartea-interviu *Am fost cioplitor de himere*, unde Dumitru Popescu, apropiat al lui Ceaușescu, fost membru C.P.Ex. al C.C. al P.C.R., băgat în procesul de genocid [a se remarca stilul!- n.n.], vorbește despre activitatea lui politică.[...] Toate informațiile despre Ceaușescu rămân importante. A început foarte frumos și promițător, zice intervievatul, ceea ce explică și adeziunea autorului la politica lui, dar s-a izolat și n-a mai comunicat cu nimeni, ceea ce-l expune oprobriului. Multe pagini de aici vor deveni pagini de căpetenie pentru o bibliografie Ceaușescu."

Dumitru Popescu, alt personaj de care ne despărțiserăm cu entuziasm și pe care, iată, când întoarcem capul, îl redescoperim în imediata noastră apropiere, pentru că mașina în care ne aflăm nu s-a mișcat între timp din locul ei.

Este inutil să discutăm pe larg "ideile" dintr-o publicație ca *Noua revistă română*. Le-am mai discutat în repetate rânduri, cu ani în urmă, și ne-am plictisit de moarte să le evidențiem din nou infantilismul. Ar fi, de asemenea, lipsit de haz să râdem de umorul involuntar al protocroniștilor, după ce l-am mai luat de atâtea ori în derâdere.

Un singur lucru ar mai rămâne de făcut. Să încercăm încă o dată să pornim mașina cu speranța că, în sfârșit, ea chiar va porni.

Alex. Ștefănescu

Lectură

PRIN una dintre cele mai autorizate voci ale sale, revista noastră s-a făcut recent ecoul unei spaime universale: ea are la bază scăderea dramatică a interesului pentru lectură. Tînărul de bună familie și de bună sintaxă care declara, senin, că n-a citit în viața lui nici o carte deoarece nu simte această nevoie, se poate transforma ușor în emblemă a epocii. Acestui cu adevărat «om nou» ziarele și informațiile t.v. îi sînt suficiente pentru a se pune în relație cu semenii; iar muzica (adică răcnete ritmice socotite de el muzică), ascultată cu mijloace Hi-Fi, îi îndestulează necesitățile spirituale. De altceva - nici că are nevoie!

Spectacolul e, la prima vedere, dezolant și îndreptățește cele mai negre utopii. Dacă mai adăugăm croncănelile teoreticienilor, care ne asigură că am ieșit din «galaxia Gutenberg» pentru a intra în nu se știe ce «gaură neagră», atunci orizontul ar părea definitiv închis, iar cei care și-au consacrat viața cărților ar trebui să-și recunoască desăvîrșita înfrîngere.

Dar asta numai la prima vedere! Pentru că lectura dezinteresată - operațiune umană definitorie - nu va dispărea probabil niciodată: profețiile sumbre pe această temă relevă mai degrabă nevroza comentatorilor. Dovada? Chiar și oamenii care nu citesc deloc cărți, ci doar ziare, întreprind inconștient lectura unei anumite cărți, de proporții infinite și pe care am putea-o numi Istoria

Contemporană. Fiecare ziar e un capitol al ei.

Nouă zecimi din știrile cu care omul obișnuit ia contact în paginile cotidianului rămîn pentru el de domeniul ficțiunii pure. Cutremurele din China, seceta din Australia, loviturile de stat din lumea a treia, dispariția balenelor din Atlanticul de Nord, războaiele din Cecenia, Bosnia și Orientul Mijlociu posedă, în ochii săi, același regim ontologic cu aventurile celor trei mușchetari ori mezaventurile domnului Pickwick. Mai mult decît aîft - ziarul îi vorbește la modul romanesc și prin tăceri ori absențe. N-a mai avut loc nici un atentat ETA ori IRA? Nu-i lucru curat, indivizii ăștia pregătesc ceva! Cum? Nici un scandal financiar în Italia, nici o devalorizare a rublei? Semn rău, va trebui să ne așteptăm ca aceste banalizate nefericiri să umple mîine pagina întîi. Ca și personajele tenebroase pe care romancierul le trece aparent cu vederea pe durata a cîtorva capitole pentru a le scoate apoi spectaculos la iveală spre finele volumului - absențele din jurnal devin la fel de elocvente ca și prezențele.

După cum nu poate trăi fără pîine, omul nu poate trăi nici fără ficțiune. Pe aceasta din urmă - secole întregi el a căutat-o în literatură. Dar lumea noastră a ajuns aîft de neverosimilă, încît îți poți asigura uneori indispensabila rație de ficțiune doar uitîndu-te atent pe fereastră.

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

Spovedanie și confesiune

SE ÎNREGISTREAZĂ în ultima vreme un val de mărturisiri ale criticilor literari. Nicolae Balotă, Mircea Zăciu, Livius Ciocârlie (în cărți), Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu (în articole de revistă), și ar mai putea fi amintiți și alții, renunță la impersonalitatea lor profesională și adoptă frecvent în scris persoana întâi. Iar ceea ce rezultă, departe de a intra în categoria "operelor minore", completează iar uneori chiar eclipsează activitatea critică. (Cândva se va recunoaște, fără îndoială, că jurnalul lui I. Negoieșcu, de o sinceritate șocantă, reprezintă mai mult pentru cultura română decât faimoasa sa istorie a literaturii. Oricum, încă de pe acum, se știe că *Timpul trăirii, timpul mărturisirii* de Eugen Simion și *După-amiata de sâmbătă* de Valeriu Cristea sunt cele mai frumoase cărți ale acestor critici.)

O spectaculoasă carte memorialistică și confesivă a publicat nu de mult sobrul, academicul critic și istoric literar Romul Munteanu: *O viață trăită, o viață visată*. Până la apariția acestei cărți, despre autor se știau două lucruri, contradictorii: că este un erudit, care a inhibat cu competența sa în materie de literatură universală contemporană multe generații de studenți (așa cum i-a inhibat și pe funcționarii de la cenzură, ca director al Editurii Univers); și că la un moment dat s-a lansat într-o deocheată viață de boem, alcoolizându-se împreună cu personaje pitorești (iar uneori de-a dreptul dubioase) ale lumii literare.

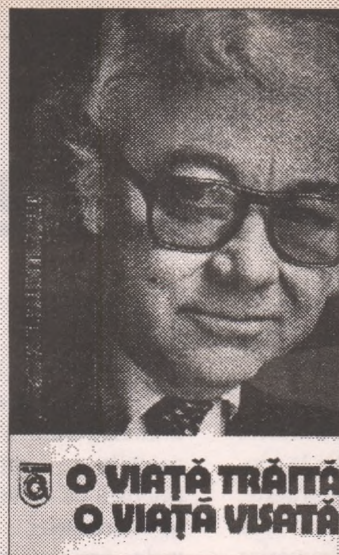
Cine este în realitate Romul Munteanu? Un om de bibliotecă auster care se exprimă prin fraze de o eleganță rece și refuză să aibă talent literar, considerând indecentă orice formă de artistizare a criticii? Sau un libertin, cu vocație de conviv al crailor de Curtea Veche? După cum reiese din volumul *O viață trăită, o viață visată*, nici unul din aceste tipare nu i se potrivește. Autorul volumului ni se prezintă, cu o

luciditate sfâșietoare, ca un om singur și nefericit, copleșit de conștiința ratării (de conștiința ratării vieții, nu neapărat a unei cariere profesionale). Deși se numără printre puținii români care au ajuns să cuprindă în mintea lor tot ceea ce este mai important în literatura lumii, deși are (și i se recunoaște) meritul de a-i fi ținut la curent pe conaționali cu evoluția literaturii străine într-o perioadă de sever izolaționism, el trăiește azi, cu o intensitate paroxistică, sentimentul zădărniciiei.

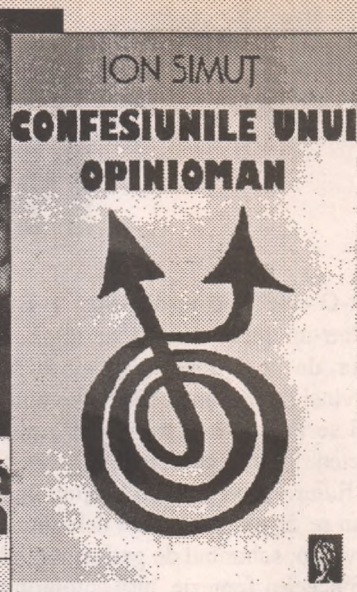
Acest sentiment l-a împins, de altfel, să facă tot felul de experiențe hazardate, în căutarea unei salvări. Rememorarea lor este zguduitoare:

"M-am mișcat între sublim și sordid sau abject. În zilele mele de singurătate amară, de disperare existențială, intram în cărciumile cele mai ordinare. Stăteam lângă un pahar de vodcă și priveam figurile acelea de oameni nebarbieriti, murdari, cu fețele strâmbate de băutură. De multe ori intram cu ei în vorbă. Mințile lor erau golate de cuvinte și de sentimente. Acești excluși ai societății i-am văzut peste tot, și la Paris sau Stuttgart și la București. În alte țări trăiesc în mici comunități, ca niște haite blânde. La noi sunt singuratici. Drama lor a trecut dincolo de cuvinte. Cred că există o religie sau o metafizică a răului și a limbajului ce nu poate fi vorbită. Ea intră în om pe alte canale enigmatice, cu totul diferite de cele obișnuite. Am ajuns uneori să văd în stare de veghe asemenea figuri urâte, diverse, cu o mimică ciudată. Un fel de făpturi ale infernului păreau că se apropie de mine, dar nu m-am speriat de ele nicio dată."

Destăinuirile lipsite de orice ipocrizie ale lui Romul Munteanu, mergând până la expunerea celor mai obscure și "compromițătoare" trăiri seamănă cu spovedaniile personajelor dostoevskiene. Autorul a ajuns la o tragică libertate, aceea a unui om care și-a încheiat viața. El consideră că i s-a

Romul Munteanu, *O viață trăită, o viață visată*, București, Ed. Globus, 1996. 169 p., preț neprecizat.

Ion Simuț, *Confesiunile unui opinioman*, Oradea, Ed. Cogito, 1996. 232 p., 6000 lei.

mai lăsat doar răgazul unei rapide mărturisiri și de aceea spune decis și fără să se mai complice cu salvarea propriei sale imagini ceea ce are de spus. Frazele lapidare, grele de sens, sugerează criza de timp. Iar tonul lor resemnat răscolește chiar și sufletul celui mai indiferent cititor:

"Acum însă știu că și relația cu mine însumi s-a complicat extrem de mult pe parcursul trecerii vremii. Am început prin a nu-mi mai recunoaște bine vocea. Nu mai este bine timbrată, nu mai emană energie. E moale, aproape bleagă."

De mulți ani nu mă mai privesc în oglindă decât dimineața, când mă bărbieresc. Ce mult mi s-a schimbat fața, e colțuroasă, puhavă și privirea este tot mai stinsă. Și atunci ziceam că poate fotografiile să fie ceva mai expresive, adică mai ușor recognoscibile. Nici vorbă! Probabil că în toate acestea eu mă încapățenez să caut o fizionomie care nu mai este. S-a scufundat și ea într-un continent dispărut."

CUVÂNTUL *spovedanie*, de origine slavă, n-ar fi cel mai nimerit pentru caracterizarea unei cărți a lui Ion Simuț, scrise de asemenea la persoana întâi, *Confesiunile unui opinioman*. De altfel, după cum se vede, autorul însuși a recurs, în compunerea titlului, la franțuzescul *confesiune*, căruia i-a mai adăugat și un simpatic joc de cuvinte pentru a evidenția o similitudine între opiomanie și plăcerea vicioasă de a avea opinii.

Spre deosebire de sumbra și dramatică *spovedanie*, *confesiunea* poate fi o îndeletnicire de salon, frivolă și rafinată, o formă de artă pentru artă sau un exercițiu livresc, practicat de un homo ludens al literaturii. Ion Simuț s-a delectat și s-a amuzat, fără îndoială, alcătuind o carte din articole, note, fragmente de jurnal, discursuri, texte pentru coperta a IV-a, interviuri, scrisori. Lui i-a plăcut să ni se înfățișeze proteic, imprevizibil, asemenea cuiva care ne-ar invita să-i vedem chipul reflectat într-o apă curgătoare.

Puțini critici literari ar reuși să ne mențină treaz interesul cu un asemenea colaj de texte ocazionale, unele scrise din obligație redacțională, altele elaborate pentru un moment festiv, unele constituite din notații capricioase, altele rezumând strâns, energic reflecții de-o viață. Ion Simuț reușește. Citindu-i cartea avem senzația că participăm la un ospăț literar.

O atenție specială merită paginile de jurnal. Principalul element de atracție din cuprinsul lor îl constituie referirile la condiția de critic literar care se întoarce din când în când la îndeletnicirile de țaran, în satul natal, Hotar. În timp ce ară sau strânge recolta, pentru a-și ajuta mama, rămasă văduvă, criticul literar se gândește la studiile pe care

vrea să le scrie. Iar noaptea, în timp ce citește, așteaptă încordat, ca pe o "cădere a ghilotinei", stingerea luminii, din cauza întreruperii curentului electric în sat.

În același jurnal, datând din 1982-1983, sunt inserate scrisori exuberante și trăznite primite la vremea respectivă de la Paul Georgescu.

Nenumărate sunt stilurile de care se folosește în treacăt - ca un pianist care își plimbă mâna pe claviatura unui pian recent acordat, pentru a afla cum sună - originalul critic literar. Ironia subțire, rechizitoriul drastic, adresarea respectuoasă, evocarea înduioșată, mărturisirea naivă - toate posibilitățile stilistice sunt exploatate cu egală dexteritate (deși, în momentele de joc, se simte că este vorba, cum recunoaște în altă parte Ion Simuț însuși, de "un urs ce se crede din când în când veveriță; dar tocmai această disponibilitate pentru joc a unui spirit grav conferă farmec textelor respective).

Există și pagini poetice, compuse savant. Iată, ca exemplu, *Un discurs nostalgic - zece ani de la absolvirea facultății*. În tradiție goliardică, autorul parafrazează retorica lui fugit *irreparabile tempus*:

"Unde e Pamela din cursul domnului profesor Teodor Boșca și întreaga aventură a romanului epistolar? Unde e odaia de alchimist, a domnului profesor Pervain, cu închipuite elixiruri, cu fum gros, cu evocări prelungite ale vremurilor Scolii Ardelene și ale memorabilului Zaharia Carcalechi? Unde e vremea lui «gospodî pritâcion sion»? Unde e cursul domnului profesor Octavian Schiau, decanul nostru de atunci, suflând praful de pe cronică bătrâne, de pe palii și evangheliare? Unde e problema gramaticală a vocativului românesc, dezbătută aprins de domnul profesor Zdrenghea, invocându-l de repetate ori pe regretatul Emil Petrovici și analizând pe îndelete articulațiile propoziției «scoate, lupe, ce-ai mâncat»? Unde e stricta logicitate a gramaticii în înțelesul domnului profesor Drașoveanu, unde sunt tabelele limpezi cu starea gerunziilor și a elementului predicativ suplimentar? Unde e aventura teoriei literare din cursul domnului profesor Ion Vlad, pe atunci rectorul Universității noastre? Unde sunt iubitele poetului Eminescu, bărfite de domnul profesor Gavril Scridon?"

Deși interpretat cu artă și chiar parodiat, sentimentalismul ni se impune în cele din urmă ca adevăratul mesaj al textului. Oricâte măști și-ar pune, oricât s-ar prefăce că doar se prefăce că este nostalgic, criticul literar își divulgă până la urmă identitatea de sentimental. Jocul de-a confesiunea - și aceasta se întâmplă la nivelul întregii cărți - se dovedește a fi, indirect, tot o confesiune.

CĂRȚI PRIMITE LA REDACȚIE

- ✓ Urmuz, *Pagini bizare*, ediție îngrijită, cuvânt înainte și referințe critice de Gheorghe Glodeanu, Piatra Neamț, Casa de Editură "Panteon", 1996. 96 p., 3500 lei.
- ✓ Horia Stamatu, *Imperiul*, București, Ed. Cartea Românească, Colecția "Inorogului", 1996 (versuri, cu o postfață de Gheorghe Grigurcu). 172 p., 2550 lei.
- ✓ Monica Lovinescu, *Unde scurte, VI. Insula Șerpilor*, București, Ed. Humanitas, col. "Memorii/jurnale", 1996. 408 p., preț neprecizat.
- ✓ Tiberiu Rebreanu, *Calvarul gloriei*, ediție îngrijită de Ilderim Rebreanu, Bacău. Ed. Corgal Press, col. "Restituiri", 1995 (istoricul familiei Rebreanu). 160 p., 2500 lei.
- ✓ L. M. Arcade, *Despre ursită sau Poveste cu țigani*, București, Ed. Cartea Românească, Colecția "Inorogului", 1996 (cu o prefață de André Scrima). 216 p., 4080 lei.
- ✓ L. M. Arcade, *Teatru*, cu o prefață de Manuel de Diéguez, București, Ed. Cartea Românească, Colecția "Inorogului", 1996. 216 p., 4080 lei.
- ✓ Ion Brad, *Icoana nevăzută*, București, Ed. Demiurg, 1996. 128 p., 4000 lei.
- ✓ Mihai Ungheanu, *Scritorii de la miezul nopții*, Galați, Ed. "Porto-Franco", 1996 (articole pe teme literare). 260 p., 5300 lei.
- ✓ Ion Văduva-Poenaru, *Elegii fundamentale*, București, Ed. Geneze, 1995. 88 p., preț neprecizat.
- ✓ Grid Modorcea, *Există*, spovedania lui Dumitru cel întru Dumnezeu rătăcitorul, București, Ed. Emin, 1996. 322 p., 7000 lei.
- ✓ George Timcu, *Lungile apusuri de soare*, roman, ediție integrală, necenzurată, cu un *Argument* de Laurențiu Ulici, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1996. 298 p., 3876 lei.
- ✓ Liliana Ursu, *Visul*, București, Ed. Glasul și Ed. Vasile Cârlova, 1995 (proză scurtă). 184 p., 1500 lei.
- ✓ Valentin Chifor, *Caleidoscop critic*, Oradea, Ed. Cogito, 1996. 256 p., 6000 lei.

Experimentul unui experiment

NU O DATĂ, suprarealismul a fost socotit drept un "cal mort". Nu numai de către zeloșii cinovnici ai realismului socialist, ci și, de pildă, de către un comentator cu o amplă conștiință culturală, nescutită însă de capricii, ca A. E. Baconsky. Peste ceea ce conțin textele sale, îmi aduc aminte cu câtă stăruință îmi comunica, în anii '50, verdictul său, desigur fără drept de apel, la adresa unei mișcări ce n-ar mai fi avut decât o minoră semnificație muzeală. Că lucrurile nu stau deloc așa, ne putem da seama cu ușurință. În primul rând, urmărind evoluția lirismului, care, astfel cum se înfățișează la ceasul de față, n-ar putea fi conceput fără ascendența acelei mirobolante perspective ce se considera, după cum glăsuiește una din proclamațiile sale (citade de Maurice Nadeau, în cunoscuta sa Istorie), "o modalitate de eliberare totală a minții și a tot ceea ce îi seamănă". Suprarealismul a intrat în constituția somatică și-n duhul poeziei precum o genă. În al doilea rând, acel "strigăt al minții aplecându-se asupra ei însăși" pe care-l lansa se confirmă periodic și prin reeditările creatorilor ce stau sub semnul său, ale căror texte ne prilejuiesc întâlniri "pe viu", integrări emoționale în actualitate. O astfel de probă o alcătuiește ediția din Victor Valeriu Martinescu, scoasă cu acvibria-i cunoscută de către expertul în avangardă care este Ion Pop.

Cine este Victor Valeriu Martinescu? După cum admite autorul antologiei, puțini dintre cititorii de azi vor fi auzit acest nume. Trecind peste florilegiile lui Sașa Pană (1969) și Marin Mincu (1982), care-i rețin câteva texte, peste răzletele consemnări ale lui Ieronim Șerbu și Neagu Rădulescu, ca și peste un eseu al lui Ion Pop însuși, până în decembrie 1989 poetul a fost popularizat doar de Virgil Ierunca, în emisiunile sale de la Europa Liberă. Cu atenția cuvenită unui "caz" de autenticitate creatoare, dar și cu vibrația afectivă în fața unui scriitor care a făcut lungi ani de pușcărie comunistă pentru că a vrut să părăsească țara clandestin și pentru că a cutezat a expedia spre publicare în Franța un șir de pagini anticomuniste, care au apărut în revista *Caiete de dor*, sub circumstanțial-sugestivul pseudonim Haiduc. Misterul n-a fost însă decât îngroșat. Dispărut dintre noi în 1994, la etatea de 84 de ani, Victor Valeriu Martinescu rămâne o figură de incitantă penumbră, modelată în clar-obscurul împrejurărilor deopotrivă obiective și subiective. Căci omul a fost un original, un boem incurabil, marginalizat și automarginalizat prin impulsurile unei existențe în răspăr. Ceva din ipostaza (anti)literară insurgentă ce și-a asumat-o se răsfrânge în imaginea biografică de *sucit* a celui ce se recomanda "un temperament de baricadă, conștient de inutilitatea sentimentelor omenesti, frondeur din cea mai de rasă pulpă". Singularitatea sa e apăsată peste marginile obișnuite, aproape maladiv. Avangardist pe cont propriu, maniacal distanțat de grupările modernismului pe care-l califica drept "extremist", s-a consacrat unui cult al "omului concret", pe cât de excesiv (suspect excesiv), pe atât de mizantropic (suspect mizantropic), pentru a nu se percepe nota de amară, bacoviană, ironie de sine. Căutător dinainte învins al unui asemenea tip, îl subliniază contrapunctic, printr-un limbaj al emfazei, printr-o figură abstractă a gloriei, în fapt drastic refuzate: "Victor Valeriu Martinescu nu a

intrat încă în mitologie ca statuie, ca piesă de muzeu, bronz, sau ca exponent radical, așa cum prescrie lirismul cu opt coarde și o mie de vibrații".

Dintr-o atare postură derivă o ambiție a globalității. Refuzând comunicarea, colaborarea, contextualizarea, bizarul autor face figura cuiva care ar vrea să-și construiască singur casa și să producă el însuși cele necesare pentru a-i înzestra încăperile. Existența n-o înțelege altminteri decât ca pe o îmbrățișare polimorfă, absolută: "toate clipele merită a fi trăite iar viața trebuie să o gusti pe toate laturile ei". Doctrina dicteului automat îi îngăduie a porni, în această aventură jubilant-incomodă a totalității, de la eul propriu, instrumentat prin mijlocirea unei sincerități fără limite, "subversiv". E un experiment al unui experiment. Centrearea producției e dată, desigur, de vitalismul la ordinea zilei, rimind nu numai cu avangarda, ci și cu "trairismul" generației anilor '20-'30. Atențat până la sarcastică pedanterie la scopul de a "incendia legea bunelor moravuri literare", Victor Valeriu Martinescu declară că simte "mai mult cu singele și cu inima decât cu judecata și cu raționamentul". Viața apare celebrată clamoros, ca o religie universală: "*Memento Vivere* !/ iată strigătul tău nou ca o poruncă de Zeu în eternitate./ noua ta religie, noua religie a destinului omenirii/ azvirlită peste toate capetele lumii/ peste întreg universul ca un: *veni, vidi, vici*". Sufletul poetului se percepe drept un adevărat și frumos început de revoluție, organic determinat, cuprins de ameteala dionisiacă a juvenției: "e așa precum gândul Tău îl gândește/ e așa precum singele Tău îl dorește/ e așa precum inima Ta îl vrea/ e așa precum tinerețea Ta îl cuprinde și nu-l înțelege/ e așa precum dragostea Ta îl simte și-l simte/ clo-rofilindu-l, alcoolizându-l, alcoolizându-l". Dionisismul tracic chiuie peste meridi-anele cosmopolit-monstruos multiplicat, precum încă o proslăvire a vieții productive: "Vezi aceste milioane de păduri și meridiane? nu te neliniști/ au izbucnit din mine toate și toate sunt numai disperările mele./ Vezi aceste milioane de flori, de furi și orașe? nu te frământa/ au izbucnit din mine toate și toate sunt numai chiotele mele".

Dar această laudă "simplă", pe alocuri cu accente whitmaniene, nu e îndestulătoare. Din imboldul unei cuprinderi cât mai bogate, nesătule, a "tot ce e puls, pasiune și viață organică", Victor Valeriu Martinescu, ins "destins, volant, *permanent disponibil*", așa cum singur se definește, pipăie limitele, aspectele contradictorii ale vieții, circumstanțele în care aceasta pare a se nega. Existența frenetică, invocată într-un discurs pletoric, e tentată a se conștientiza, a se examina conceptual. Universul stihial ajunge astfel a fi întrerupt de inserturi teoretice. Adică de ceea ce poetul însuși repudia sub numele de "sensibilitate ideatrice" sau de "inflația intelectualizării": "Neliniștea voastră rămâne tot o susceptibilitate de pură sensibilitate/ afită timp cât printr-o mișcare de coabitare, identități și evoluții suprapuse/ încă prin Rasa Albă sunteți biologic pendinte de expresia literară/ și de postulatele culte produse din împerecherea timpului pierdut cu *rotativa*". Nu o dată, peste vitalitatea pură, ca "eliberare, descărcare, fîșnire arteziană", se suprapun imagini ale dezabuzării, artificului, alienării, persiflării: "O tuse democrată piepturile seacă/ păpușile cu lacrimi de vopsea oftează la răscruci/ și cerul peste tine coboară de ne-neacă/ și nu mai știu pe care drum s-apuci/ Te întinzi la toate câte-ascult/ și-n vreme mă scufunzi

înconjurat de nici un drum/ și nu mai ești tu *însumi* cam de mult/ aicea, în orașu-n care, nu știu cum// toate problemele sociale sunt cosmice și frumoase". După ce s-a declarat "spirit divers, cursiv, răscolitor ca o sondă", bardul vorbește despre "un suflet *dobîndit*" și nu ezită a amănunți o paradoxală autenticitate într-un asemenea limbaj abscons, însă nu mai puțin colorat: "Înseamnă că a fi autentic propriul tău Împărat (primul, singurul și ultimul tău Stăpîn)/ precum și Împăratul obișnuit, oricare Împărat din sufletul cel de toate zilele al Omului/ înseamnă că organic, inerent și implicit trebuie să fii căpușit și bine încălzit de temperatura unui autentic, integru și concret Escroc/ și dublat semnificativ de înalta tensiune a sentimentului obștesc de fîrfă". În chip mai explicit, vitalitatea, care părea teoretic neîngrădită, e limitată, totuși, de notele unei (anti)moralizări cu un substrat expresiv naturalist: "Și voi muieri vindute prăzi din poema cetății/ voi înecați în cîntec și-n alcool o exaltare a libertății crude (...) să geamă Bestia mai bine încinsă de spasmuri și puroi (...) și-n terfelirea tristă, între spasmuri și boală,/ evanghelia vă e irigatorul, pitacii marea lege". Pentru ca, vorbind cu alt prilej, în chiar numele Bestiei, poetul să susțină, nihilist și subversiv cât se poate, că-n fiecare din noi zace o integritate și un escroc, un cer și un pămînt, un popor și o "chestie": "În fiecare din noi,/ bestia milenară/ masivă și încorijibilă,/ face hau-hau// În ce mă privește, pornit din venire/ cerut în Da și căutat în Nu/ mă urc pe-un vîrf de fir de iarbă/ și mă fluvii pe omenire/ și mă fluvii pe tot ce are omenirea mai tabu." Așadar tema vieții trece din regimul imnic în cel pamfletar. Experiența ei se completează, aluvionar, cu toate materiile și ipostazele posibile. E o însumare, sublim-cinică, a contrariilor, din încredințarea vizionar-megalomană a autorului că "întreg universul e legat de mine și e la dispoziția mea". O demiurgie potențială se întrevade în acest bulion liric tulbure și agitat, în care sînt indicate, cu o glacială voluptate experimentală,

"milioane de raporturi, milioane de relații".

Nedesăvîrșit, puternic sclipind însă din numeroase versuri, acest straniu avangardist "de unul singur", după cum l-a denumit Ștefan Baci, aidoma unui alpinist solitar ce încearcă a se cățăra pe cel mai înalt pisc, pentru "a învinge peste tot numai în numele lui propriu", poate interesa și prin faptul că a anticipat cîteva modalități ale poeziei ce alții le-au dus la o plinătate a expresiei de care și-au legat numele. Iată, *avant la lettre*, confesiunea semeț ludică, de un prozaism deliberat, el însuși egal cu o sfortare lirică, a lui Geo Dumitrescu: "Era noapte și călătoream împrejurul meu/ Nu era o noapte ca toate nopțile anului./ Nu mai erau stele. Nu mai era lună./ În nu știu cît era în noaptea ceea fără o vorbă bună.../ Pentru trupul în care nu a poposit niciodată Dumnezeu// Totul era pierdut. Lucrurile oftau fără jenă./ Zadarnic mă așteptam în cuvîntul pregătit anume pentru conștiința sonoră./ De-atîta așteptare tot singele mi se retrăgea în oră./ Și ora se întindea în mine și-n părinți ca o cangrenă./ Timpul dormea laolaltă cu mine printre toate celelalte timpuri./ Mintea cădea obosită peste atîtea privințe/ împletindu-mă *deodată* în *două* conștiințe/ încît tot secolul zăcea bolnav de anotimpuri". Și confruntarea cu civilizația, cu metropola și cu veacul, pecetluite de o decepție fantastă, transpusă, grotesc, într-un lexic anatomo-fiziologic, în maniera lui Ion Caraion: "însă chiotele mele de supremă civilizație și suverană carte/ cu mii de pasiuni se sparg lăbărîndu-se-n orașe/ și-n dedesubtul unde putrezește religia prin care noi gonim// În orașul acesta orice avînt se usucă și se plictisește de moarte/ orice bravură își are partea ei roasă și burta ei lașe/ orice mișcare se spune că «e timpuri noi» și luată în vedere/ încît gloata, sursa «marilor reformatori» a rămas numai o părere// Azi noapte au murit trei consacrați și nici un anonim". Victor Valeriu Martinescu are o latură de precursor nerecunoscut.

EDITURA NEMIRA prezintă

DUMINICA ORBULUI, SURDULUI SI MUTULUI

LĂSATA ȘI RIDICATA SECULUI de Ion Barbu

Prefață de H. R. Patapievici
80 + 80 pag., 4500+4500 lei

Din Valea Jiului nu vin numai minerii, vine și Ion Barbu. Înarmat până-n dinți cu inteligență, talent, curaj, farmec, Ion Barbu desenează re-pe-de și face or-di-ne (...) Mă bucur că există un om ca Ion Barbu. Mi-ar face plăcere să petrec cândva alături de el câțiva ani la Aiud sau la Canal. (Alex Ștefănescu)

Priviți din nou desenele. Uitați-vă în ogliadă. Nu vă mințiți. Rugați-vă lui Dumnezeu să nu le semănați. Și, dacă vă vine să râdeți, amintiți-vă de acest cuvânt al lui Caragiale: „Noi am răs destul; mâine va fi rândul copiilor noștri să plângă.” (H. R. Patapievici)

CLUBUL CĂRȚII NEMIRA C.P. 26 - 38 BUCUREȘTI

Victor Valeriu Martinescu, *Știri despre Victor Valeriu Martinescu, Antologie și prefață de Ion Pop, Ed. Cogito, Oradea 1995, 180 p., preț 3800 lei.*

Actualitatea culturală

Paradisul cărții

SĂPTĂMÂNA trecută a fost dominată, din punct de vedere cultural, de cea de-a patra ediție a Târgului Internațional de Carte de la București.

Peste 150 de edituri românești, aflate într-o competiție strânsă, au expus și vândut mii de cărți. Noutățile editoriale au prilejuit organizarea a peste 500 de lansări, în prezența autorilor, care au acordat autografe, a criticilor literari, obligați de situație să fie complezenți, a unui imens public, competent și fremitător, dar și amețit de multitudinea ofertelor.

În cadrul Târgului a funcționat și prima ediție a Salonului Cărții Francofone, în perimetrul căruia 160 de edituri din Europa, Asia, Africa și America au etalat peste 5000 de titluri. Altă noutate a constituit-o Salonul de Publicații Electronice și Multimedia, găzduit și el pentru prima oară de Târg (profețiile lui Ion Manolescu par să se împlinescă!). Printre invitații străini de marcă ai acestui paradis al cărții s-au numărat Maurice Druon și Umberto Eco. Tradiționalul personaj pitoresc, trompetistul Paul Daian, deghizat de data aceasta în cerșetor, a animat ceea ce era, oricum, foarte animat.

Timp de cinci zile, etajele 3 și 4 ale clădirii puse la dispoziția organizatorilor - care au fost ARTEXPO și Ministerul Culturii - de către Teatrul Național din București au găzduit un spectacol cultural complex, constând în contacte între editori, scriitori, traducători, ziariști și chiar cititori, în gesturi de concurență (loială), în ceea ce s-ar putea numi un dialog al literaturilor. S-au adăugat o paradă a ziarelor (lipite pe automobile), spectacole de happening, un Carnaval "Papyrus '96", reprezentații ale trupei celebrului Teatrul pe Butoaie. Târgul a avut și un ziar propriu, *Gura Târgului*, scris fără prea multă artă, dar difuzat de fete frumoase și irezistibile.

Ca și edițiile precedente, aceasta de acum a fost un succes, deși n-au lipsit neglijențele în materie de organizare. Entuziasmul participanților, bucuria de a comunica, atmosfera elevată creată de prezența a mii de cărți au făcut să se treacă fără dramatizări inutile peste tot felul de - cum ar zice un reprezentant al Guvernului - disfuncționalități. S-a dovedit încă o dată ce importantă are ideea însăși de a organiza un asemenea târg.

Iar ideea a aparținut - este momentul să ne amintim - lui Andrei Pleșu, primul ministru al Culturii (și într-un fel și ultimul) de după 1989. (Al. Șt.)

Un început...

...de bun augur pare să fie revista brăileană "Ars nova" a Liceului de Artă "Haricleea Hartulary Darclée", revistă editată cu sprijinul Fundației Soros pentru o societate deschisă. Ajunsă la cel de al patrulea număr, "Ars nova" este alcătuită în întregime de elevi ai liceului coordonați de doamna profesor Gabriela Dascălu, poetă și... dascăl de literatură română. Dintre autorii de literatură sunt de remarcat Valentin Măzărescu, Pavel Florin Grigore, Traian Țamuris, Alina Sălceanu, dar și Gabriela Dascălu, sufletul acestei publicații. Câțiva tineri entuziaști, un coordonator serios și, nu în ultimul rând, finanțare, iată elementele de care era nevoie pentru ca în Brăila să se nască o revistă culturală. De curând, ea există. Se numește "Ars nova"! (George Șipoș)

Gellu Naum - Premiul Național de Literatură

Premiile Uniunii Scriitorilor pe anul 1995

Juriul pentru acordarea premiilor Uniunii Scriitorilor pe anul 1995, format din: Dan Cristea - președinte, Lucian Alexiu, Daniel Dimitriu, Alexandru George, Marius Ghica, Ion Mircea, Ion Hobana, Cornel Moraru, Eugen Negrici, Mihai Sin, Alex. Ștefănescu, s-a întrunit în ședința desfășurată pe data de 21 mai 1996 și a atribuit următoarele premii:

POEZIE:

Constantin Abăluță, *Aceleași nisipuri*. Ed. Cartea Românească; Cezar Baltag, *Chemarea Numelui*. Ed. Eminescu; Iustin Panța, *Familia și Echilibrul indiferent*. Ed. Arhipelag; Nicolae Popa, *Lunaticul nopții scitice*. Versuri. Ed. Cartier, Chișinău.

PROZĂ:

Alexandru Ecovoiu, *Saludos*. Ed. Est; Marius Tupan, *Rezervația de lux*. Ed. Fundația Luceafărul.

DRAMATURGIE:

Radu F. Alexandru, *Nimic despre Hamlet*. Ed. Cartea Românească; Răzvan Petrescu, *Primăvara la bufet*. Ed. Expansion- Armonia.

CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ:

Z. Ornea, *Anii '30. Extrema dreaptă românească*. Ed. Fundația Culturală Română; Cornel Ungureanu, *Mircea Eliade și literatura exilului*. Ed. "Viitorul Românesc".

EDIȚII CRITICE:

Al.A. Andriescu, *Gib Mihăescu - Opere 3 (Rusoica)*. Ediție critică. Ed. Minerva; Simona Cioculescu, *Domnița nebănuitelor trepte. Epistolar - Lucian Blaga - Domnița Gherghinescu Vanea*. Ediție îngrijită, prefată și note de Simona Cioculescu. Muzeul Literaturii Române.

ESEU-PUBLICISTICĂ:

Dan Laurențiu, *Privirea lui Orfeu. Jurnal metafizic*. Ed. Enciclopedică; Mircea Mihăieș, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*. Ed. Amarcord.

LITERATURA PENTRU COPII ȘI TINERET:

George Arion, *Crimele din Barrintown*. Ed. Flacăra; Passionaria Stoicescu, *Poveștile primăverii*. Ed. Niculescu.

TRADUCERI DIN LITERATURA UNIVERSALĂ:

Jean Grosu- Milan Kundera - *Viața e în altă parte*. Ed. Univers. Mircea Ivănescu - Robert Musil - *Omul fără însușiri*. Ed.

Univers, vol. I-III, Robert Musil - *Opera postumă*. Ed. Univers. Vol. IV-V.

DEBUT:

Șefan Borbély, *Grădina magistrului Thomas*. Ed. Didactică și pedagogică; Nicolae Coande, *In margine*. Ed. Ramuri; Augustin Frățilă, *Gramatica morții*. Ed. Cartea Românească; H. R. Patapievic, *Cerul văzut prin lentilă*. Ed. Nemira.

LITERATURA MINORITĂȚILOR:

4 premii de debut
Fekete Vince, *Parázskönyv - Cartea cu jăratec*. Versuri în limba maghiară. Ed. Előretolt Helyőrség; Kelemen Hunor, *Minuszévek - Ani în minus*. Versuri în limba maghiară. Ed. Kriterion; László Noémi, *Nonó*. Versuri în limba maghiară. Ed. Előretolt Helyőrség; Orbán János Dénes, *Hümeriáda - Himeriada*. Versuri în limba maghiară. Ed. Előretolt Helyőrség.

Juriul, în unanimitate, a hotărât să acorde postmortem un premiu special scriitorului MIRCEA CIOBANU pentru contribuția lui deosebită la editarea și cunoașterea poeziei române contemporane.

Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor a hotărât decernarea

- Premiului Național de Literatură poetului GELLU NAUM

- Premiului "Opera Magna" pentru *Dictionarul Scriitorilor Români*, litera A-C, Editura Fundației Culturale Române. Coordonatori: Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu.

Sponsorii Premiilor Uniunii Scriitorilor din România pentru anul 1995 sunt:

Banca Comercială Română
Banca Română pentru Dezvoltare
Banca "Ion Țiriac"

Singurătate și cazuistică

PE CÎND era funcționar la Ambasada S.U.A. din București, Alexandru Ivasiuc debuta cu un roman, *Vestibul*, tipărit în 16.140 de exemplare și premiat imediat de Uniunea Scriitorilor la secțiunea proză (premiul pentru debut se va înființa doi ani mai târziu). Tirajul nu e neobișnuit pentru deceniul al șaptelea, iar anul 1967 nu strălucește la capitolul proză, astfel încît numai *Echinocul nebunilor și alte povestiri* de A. E. Baconsky îi putea face concurență. Altele sînt modurile în care această carte își păcălește cititorii.

Începe ca un roman de analiză, urmaș al *Adelei* lui Ibrăileanu, cum s-a și remarcat: un profesor și doctor histolog, Ilea, e îndrăgostit de o studentă cu

pentru altcineva decît tot restul, și anume pentru cenzor. Romanul nu avea decît de cîștigat fără aceste ultime pagini și cred că nu ar fi ratat nici măcar premiul. Dacă ar fi trăit, nu mă îndoiesc că Ivasiuc și-ar fi retipărit cartea renunțînd la pagini întregi din final. Începutul creează așadar o iluzie, iar sfîrșitul o deziluzie. Încadrat astfel, romanul propriu-zis este o rememorare la persoana I a vieții doctorului Ilea, cu accent pe momentele de vinovăție proprie și cruzime a istoriei. Efortul epic e neglijabil, relatarea e înglobată și dezintegrată în lungi dezbateri interioare.

Trăsătura distinctivă a profesorului e singurătatea: fetei de care e îndrăgostit nu-i vorbește, soția lui e de mult un element din decorul casnic, copii nu are, colegii de facultate, prietenii par inexistenți. De aici atmosfera apăsătoare a romanului care, în ciuda personajelor episodice, pare un teritoriu depopulat. De aici și soluția narativă aleasă de autor: monologul. Profesorul Ilea e incapabil să-i audă pe ceilalți. Cea mai slabă șoaptă proprie e mult mai puternică, mai sonoră decît tipetele altora. Efectul auditiv al romanului *Vestibul* este monoton. Scrisoarea, semnul comunicării în doi, este din această cauză oarecum improprie aici (jurnalul ar fi fost mai nimerit), din moment ce fata nu numai că n-o va citi niciodată, dar nici nu-i bănuiește existența. De altfel, destinatarul se estompează pe parcurs pînă la ștergere. Dacă totuși un prozator subtil ca Ivasiuc a ales această convenție, e pentru că personajul său are toate căile de comunicare tăiate, iar metodele pe care orice om le are la îndemînă sînt, în cazul lui, ineficiente.

Cît timp e absolut singur, într-o lume de cefule "cuminți", doctorul Ilea se poate socoti un Adam în Paradis. Apare însă Eva care mușcă atît de convingător dintr-un măr încît bărbatul

e proiectat direct în purgatoriul terestru ca să se gîndească la binele și răul pe care tocmai a început să le distingă și ca să înțeleagă că există pe-aproape și infernul. După sentimente, Ilea își pune conștiința sub microscop, descoperind o înspăimîntătoare și dezordonată mișcare acolo unde totul părea calm și încremenit. Sala de așteptare, "vestibulul", nu e decît un alt nume, laicizat, al purgatoriului. Un loc cu uși închise, unde omul, ca să nu se sufocă sau ca să nu se plictisească, și le deschide pe cele interioare.

PREMIUL Uniunii Scriitorilor se dovedea în acest caz - cum se va mai înfîmplea de destule ori - o sabie cu două tăișuri, după cum romanul *Vestibul* admitea (astăzi lucrurile s-au schimbat) două grile de lectură. Una pentru cei sătui de clișee dogmatice și dornici de a găsi altceva, deocamdată mai ales printre rînduri. În sfîrșit, realismul socialist nu mai apărea într-un roman cu un subiect din Bucureștiul anilor '50-'60! În sfîrșit, dragostea putea lua și forme "scandalozase", inacceptabile pentru omul "nou", model de stăpînire afectivă! În sfîrșit, apar scene de închisoare, tortionari și frămîntări de conștiință, discursuri inteligente despre inocență și vină, despre participare și izolare, despre acceptare sau rebeliune, iar personajul se arată a fi, în capitolul final, destul de lucid ca să participe doar de formă la viața socială și politică a timpului său. Maestru al cazuisticii, Ivasiuc nu putea să nu-și fascineze juriul.

Puterea nu avea nici ea motive de nemulțumire față de romanul *Vestibul*: temele și tezele lui sînt tăiate și după gustul oficial. Dragostea lui Ilea care ar putea duce la destrămarea unei familii oneste ("familia, celula de bază" etc.) este distrusă încă înainte de a începe și

anume chiar de către descoperitorul ei (admirator al celulelor). Războiul ocupă o bună parte din roman și nimeni nu avea de ce să obiecteze, dimpotrivă, cruzimile lui erau una din temele favorite ale momentului. Tortionarii nu sînt comuniști, victima însă da. Cum să nu fie acceptată scoaterea în față a unei cărți în care apar fraze ca acestea: "Nu eram un apărător al vechii ordini și, în definitiv, eram un dezertor pentru că n-am vrut să ajut jandarmeria și siguranța să tortureze un comunist..." Îmi plăcea caracterul științific al noii doctrine, faptul că se baza pe legi și pe o construcție rațională. Ideea de istorism mă încînta mai puțin însă, în linii generale, am găsit momente de mare satisfacție intelectuală

Alexandru Ivasiuc (n. 12 iulie 1933, Sigheș - Maramureș, m. 4 martie 1977, București)
1967 - Premiul Uniunii Scriitorilor pentru proză (*Vestibul*)
1970 - Premiul Ion Creangă al Academiei RSR (*Paradise*)
1970 - Premiul Consiliului Culturii și Educației Socialiste

atunci cînd am citit logica complexă și severă a clasicilor marxismului" (pp. 252-253). "Bărbați și femei alergînd după autobuze, crezînd puternic, chiar cînd nu sînt grăbiți din vreun motiv precis, că fiecare clipă e prețioasă..." Înainte îmbulzeala și graba lor îmi displăcea. Acum îi descopăr un rost și o admir, ca o rezervă a ingenuității noastre" (77 - n.m.), p. 271. Sau chiar: "Am simțit o vie satisfacție citind cuvîntarea recentă despre știință a secretarului general al partidului" (257). Chiar și pentru un personaj literar e prea mult.

1967 - Premiile Uniunii Scriitorilor

Poezie: Dimitrie Stelaru (*Mare incognitum*)

Grigore Hagiu (*De dragoste de țară și sfîrșit glădioare*)

Proză: Alexandru Ivasiuc (*Vestibul*)

Critică și istorie literară: Lucian Raicu (*Liviu Rebreanu*)

Literatură pentru copii și tineret: Al. Mitru (*Săgeata căpitanului Ion. Legendă valahă*)

30 de ani mai tînără și-ntr-o scrisoare pe care nu se gîndește să i-o arate vreodată își disecă sentimentele și viața. Pentru a fi un simplu pretext, un catalizator al memoriei, această primă parte (70 de pagini) e mult prea minuțioasă: creează o serie de așteptări de care autorul nu se mai ocupă, deschide cu multă osteneală drumuri care sînt uitate mai apoi, lăsîndu-l pe cititor nesatisfăcut. A doua păcăleală este în ultima parte, unde destule fraze sînt stridente, pîrînd scrise

Afinități electice

Jurii și premiați

Florin Manolescu:

[...] În cazul acestor juriu [de după '89, n.m.] n-au mai fost nici presiuni politice, nici înțelegeri sau "acorduri" secrete ("Anul acesta eu îți dau ție premiul, la anul mi-l dai tu mie!"), cam de felul celor pe care le povestește Ben Corlaci într-o carte de memorii apărută la Paris, după moartea sa (*Tout espoir sera puni*, 1984).

Dacă stau mai bine să mă gîndesc, două-trei detalii m-au frapat totuși: devotamentul profesorului Crohmălniceanu pentru optzeciștii de la *Junimea* (dacă ar fi fost numai după el, optzeciștii ar fi trebuit să ia absolut toate premiile!), sau obstinția reprezentanților "provinciei" de a obține, neapărat, măcar un premiu pentru "zona" care i-a delegat (Clujul rămîne din acest punct de vedere neîntrecut, și aici ar trebui să deschid o lungă paranteză despre juriile mai "modeste", de la Colocviile Eminescu din Iași, formate în exclusivitate din universitari. Aici, da, aș avea ce să-ți spun, dar asta ar fi o altă poveste!)

Prin urmare, îmi dau seama că pierd ocazia de a reîntra, triumfal, în publicistica românească, dar n-am ce-i face! Asta e! Deși au fost corecte, competente, inteligente etc. (lista de epitețe ar putea să continue fără efort în această direcție), juriile mele au fost aproape plictisitoare. În schimb, noi l-am premiat pe Cărtărescu. Nu-i de-ajuns?

Aaaa..., ba da! Îmi mai amintesc de un mic moment de tensiune (luptă?, conflict?), în 1991 (cred), cînd abia după mai multe "tururi de scrutin" s-a ajuns la o majoritate care să-i permită și lui Marin Sorescu să obțină un premiu. Se certase cu cei de la *Ramuri* și, recent, trîntise ușile Uniunii Scriitorilor, din care nu mai vroia să facă parte. Dar, spre cîntea lui, juriul din anul acela a știut să despartă opera de om, așa încît să-i dea acestuia din urmă (observă că în raport cu opera, omul vine întotdeauna la urmă) nu numai un premiu literar dar și o mică lecție de purtare. Pe care, bineînțeles, Marin Sorescu n-avea cum s-o priceapă. El se dorea Ministru (sau Minister) al Culturii. Ceea ce a și devenit.

Deci, încă o dată, nu-ți pot trimite nimic pe tema

"juriilor" și a "premiilor literare". În schimb, transcriu pentru tine o pagină de jurnal care se ocupă de ceva apropiat. Iată-o:

"Luni, 29 aprilie 1996. Noaptea am un vis aproape suprarrealist. Dna. F. îmi spune că Societatea de literatură și artă de la Wuppertal (care există într-adevăr și care în urmă cu vreo doi ani a organizat o întîlnire cu cîțiva artiști și scriitori români) vrea să-l invite pe «marele poet Gellu Naum» (ceea ce iarăși corespunde realității, pentru că, într-adevăr, în urmă cu circa două săptămîni dna. F. mi-a arătat un program tipărit, cu acest proiect) pentru a-i acorda un mare premiu.

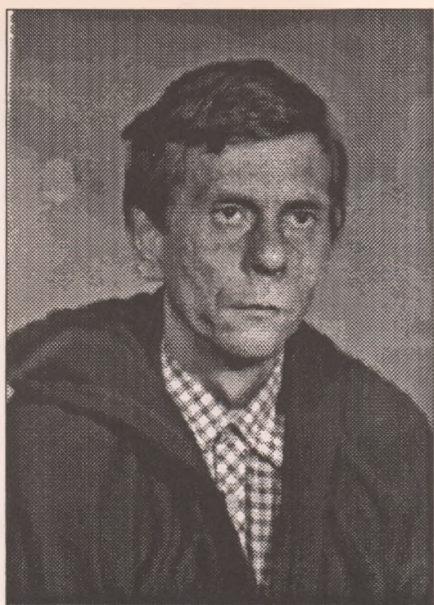
Brusc, fără să pot spune cum, stau de vorbă cu Gellu Naum și-i explic despre ce este vorba. Va primi în curînd o invitație oficială din Germania. («Aș vrea să fie invitată și soția mea», precizează poetul și dna. Naum, care e de față, ne privește cu un aer extraordinar de blînd, fără să scoată o vorbă.) Adaug că aș avea nevoie de adresa lui, pentru a i se putea trimite invitația. Și atunci Gellu Naum scoate (din picior?) un pantof de piele galben-coniac, în felul celor purtați de buncii noștri, parcă de la începutul-începuturilor, neînterupt. Un pantof bine lustruit, dar avînd totuși patina obiectelor din anticariat, și cusut cu precizia cu care au fost cusuți de Dumnezeu rinocerii. Mă invită să scriu adresa pe el. O fac (el o repetă de mai multe ori) și rețin după ce m-am trezit, chiar numărul de telefon al poetului: 33 38 39!" (Aș putea să te rog să încerci să suni măcar o dată la acest număr, ca să vedem pe ce lume trăiesc poezii, dar n-o fac!)*.

"Cînd mă dezmeticesc, în toiu noptii, îmi aduc aminte în detaliu de festivitatea de la Ipotești, din 1992, cînd un juriu din care am făcut parte împreună cu Ulici, Mircea Martin și Marian Papahagi (plus un reprezentant al Primăriei din Botoșani) i-a acordat poetului Gellu Naum Premiul Național de poezie "Mihai Eminescu",

* Citind această frază, m-am simțit aproape obligată să telefonez imediat la numărul din vis, căruia îi mai trebuia, desigur, o cifră și m-am gîndit să-ncred la început cu prefixul 6. Dar, cum voiam să termin înțîi de citit scrisoarea, am mai amînat puțin. Apoi, presată de timp și de alte preocupări, am uitat cu totul de intenția mea de a veri-

fica totuși "pe ce lume trăiesc poezii". În seara zilei de joi, 16 mai, răsfoind răspunsurile primite la ancheta *Afinități electice*, am dat și peste scrisoarea Profesorului Florin Manolescu. Am căutat din nou fraza cu numărul de telefon, am găsit-o, am ridicat receptorul și am format 6.33.38.39. Exact, dar exact în clipa cînd am terminat

de format numărul și am ridicat ochii de pe cadranul telefonului, în fața mea a apărut poetul Gellu Naum, pe ecranul televizorului deschis. Era o secvență de cîteva secunde care anunța o emisiune viitoare al cărei invitat era Gellu Naum. Am închis receptorul și am renunțat la alte încercări. (I.P.)

Octavian SOVIANY

Paradisul teribil (grădini în Teutonia)

1
Palustrii tăi amfitrioni
O oaspe biblic cu sedilă
Ce faști ne par ce policromi
La cina noastră juvenilă

Cu zeii lor pe cataligi
În fața ta se vor întinde
Colecții-altiere de ferigi
Grădina toată care jind e

Când mai târziu la ospetii
Să-ți fie fastă profetia
Tu cu ceaun și pirostrie
Ne-nveți în curte alchimia

2
E călăuzul fructelor ce știe
Balanței osârdie arăta;
Dacă zaharuri coc în frenezie
Stă-n sămburii vâscoși virtutea sa

Pe-acea la ureche i-ai adus
(Mărunte lumi tălăzuind amare!)
Și înțelegi că vlaga-i mai presus;
- Grădina ți-a părut un cal de sare

3
Un cântec sui îngân îngân
Din barbă verde de capcân
Herbariile mustesc uncrop
Pajiștea toată-i un scrânciob

Pe mărul ca o pungă plină
Vezi șapte pete de rugină

Zeii abia-și mai trag suflarea
Această muscă-i Născătoarea

4
În măciulii de crini pojarul
Toride clime-nre genunchi
Pioasă soră coc nectarul
Păzesc mirabilul triumfi

Restituie fieste clare
Calicii-n act și virtual
Cu nou-născute mădulare
Primim azil în vegetal

Vigili alături de vigile
Ducându-și traiul lămurat
Pe-un pubis crud lângă feștile
În cleiuri verzi și azotate

5
Trec scarabeii cărăușii
Mărului acru ne topim
Privind vestigiile scorușii
Și Craii (trei!) din Vicclaim

Acolo-i staul și asin
Steaua hirsută și verzuie
Ce animată în smochin
Dă zor spre ceata noastră șuie

Spunând: "Grădina a mustit
Acum agonic din stigmat
Pe când gunoiul daurit
Se schimbă-n azimi dumicate"

6
Vărată balanță e
Cenușa-ți dulce Ananké

Văslim la unison din cili
Prin saramură prin bacili

Creațiunea se divide
La parameci și la amibe

Se citește-n patlagine
A spaimei imagine

Astfel ne pierde
Draconicul verde

7
Babel al fructelor enigmă
Cu farmece și doftorii
Pe fruntea ta stă marea sigmă
Mustești parabole devii

În vegetal e-o rotunjime
Atât de certă ne desprindem
Din yaruri șubrede doime
Deasupra-s arbori de Armindeni

Trăim în bulbi ca-ntr-un conac
Trandafiriu între fugace
Înrourări și după plac
Călătorim prin iliaze

8
Sancte-ordalii în paragine spumegă
Pâlnii de lut (inocentele!) fumegă
Trandafirii-și ciocnesc cu osârdie tigvele
Printre germenii verzi fierb la jar paradigmele

Ies din foc împărați să încingă matrițele
Năpârlesc atributele se amestecă spițele
Sexul taie acum mai adânc decât sabia
Tauri negri posaci poposesc în Arcadia

9
Eden domesticit ți s-ar părea
Cu ornice de fosfor galben poate
În ploi de rumeguș ca o Danae
Și rodnicia soldului așa

Feti mălăietii (sunt fructe mai târzii!)
Se devotau acelor prețioase
În chip de drupe poame belicoase
Mierloi prea grași rămău în murdării

Când vlaga-i ca o stridie stătută
Un desfrânat s-ar mulțumi cu seu?
Sunt școli și școli firește dragul meu
Tu ai ales achenă descusută

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Précis de cioplit smîntîna

1) Pentru a încălzi aerul într-o încăpăre prea rece este nevoie de un purice. Odaia va deveni înăbușitoare, după câteva miliarde de sărituri, datorită frecării elementelor componente. **2)** Luați două oglinzi de mărimi diferite. Spargeți-le pe podea în fața *Iubitei Ideale*. Îngenuncheați în tândări și îmbrățișați-i genunchii. Dînsa, depășită-n diftină, vă va obloji rănile cu propria-i lenjerie făcută fișii. **3)** Nu vă culcați niciodată cu lame de ras în cearcașuri nocturne. La fiecare mișcare există posibilitatea unor tăieturi extrem de răutăcioase. Și-n plus, veți visa numai cerbi lopătari și șerbeturi de pălămidă. **4)** O picătură de apă, căzând pe unghie, despică fanera divin. Degetul mîinii capătă astfel, la vîrf, aripe scurte, puternice, delicios zbîrnîte. Normal să se desprindă de lingă celelalte și să zboare! **5)** Vigilența sticlelor cilindrice constă în cantitatea de oțet conținută. **6)** Crinii sînt scapeți. **7)** Bateți așchii cu ciocanul în ugerile vacilor. Mulsul obosește mintea. **8)** Atacați tencuiala pereților veșnic perpendiculari. Cărămida transportă afect, îmbie la scris și citit. **9)** Zmulgeți din pămînt un gard cu tot cu stîlpi și ascundeți-l sub pat. În zori, pe furiș, așezați-l la loc fără ca nimeni să observe ceva. *V-ați împlinit destinul!*

10
Fluturii cad anonimi în fiertură
(Idilici mîncăi cu temei și cu spor)
Nalbele au o excelentă dantură
Sămburii dragă mestecă melcișori

Iată Pomona și micii canini
Ai albinelor care ronțăie talc
Iarba din curte mănîncă asini
Oaia lui Titir în schimb o halește Menalc

11
Un zgârci mai acătării pomii sug
La dolce vita behăie-n lăptucă
Mânjit cu clorofilă din belșug
Păstorul - el e vesela ta slugă

Și-n verzi grădini cu mîzgă s-ar abate
Cum vezi numai prigorii împrejur
Dar fructele (aș spune îmbuibate!)
Sunt viermi cu burta albă *mon amour*

12
Agnostici nu mai mult cât se cuvine
Cu rufele scrobite impecabil
Filtrăm furiș tincturi scobim tulpine
De trestie trăim în inefabil

Cu greabăn roz pe creștetele teșe
(Ah paradisul nostru monoton!)
Și ne sporim puterea din măceșe
Orbecăim ferice prin plancton

13
(Încheiere)

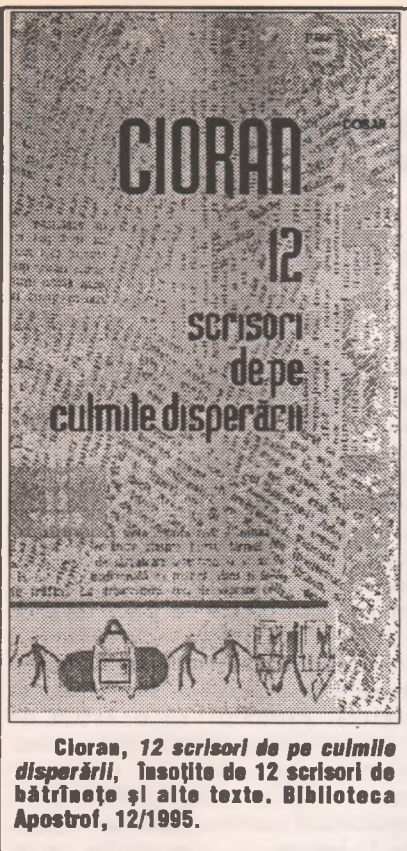
Dobitoacele trec
Prin paragina lină
Sub pecete de var
Doarme cauza primă

Urdinișuri adânci!
Enigmatică facere!
Spațiul pare mai curb
Potrivit pentru coacere

Și-n tiparele moi
Se-ncropește puzderia
Mari antere de foc
Fac să cânte materia

Nașterea lui Cioran filosoful

Cioran, 12 scrisori de pe culmile disperării, însoțite de 12 scrisori de bătrânețe și alte texte. Biblioteca Apostrof, 12/1995.

AM SCRIS acum câteva săptămîni despre un volum de corespondență Cioran. Revin pentru că, între timp, sub îngrijirea bunului meu coleg de breaslă dl. Ion Vartic, a apărut, la Editura Apostrof din Cluj, un altul. Acesta e de mică dimensiune, cuprinzînd 12 scrisori redactate în anii 1930-1934 și adresate, toate, lui Bucur Țincu, prietenul din copilărie și adolescență al lui Cioran ca și alte texte epistolare sau eseuri. Dacă scrisorile apărute la Ed. Humanitas erau scrise, cele mai multe, în anii de bătrînețe ai filosofului, acestea, către Bucur Țincu, sînt redactate în perioada studenției, surprinzînd atmosfera sa spirituală din preajma elaborării cărții de debut *Pe culmile disperării* (1934). Auzind de descoperirea acestui lot de corespondență, filosoful ar fi exclamat «douăsprezece scrisori de pe culmile disperării». Bună, exactă caracterizare. Să încep și eu, asemenea d-lui Ion Vartic, prin a mă referi la corespondentul, de atunci, al lui Emil Cioran. L-am cunoscut bine, încă din anii șaiszeci, pe Bucur Țincu, atunci cercetător documentarist la Institutul de Cercetări Economice. Întîlnirile noastre se produceau, mai ales, la Biblioteca Academiei, unde amîndoi trudeam aproape zilnic. Mi-a povestit, nu o singură dată, despre prietenia sa din tinerețe cu Emil Cioran și că întîrește, în continuare, relații epistolare cu prietenul său. Apoi, Bucur Țincu a devenit cercetător la Institutul de Istorie Literară, continuîndu-și roboata la Biblioteca Academiei chiar și după tragicul accident suferit, cînd i s-a amputat un picior. Cîrjele sale, așezate în scaunul de la masa lui de lucru erau o prezență care sublinia stăruința în studiu a cititorului care era Bucur Țincu. Era un om de înălțime mijlocie, bine consolidat fizic, căruia îi citisem lucrarea din 1938 *Apărarea civilizației*. Acum, după trecerea sa prin multe neplăcute peripeții biografice (n-a făcut pușcărie, dar a practicat destui ani tot soiul de munci umilitoare, ce nu i se potriveau), revenise la munca sa de cercetător. Dar se ocupa, mi se părea, de chestiuni fără relief, exclusiv de probleme cultural-literare transilvane, editînd, în colecția «Restituiri» a Editurii Dacia (coordonată de dl. Mircea Zăciu), o ediție cuprinzînd scrierile, minore, ale fiului lui George Barițiu.

Dar să revin la cele 12 scrisori. Destinul a vrut ca, frecventînd împreună școala primară și liceul, să-i despartă pe cei doi prieteni în anii de studii universitare, Emil Cioran luînd calea Bucureștilui iar Bucur Țincu pe cea a Clujului. Legați printr-o strînsă prietenie, și-au scris. Din această corespondență, au fost salvate, de către Horia Stanca, aceste 12 scrisori și alte patru, toate de bătrînețe. Au fost publicate în recentul volum de *Corespondență* Cioran alcătuit, la Ed. Humanitas, de dl. Dan C. Mihăilescu. Restul, probabil cea mai mare parte, s-a risipit în neant sau se află în bună păstrare la vreun colecționar. Prima scrisoare din

volumul pe care îl comentez aici, nedatată, are un vădit caracter programatic. Cioran își asumă aici, mai întîi, temperamentul: «Niciodată în viața mea n-am putut regreta temperamentul meu; de altcum acest regret este o absurditate, din moment ce eu cred că e bine să fiu așa cum sunt». Și, apoi, exprimă opinia sa despre cei care au dreptul să facă filosofie: «Un lucru e sigur: filosofie n-au dreptul să facă decît aceia cari la 20 de ani nu mai așteaptă mari surprize de la viață, cari sunt capabili de a se exercita în meditație contemplativă, trecînd peste instabilitatea vîrstei». E, în amîndouă aceste mărturisiri, un credo care îl caracterizează perfect pe viitorul filosof. În consecință, în noiembrie 1930 (avea aproape 20 de ani) îi comunica prietenului său aflat la Cluj că practic nu prea frecventa cursurile: «Fiindcă fu vorba de universitate, trebuie să-ți comunic că eu am rupt orice legătură cu această instituție. Cînd mă duc, o fac din vreo strictă obligație oficială de a mă interesa de ceva. De altfel cursurile de la filosofie nu le urmăresc absolut deloc. Numai pe la Iorga mai trec cîteodată, care este singurul profesor de la Litere și Filosofie față de care orice om trebuie să aibă un respect mărturisit. La facultate se discută niște lucruri atît de plictisitoare, încît te apucă disperarea cînd te gîndești... Trebuie să-ți fac însă o mărturisire: atitudinea mea față de universitate este determinată și de motivul că diploma acesteia nu-ți oferă o existență mai bună decît a cerșetorului de pe stradă. Eu nu-mi fac iluzii. Străinătate, burse etc... sunt lucruri cari păreau desigur foarte adevărate cînd le priveam din parcul din Sibiu; dar, aici, la fața locului, te scribești de micimea orizontului și de perspectivele înguste». Cum se știe, apoi mărturisirea din urmă a fost total contrazisă. A depus stăruințe obținînd (ce-i drept, după terminarea facultății) chiar două burse (la Berlin și Paris), cea de a doua muîndu-l, practic, din 1937, definitiv la Paris. Peste o lună de la această scrisoare, în alta aflăm că s-a înscris, la profesorul Nae Ionescu, cu o teză de licență despre Kant. Și îi explică prietenului său, de ce a ales, tocmai el, un subiect istorizant, impersonal și neconstructiv: «Abstrăgînd de la faptul că mi-a fost propus, nu impus de profesor, eu am ajuns la concluzia că este imposibilă o clarificare și-o precizare a problemelor de

filosofie, fără o ocupație mai temeinică cu filosofia lui Kant». Voia să trateze personal această temă, refuzînd rezumarea și spera să o încheie într-un an de zile. A abandonat însă, curînd, proiectul, absolvînd facultatea, în 1932, cu o teză despre intuiționismul bergsonian, temă care, ce-i drept, i se potrivea mai bine. În ianuarie 1931, după ce declara că el, într-o discuție, nu admite să fie al doilea, dezvăluia că îi era penibil refuzul (sau numai îndelunga înfrîiere) de a i se publica un articol în *Societatea de mîine*, (il cerea înapoi) și se arăta dezamăgit de subiectivismul în valorificarea personalităților. Și exemplifica: «Nu găsești interesant că «filosofii» din București vreau să-l alunge pe Nae Ionescu de la facultate? Las afară faptul că acest om este foarte slab pregătît, pentru a recunoaște anumite dispozițiuni filosofice, cari nu pot fi contestate și cari singure justifică studiul filosofiei. Erudiția pervertește dispozițiile filosofice ale omului, îl istorizează și-l scoate din contemplația naivă, care este sursa creației filosofice». N-avea dreptate. Un profesor de filosofie (care nu este neapărat un filosof creator) trebuie să fie erudit și sistematic pentru a-i putea învăța pe studenți filosofia și istoria ei. Era, se confesează tot aici, orgolios, neadaptabil și nemaleabil, nu știa să-și facă relații prin practicarea flateriei de orice fel. Știa că asta îl va costa în viață. Dar nu regreta deloc că este așa cum l-a conformat natura. Ba, chiar, îl încunoștiința pe prietenul său că «dacă voi trăi, mă voi remarcă printr-o atitudine extremă; voi trage fără nici o teamă ultimele consecințe». Continua să fie chinuit de insomnii, o maladie mai veche în care «dincolo de disperare, dincolo de limitele rezistenței, toate îți par pe același plan, insignifiante și nule». Spera să se lecuiască în acest an 1932, altfel «în caz contrar totul e pierdut».

Și, deodată, în același an 1932, se decide, brusc, să se retragă în provincie, pentru vreo patru luni și să scrie «ceva încheag». Asta pentru că «am impresia puternică a unei acumulări de experiențe interioare ce se cer lămurite. Ca atare scrisul devine în cazul meu o necesitate de precizare ce mă privește exclusiv. Gîndul acesta a răsărit spontan, de aceea îl cred autentic. Scrisul are valoare numai întrucît obiectivează o trăire, întrucît dincolo de

expresie găsești viața, dincolo de formă conținutul. Aș vrea să scriu ceva ce sînge. Aceasta, fără gîndul unui efect poetic, ci concret, în accepția materială a cuvîntului. Că totul în mine este rană și însîngerare, de aceasta m-am convins definitiv. Suferința mi-a dat însă curajul afirmării, îndrăzneala expresiei și pornirea spre paradox (în sens pascalian sau kirkegaardian). Am pierdut definitiv simțul măsurii: exagerez uneori pînă la nebunie». E începutul deciziei de a scrie cartea care, apărută în 1934, se va numi *Pe culmile disperării*. Se va apuca de scris și, în aprilie 1933, retras la Sibiu, se mărturisea: «Am scris pînă acum aproape jumătate din cartea pe care o plănuisem. Toată se compune din fragmente (2-3 pagini) cu caracter liric, de cea mai bestială și apocaliptică tensiune. Am spus acolo lucruri distrugătoare; sunt pagini atît de deprimante, încît vor trezi desigur revolta, dacă nu vor impresiona». Și, în sfîrșit, confesiunea atît de caracterizantă din iulie 1934: «Sunt un om atît de orgolios și cu simțul eternității atît de dezvoltat, încît mi-ar fi absolut imposibil să fac politică».

Această ediție (mai aflăm aici cinci cărți poștale către prietenul Simion Timaru și cîteva dintre Cioran și Lucian Boz din anii 1974-1979) a apărut, sub îngrijirea inspirată a d-lui Ion Vartic, în cadrul colecției «Biblioteca Apostrof» inaugurată și coordonată de d-na Marta Petreu. Eseul d-lui Ion Vartic, nimerit intitulat *Cioran înainte de Cioran*, e efectiv fermecător, fixînd atent temperatura sufletească a celui timp care, tocmai, îl naștea pe Cioran filosoful.

P.S.: E necesar să semnez cititorului apariția unui volumaș, tipărit în excelente condiții grafice, cuprinzînd corespondența (20 de cărți poștale) a lui Ion Barbu către Al. Rosetti, din perioada periplului său german din 1938. Sînt texte, scurte, unele în versuri, de o reconfortantă savoare particulară. Ediția e îngrijită impecabil de d-na Simona Cioculescu și a apărut la Editura «Cartea Românească». Titlul exact al cărții «*Din călătoriile lui Don Miguel. Corespondență Ion Barbu-Al. Rosetti*».

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zăciu

IN URMĂ cu patru ani, la precedentele alegeri, observam ezitarea de a folosi în sloganurile electorale construcția sintactică de uz curent «a-l vota pe X» (unde X este un nume propriu de persoană). Opțiunea stilistică reflectă o strategie publicitară, dar și anumite tendințe ale limbii contemporane. Pe cît de frecvente sunt textele în care *a vota* are drept complement un nume la plural sau cu sens colectiv - «Votați candidații...», «Votați Partidul...» -, pe atît de clară este absența îndemnului «Votați-l pe...».

Campania electorală din această primăvară a confirmat tendința în discuție: sloganurile, mult mai diversificate și mai inventive, reflectînd în mod limpede evoluția internă a limbajului publicitar românesc - ale cărui structuri și procedee au fost preluate masiv de limbajul politic - au ocolit în continuare relația directă a verbului *a vota* cu o persoană unică, individualizată prin nume. Mijloacele de evitare a dificultății au fost în orice caz mai subtile. Strategia principală este de a transfera referirea la actul esențial al votului în planul subînțeleșului, în presupuziții sau implicații. Discursul evită îndemnul direct; verbul e de cele mai multe ori omis.

Destinatarul îl reconstituie fie din structura fragmentară a propoziției, fie chiar din contextul situațional. Uneori codul lingvistic se combină cu cel non-lingvistic, complementul verbului fiind înlocuit de o imagine: fotografia candidatului sau semnul electoral al partidului. Într-un slogan, verbul este folosit ca intransitiv, cu un complement-surpriză, care nu mai indică persoana de ales, ci efectul votului: «Votează pentru tine». În alt caz, *a vota* e coordonat cu un verb a cărui construcție tranzitivă este mai puternică; combinația de două slogane «Votezi și câștigi/ Un primar care te ascultă» poate fi citită ca o singură frază. Persoana nu este însă individualizată prin nume, ci cel mult prin calitățile sale (ca în exemplul de mai sus), sau prin apartenența sa politică: «Votați Candidatul...». Dificultatea apare doar cînd ar trebui folosit numele propriu, ceea ce ar impune și prezența mărcii pe și a formei scurte a pronumelui; structura perfect validată de limba literară, dar pe care de multe ori codul scris o evită, atribuind-o implicit registrului oral-familiar. Renunțarea la mărcile gramaticale ale complementului direct nume de persoană nu e o soluție. Afîșele cu îndemnul «Votați Cămpăneanu»,

apărute în 1990, au încercat să folosească această deviere de la regulile sintactice ale limbii române, dar nu au produs un tipar valabil; îl ilustrează, în actuala campanie electorală, destul de puține sloganuri: «Votați George Pădure»; «Votați Jean Claude van Damme!»

Ar mai putea fi adus în discuție un fapt: apariția numelui propriu pune în anumite contexte problema prezenței sau a absenței termenilor de politețe; ceea ce nu se întîmplă cînd numele este o explicație (într-o listă, sub o fotografie etc.), ci doar atunci cînd reprezintă și substituie persoana. Formulele de politețe pun însă probleme foarte delicate într-un text de publicitate, al cărui emițător rămîne prin convenție ambiguu (poate fi candidatul însuși, partidul său, un prezentator-specialist etc.). Cum nu sună prea bine nici «Votați-l pe Popescu» (exprimare cam familiară), nici «Votați-l pe domnul Popescu» (formulare iritantă și de-a dreptul hilară, dacă ne imaginăm textul ca produs sau avizat chiar de candidat), sînt căutate construcții cu conotații stilistice mai puțin riscante.

Eminescu și

UNUL dintre abuzurile interpretative privitoare la Eminescu este și supralicitarea dimensiunii creștine a operei sale. Cei ce consideră că "românismul" este inseparabil de creștinism (și mai ales de ortodoxie) gândesc cam așa (gândire "dogmatică" în sensul prost al cuvîntului): dacă pe de o parte "poetul național" este "expresie integrală a sufletului românesc", iar pe de altă parte "ortodoxia este măsura românității noastre", atunci Eminescu *trebuie* să fie un autentic creștin ortodox!

Nu este vorba de a contesta aici nici "exponențialitatea" lui Eminescu, nici nota ortodoxă a "specificului național", dacă e să ne punem într-o perspectivă tradiționalistă. Însă un om, oricît de genial și de specific, nu poate da seama singur de *toate* dimensiunile unei spiritualități naționale, fie și numai pentru faptul că se supune și el, în mod fatal, unor determinări istorice și psiho-biografice. A face din Eminescu un poet și un gânditor creștin *cu orice preț* rămîne o mistificare naivă, ce nu aduce vreun folos real nici literaturii, nici religiei. Tot așa cum nu trebuie trasă nici concluzia opusă, anume că Eminescu ar fi fost complet lipsit de sensibilitate religioasă sau că s-ar putea număra printre exponenții radicali ai demonismului romantic ori ai ateismului modern. El are mai degrabă, cum s-a zis despre Goethe, "o religiozitate fără religie", explicabilă mai ales prin contextul romantic. Nu rareori înțelăm la el un eclectism religios, inseparabil de elanul fanteziei lirice și de recuzita magico-mitologică. Numai în mod excepțional lucrurile capătă și o vagă coloratură creștină.

Pentru a nu fi învinuiți de afirmații gratuite, să cercetăm onest principalele "argumente" de care obișnuiesc să uzeze partizanii puțin cam grăbiți ai "creștinismului eminescian".

Ar fi vorba, în mare, de două categorii de "argumente": unele "materiale" (reprezentate de texte sau date biografice concrete), altele "speculative" (deduse din interpretarea *pro domo* a unor afirmații, atitudini sau fapte). De obicei, se pornește de la opera literară, căutîndu-se apoi puncte de sprijin și în opera publicistică sau în biografie.

Din opera literară (mai ales din cea postumă) sînt invocate cam următoarele: cunoscuta *Rugăciune* ("Crăiasă alegîndu-te..."); sonetul *Răsai asupra mea*; cutare strofe închinat Mintuitorului (unele Nașterii, altele Învierii); niște terține vizînd Trinitatea; figurile de sihaștri și de călugări (îndeosebi din proza literară); cîteva analogii cu mituri sau motive biblice (uneori doar simple automatisme ale limbajului creștin). Din opera publicistică se selectează de obicei cîteva pasaje referitoare la creștinism și Biserică sau se sugerează - mai discret - concluzii trase dintr-o poziție "antisemită" rău înțeleasă. Nostalgiile medievale ale poetului sînt și ele aduse în discuție. Biografia, încă și mai săracă în repere creștine, este tratată mai mult la modul speculativ (aici intră și corespondența). Nu alta fusese, pe vremuri, "metoda" doctorului C. Vlad (*Eminescu din punct de vedere psihanalitic*), a cărui "extravagantă sistemă", observa G. Călinescu, era de "a socoti adevărat sau fals ceea ce conține sau nu *tabloului simptomatic*! Chiar dacă "grila" creștină nu este jiguitoare pentru poet, cum ajunsese să fie cea psihanalitică, adevărul rămîne la fel de păgubit.

SĂ PRIVIM lucrurile mai îndeaproape. Poezia *Rugăciune*, fără îndoială o izbîndă artistică (Sextil Pușcariu i-a făcut o subtilă analiză sub aspect eufonic), n-are deloc o geneză mistică. G. Călinescu a semnalat demult că, printre niște exerciții de limbă latină dintr-un manuscris, "poetul își transcrie chiar *Pater noster* și *Ave Maria* (...) Și, lucru vrednic de notat, cam pe aceleași pagini apar fragmente din vestita rugăciune (...), precum și o invocație către Iisus..." E limpede că poetul a pornit să versifice sub sugestia rugăciunilor copiate. Căutarea efectelor pur formale este evidentă. "Invocația către Iisus" sună astfel: "Iuse Hristoase/ Isvor mîntuirilor/ Și Domn al oștirilor, (?!)/ De oameni iubitorule/ Mîntuitorule". Se vede că Eminescu făcea acrobații ritmice, dincolo de orice implicare mistică sau rigoare teologică. Înțelăm acolo o variantă primitivă a *Rugăciunii* sale. Mai pe urmă, sîlfuind-o, poetul n-a găsit altceva de făcut cu ea decît s-o introducă în corpurile unei poezii cu titlu exotic (*Tat twam asi*) și fără nici o altă valență creștină. La Eminescu, cum e și firesc, suverană rămîne Poezia. Altminteri, ce sens ar avea să-l numești pe Hristos "Domn al oștirilor" (sintagmă veterotestamentară) sau pe Maica Domnului "Luceafăr al mării" (ceea ce duce gîndul la... Lucifer sau la Venus - "Venerea" - cea opusă în altă parte "Madonei")?!

Răsai asupra mea... este tot un soi de rugăciune amară, dezabuzată, adresată Fecioarei. Judecata strict estetică ne-ar obliga să concluzionăm pe varianta ultimă. Judecata *religioasă* - ce și propune să iscodească sufletul poetului - poate însă concluziona și pe varianta de lucru. Studiind deci atît varianta finală, cît și procesul de elaborare a sonetului în discuție, constatăm că rugăciunea eminesciană nu este deloc aceea a unui credincios. Tocmai de asta se și plînge poetul: "Străin de toți, pierdut în suferință/ Adîncă a nimicniciei mele (versuri cu iz schopenhauerian - n.n.)". Eu nu mai cred nimic și n-am tărie... Sau în variantă: "Nu cred nimic și asta mă doboară/ Nici în amor nu cred și nici în ură/ Și sfîntă nu-mi mai e nici o idee/ Pierdî avîntul ce-mi dădea tărie/ A mele visuri toate se pierdură... În "noaptea gîndurilor", poetul simte nevoia unei "lumini"; "tineretea", "credința", "speranța" pe care le cerșete rămîn noțiuni vagi, tractabile mai degrabă în planul laic. Un vers precum "Ești prea mult înger, prea puțin femeie" (trecut, cu o ușoară ajustare, în *S-a dus amorul*) nu prea este evlavios...

Rugăciunea devine la Eminescu un *procedeu poetic*, factorul transcendent, în sine indiferent, apare ca un simplu interlocutor liric ideal (putînd fi Zalmoxis, Odin, Dumnezeu creștin, Sfînta Fecioară ș.a.m.d., ceea ce, esteticeste, este totuna). S-ar putea ca vreun cetățean pios, receptînd textele prin prisma propriei sensibilități religioase, să capete din ele o impresie mai largă decît cea estetică. Se cade însă a nu confunda ceea ce aparține poetului însuși cu ceea ce suntem *noi* "predispuși" să vedem în el...

Poezia intitulată *Christ* (mai tîrziu *Dumnezeu și om*), scrisă pe la 19 ani, reprezintă, spre deosebire de *Rugăciune* și *Răsai asupra mea...*, un evident rebut de atelier poetic (ca și terținele închinat Trinității, ce-s de tot obscure). Tema poeziei este cea din *Epigonii*, schimbată fiind doar recuzita. Tînărul poet deplînge scepticismul contemporan, recurgînd la știuta antiteză trecut-prezent ("Astăzi mintea

e bogată, dar credința este seacă" sau "Ieri ai fost steaua de aur a mpărăților creștini/ Azi în gura lor profană nu mai ești decît un nume"), aplicată de astă-dată pe imaginea lui Hristos (numit în mod livresc *Christ*, cum se întîmplă și-n alte locuri). Pulsul vremii e luat, ca și-n *Epigonii* (poem elaborat în aceeași epocă), prin artist (aici cel plastic). Este contemplată o gravură veche, de pe ultima pagină a unei Biblii "roase de molii", scrise cu "litere bătrîne" (chirilice), pe care poetul le apreciază drept "*strîmbe* ca gîndirea *oarbă* unor secole *străine*" și "*triste* ca aerul *bolnav* de sub murii *afumați*". Epitetele pe care ne-am îngăduit să le subliniem nu credem că-s prea măgulitoare pentru o conștiință creștină (ca să nu mai vorbim de faptul că ele intră în contradicție cu însăși teza urmărită de autor). "Gravura grosolană" reprezintă Nașterea în staul: pruncul avea "fața mică și urîtă", semănînd cu "o ieroglifă cu fruntea amărită" (?); Maria, veghind alături, era "tăcută, țepănă, cu ochii reci". După această descripție, vine meditația propriu-zisă ("Era vremi acelea, Doamne..."), pe fondul căreia poetul are viziunea magilor închinători, puși să vină "din pădurile antice ale Indiei cea mare" (?), după "astrul fericit". Mare era credința bătrînilor în "eternul rege" născut "în tavernă" și reprezentat cu atîta simplitate, pe cînd artistul modern, atîns în inimă de răul veacului ("a veacului suflare") și pierzînd miezul credinței ("tu ești om - nu Dumnezeu"), păstrează doar reprezentarea falsă și goală ("Dacă inima-i pustie mîna fină n-o urmează"). Poetul preferă, se înțelege, vechea "gravură grosolană", ieșită însă dintr-o credință "de sfîncă". Iată-ne picați pe problematica "formeii fără fond" și a scepticismului epigonic - clasice obsesii eminesciene, în raport cu care figurația creștină e un simplu pretext!

La fel de irelevantă și de greoaie este și poezia *Învier*, mai mult descriptivă decît meditativă, cu o imitație destul de sfîngace a cîntărilor pascale: "Christos au înviat din morți/ Cu cetele sfînte (?)/ Cu moartea pre moarte călcînd-o/ Lumina ducînd-o/ Celor din morminte!"...

S-AU mai invocat, spuneam, figurile de sihaștri: bătrînul Euthanasius și tînărul Ieronim din *Cezara*, Iosif din fragmentul numit *Moș Iosif* (aceiași cu cel din *Boierimea de altădată*) etc. După Călinescu, *Mureșan* însuși aduce un caz de eremitism. Dar nici unul dintre pustnicii eminescieni, deși unii poartă sutană, nu trage a creștin; ei trebuie înțeleși prin cultul romantic al singurătății (sau mai bine zis al în-singurării), fiind cu toții niște solitari visători și cosmicizanți, teoreticieni și practicanți ai unui naturism potențat prin magie, năzînd insolite Edenuri terestre (insula lui Euthanasius) sau selenare (cazul Dan-Dionis) unde instinctele pure să se exercite în voie (ca-n *Șarpele* lui Mircea Eliade, ce se trage, în bună parte, din *Cezara*).

Iosif voise inițial să se călugărească, dar pînă la urmă alesese pustnicia pe propria-i moșie (așazicînd, mai la îndemînă). Confuzia religioasă a "visătorului zahastru" e și cea a lui Eminescu, cel puțin la data redactării paginilor respective. Certat cu vremurile noi ("Toți acești oameni tineri erau atît de desertați"), Iosif se refugiase în... astrologia cea grecească!!! Acest soi de creștinism astrologic este teoretizat într-un limbaj greoi și pueril ("Cu deosebire naturile bogate trebuiau, după părerea lui, să fie

în legătură cu o stea (...). Prin aceea se deosebesc, pentru că unii au în ei o rază cerească, care îi face să fie pătrunși de putere asupra firei a unei stele, iar ceilalți, născuți din lut și nefiind în legătură decît cu coaja pămîntului, sînt robi cu duhul"...), rezultînd o eclectică mitologie poetică, cu varii surse romantice, orientale și oculte, la care se adaugă un lustru neconvîngător de speculație filosofică. De natura aceasta, diferind numai prin nuanțe, sînt toate teoriile profesate de sihaștrii eminescieni, străine de orice teologie oficială. Ei n-au nimic de-a face cu eremitismul creștin (după cum și preoții eminescieni sînt mai totdeauna păgîni). Probabil că o astfel de "călugărie" viza și Eminescu pe cînd, în tulburarea bolii, își declarase intenția de a se călugări. Altminteri, monahismul autentic pare mai degrabă a-i fi repugnat (a se vedea cazul Blancăi din *Făt-Frumos din tei*).

În ce-l privește pe "individul metafizic Zoroastru-Dan-Dionis" (G. Călinescu), cel ce abolește, pe cale magică, timpul și spațiul și, extaziat de propria-i aventură, cade în ispita de a se gîndi pe sine drept dumnezeu, el reprezintă un caz de luciferism naiv, aproape involuntar. A scoate de aici vreo încheiere creștină, dincolo de simpla analogie culturală cu mitul luciferic (anulată și aceasta, în mare măsură, de substratul panteistic al nuvelei), ar fi la fel de neavenit ca și a scoate din același text, precum doctorul C. Vlad, dovada unei așa-zise "grandomanii" a poetului! Tot așa, pesimismul lui Eminescu nu este de natură biblică, ci schopenhaueriană (cu inevitabile elemente de indianism).

SUBSTANȚĂ creștină nu se află nici în *Luceafărul*, iar aventura exegetică interbelică, aceea de a-l vedea în Hyperion pe... Arhanghelul Mihail, rămîne o simplă năstrușnicie de epocă. E drept că într-un loc Eminescu îl numește pe Hyperion "tînăr voevod"; nu se poate întemeia însă o interpretare pe un singur cuvînt, mai ales că, în limba veche, nu numai arhanghelii (Mihail și Gavriil) erau numiți "(sfînții) voievozi", dar același cuvînt îl putea denumi pe diavolul însuși ("Și toți aceia care au căzut de în cer cu acel voievod <subl.n> făcîndu-s-au diavol întunecat", stă scris într-un vechi *Hronograf*). Altcineva (Iulian Jura) încercase să scoată de aici un argument tocmai pentru identificarea lui Hyperion cu... Satana (apelativul "demone", existent în variante, a fost părăsit de poet, probabil tocmai pentru a nu genera asociații hazardate). În jurul *Luceafărului* s-a delirat îndelung, invocîndu-se cele mai diverse teme și motive, mitice ori filosofice. Eminescu, ce-i drept, se putuse gîndi tangential, cum rezultă din variante, la Buddha, la Platon, la Orfeu, dar niciodată la vreo figură din sfera creștinismului. "Înțelesul" fundamental pe care a vrut să-l dea poemului îl mărturisește el însuși într-o scrisoare. După ce-și indică sursa inițială (basmul românesc *Fata în grădina de aur*, cules de germanul Kunisch), explică: "Aceasta este povestea. Iar înțelesul alegoric ce i-am dat este că dacă geniul nu cunoaște nici moarte și numele lui scapă de noaptea uitării, pe de altă parte însă pe pămînt nu e capabil a fericii pe cineva, nici capabil de a fi fericit. El n-are moarte, dar n-are nici noroc. Mi s-a părut că soarta Luceafărului din poveste seamănă mult cu soarta geniului pe pămînt și i-am dat acest înțeles alegoric". Totul cade, așadar, "în marginea

creștinismul

romanticei definiții a geniului" (G. Călinescu), iar alegoria trimite spre o nefericire foarte pămîntescă. În orice caz, nu un poet creștin l-ar fi numit pe Arhanghelul Mihail "luceafăr" (numele popular românesc al lui Lucifer), punîndu-l să tînjească după dragostea profană și să ceară dezlegare de "greul negrei vecinicii"! Eminescu n-are nimic de cîștigat dintr-o interpretare creștină, iar creștinismul însuși cu atât mai puțin.

Dacă din cele prezentate pînă aici n-a rămas mai nimic în sprijinul creștinismului eminescian, din diferitele firimituri ciugulite de prin cuprinsul operei și scoase din context, nu poate rămîne nici atât. Tradiția creștină milenară a generat multe automatisme de limbaj (și chiar de cugetare), fără vreun raport necesar cu efectiva religiozitate. Dacă Eminescu își intitulează cutare poezie *Înger și demon* sau dacă spune, bunăoară, "Prea mult un înger mi-ai părut și prea puțin femeie", de aici nu se poate trage vreo concluzie privitoare la creștinismul său, căci atunci și de-alde Rică Venturiano ar putea fi asimilat creștinismului pentru că folosește sintagma... "angel radios"! Să ne ferim de a cădea în cealaltă extremă a stupidității unui popă Grama!

NICI publicistica nu ne oferă mai mult, în ciuda cîtorva aparente contrarii. Ce-i drept, Eminescu se pronunță în cîteva rînduri destul de favorabil la adresa Bisericii sau a creștinismului în genere. Ba chiar se poate spune că, dacă în opera literară îi mai scapă cîte un accent de ateism sau anticlericalism (ca să nu mai aducem vorba despre factura pagină a unor poeme întregi), în articole el se arată mult mai ponderat, intrîndu-și în pielea de pedagog național. Odată exaltă retoric creștinismul ("Creștinism! religia săracilor și a nenorociților (...), tu ești floarea răsădită din sîrăcimea imperiului roman, răsărită din sclavie..."), într-un limbaj apropiat de cel al socialismului creștin, de unde se vede că religia creștină nu-l preocupa în deschiderea ei mistică, ci doar în cea social-istorică. Într-o altă împrejurare, se referă chiar deslușit la funcția socială a principiului iubirii, evident desacralizat: "Tristă și mîngîietoare legendă! Iată, două mii de ani aproape de cînd ea a ridicat poporul din întunec (...), pe principiul iubirii apropielui..." "Legenda" creștină rezolvă deci problema strictă a unui "principiu moral în istorie" (altădată formularea este mult mai tranșantă: "o poliție morală"!). Atît și nimic mai mult. Nici măcar în treacăt nu apare vreodată la Eminescu noțiunea creștină a mîntuirii. În ce ne privește pe noi, românii, ortodoxiei îi este recunoscut rolul în conservarea ființei naționale și-n catalizarea vechii culturi românești (ceea ce este o observație pe cît de adevărată, pe atît de banală). Merite culturale și civilizatoare a avut însă mai cu seamă catolicismul ("toate popoarele cari posed înaltă civilizațiune astăzi, dacă nu sînt, au fost măcar mult timp catolice"). Numai protestantismul îi repugna, văzînd în el o tendință de "iudaizare a religiei creștine" (afirmație insuficient argumentată). Cert este că nici una dintre considerațiile lui Eminescu privitoare la creștinism nu este de natură teologică, nici nu implică credința lui personală.

Cam atît oferă opera însăși (și este grăitor că am fost siliți să ne mișcăm mai mult pe la periferia ei!). Să vedem acum ce ne oferă biografia.

S-a sugerat că Eminescu purta creștinismul în chiar originea lui țărănească. Nu putem privi însă lucrurile atît de simplist (Creangă era "mai țaran" decît Eminescu și totuși a avut o rea înțîlnire cu creștinismul...). Întîi că un om nu este doar produsul mediului în care se naște și se mișcă, mai ales cînd omul acela se numește Eminescu. El vine cu un dat sufletesc propriu care, mai ales cînd e unul de excepție, nu prea se lasă redus la un numitor comun. Apoi educația în sens larg, factorii formatori activi, externi și interni, capătă o pondere hotărîtoare. În familia căminarului Gheorghe Eminovici n-a prea primit educația religioasă. Tatăl stătea drept pe la liturghii, după vechea cuviință, dar un suflet religios nu era. Mama - Raluca, fata stolnicului Jurașcu - "mai evlavioasă, cumpără, zice-se, de la o rudă a fostului stăpîn (al Ipoteștilor - n.n.) Teodor Murguleț, o bisericuță fără turlă, cu clopotnița de lemn", fel mărunt de a intra în tradiția cîtororoi boierești. Raluca avea și vreo șase frați sau surori la călugărie, dar asupra propriilor copii nici ea și nici altcineva nu se vede să fi exercitat vreo influență religioasă. Nici unul dintre aceștia, deși mai toți au umblat pe la școli, n-a fost îndrumat și nici nu s-a orientat singur spre cariera preotească sau spre monahism (deși ne aflăm în Bucovina vechilor tradiții mănăstirești). Unul a fost medic, altul - jurist, doi - ofițeri (dintre care unul și cu studii ingineresti). Un altul ar fi urmat și el cariera medicală, de n-ar fi murit de tifos la numai 16 ani. Sora Aglaia se mărită întîi cu un profesor (la 18 ani), apoi, rămînînd văduvă, cu un ofițer austriac (în 1890), drept care trecu la "papistă", fără să se încurce în scrupule religioase. Eminescu însuși va arăta același dezinteres pentru latura confesională și-și va declara într-o vreme, mai în glumă, mai în serios, intenția de a trece și el la catolicism, dimpreună cu Veronica Micle (ca, odată căsătorii, să nu mai poată divorța)!

Nici deschiderea culturală a poetului n-a mers în direcția creștinismului. Îl atrăgeau mai degrabă filosofii pîgînzante, arhaicitățile și exotisme. Pe marginea unui manuscris își nota: "Eu sînt budist, adică creștin ridicat la puterea zece". Nu poate rezulta din această notă teribilistă că Eminescu ar fi fost într-adevăr "budist", dar rezultă destul de limpede că nu prea se omora cu creștinismul. Altădată înțelegea să se lepede și de Buddha-Sakya-Muni ("Eu nu cred nici în Iehova"...). Însă chiar dacă și-a mărturisit deseori necredința sau neînregimentarea religioasă, n-a căzut niciodată într-un nihilism radical sau militant. El a fost un zbuciumat, dar nu "un luciferic" (deși romantismul l-ar fi putut duce spre luciferism, mai ales în prima tinerețe). A-l înscrie pe Eminescu printre marile "spirite luciferice" ale veacului romantic, așa cum s-a încercat uneori, e la fel de fals ca și a-l asimila creștinismului.

EMINESCU ne apare, în sens mai larg, drept un tradiționalist. Fără a fi țaran get-beget, precum Creangă, el are o mare sensibilitate față de tradiția populară. "Cosmicismul" și "naturismul" său, de nu sînt doar de proveniență livrescă sau temperamentală, au surse folclorice. În folclorul răsăritean, încă viu pe vremea lui Eminescu, a supraviețuit fascinant acel "creștinism cosmic" de care vorbea M. Eliade, trăit mai organic poate decît creștinismul bisericesc. Religia se amestecă astfel cu folclorul și cu isto-

ria, totul într-o sinteză conservatoare, pe care Eminescu a resimțit-o ca pe un soi de "mistică națională" (firește că și sub sugestia unei anumite etnomanii romantice, mai ales pe filieră germană). Ortodoxia bisericească se întîmplă să cadă uneori în umbra inocentă a eresului popular. Acest "primitivism" principial ("sănătoasa barbarie") a încercat Eminescu să-l transpună și-n viață. Se hotărîseră la un moment dat, el și Creangă, să poarte ostentativ numai haine țărănești de dimie, sfidînd moda "nemțească". Mai tîrziu, trimis în Italia să-și refacă nervii, tînjea de acolo după "mămăliga strămoșească". De aici și nostalgia patriarhale (de altfel în duhul paseismului romantic), acea "Dacie ideală" sau acea fabuloasă "Țară de Sus" - pierdut rai codrenesc: "Săracă țară de sus/ Toată fama ți s-a dus!// Acu cinci sute de ai/ Numai codru îmi erai"... Reperul temporal ideal era "anul 1400" (ce nu trebuie totuși identificat mecanic cu anul istoric respectiv), simbol al unui Ev Mediu românesc perceput la modul poetic-vizionar. Eminescu era însă sensibil mai mult la aspectul eroic decît la cel spiritual. De altfel, poetul nu avea gust pentru tradiția bizantină, care este cu precădere bisericească. Uimește neînțelegerea cu care el judecă pe alocuri arta și spiritualitatea bizantină, precum și utilizarea exclusiv peiorativă a termenului de "bizantinism" (pe linia disprețului occidental față de valorile bizantin-ortodoxe). Respectul pe care și-l impune totuși față de Biserică - întotdeauna formal, exterior - reprezintă doar o notă componentă a respectului său mai general față de Tradiție. Este, în fond, un aspect al "țărăniei" sale; țaranul tradițional putea fi indiferent față de religia instituționalizată, dar nu era aproape niciodată ateu sau negativist. Tot din respect pentru tradiție - dar și din pasiune cărturărească - umbla Eminescu după manuscrise vechi. Că acestea aveau mai mult caracter religios, era lucru inevitabil, fiind acesta aproape singurul tip de "literatură" cu largă circulație la noi pînă spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea (cum preciza și Eminescu

într-o scrisoare). De aici nu rezultă, nici în cazul lui, precum nici în cel al unui Moses Gaster, vreun cult pentru creștinism și ortodoxie, ci doar preocuparea - strict cărturărească la Gaster, organică la Eminescu - de limba și cultura românească în devenirea lor istorică.

Cît despre "antisemitismul" eminescian, el nu avea temeiuri religioase, ci conjunctural sociale și economice. Evreul onest și muncitor, știutor de limbă românească și identificat cu interesele țării, avea simpatia omească a lui Eminescu. Biografia o confirmă. Sînt cunoscute relațiile lui apropiate cu un M. Gaster sau cu un H. Tiktin. Dacă apare uneori, în proza sau în publicistica sa, antinomia creștin-evreu, ea are înțeles etnic, iar nu religios, ca și în vestita *Doină*: "Zboară paserile toate/ De neagra străinătate;/ Numai umbra spinului/ La ușa creștinului"...

Hotărît lucru, orideunde ne-am uita, nu prin creștinism se definește Eminescu. Este curios cu cîtă ușurință se trece peste onesta lui autodefinire: "Eu rămîn ce-am fost: *romantic*" înseamnă mai mult decît se consideră îndeobște; versul nu trimite doar la un crez literar, ci la un *mod de existență*. Eminescu este, înainte de toate, o majoră întrupare românească a omului romantic, cu virtuțile, dar și cu limitele sale. Regăsim în el, în strai național, paseismul romantic, evaziunea în exotic, pesimismul superior, "religiozitatea fără religie", fantezia și visul lăsate în voia lor (în opera de creație). Nu folosește la nimic să încerci a face din Eminescu un model creștin, pe deasupra operei și chiar împotriva voinței lui. Ne place sau nu, *Eminescu n-a fost un credincios creștin*. Dar Eminescu rămîne Eminescu, *asa cum a fost*. Geniul artistic poate să se nuntească sau nu cu creștinismul - aceasta stă în "căderea" și libertatea lui. Demonicul Baudelaire sau dumezeiescul Dante sînt la fel de mari poeți, atît cît sîntem omeneste îndreptățiți să-i judecăm. Orice altă judecată aparține lui Dumnezeu.

Adolf Crivăț-Vasile

INSTITUTUL EUROPEAN

În colecția **INOROG**

ALEX. ȘTEFĂNESCU
Gheața din calorifere și gheața din whisky

Cu 44 de desene de LINU

Cele mai multe dintre textele incluse în acest volum au apărut inițial, în perioada 1990-1995, în revistele *Zig-Zag*, *România literară* și *Dilema*. Altele sînt inedite, dar datează din aceeași perioadă. Și

unele și altele pot fi considerate documentul unor stări de spirit, probabil irepetabile.

256 pag., 7 956 lei

În aceeași colecție au mai apărut:

- Petru Aruștei: *Moarte și Renaștere. Supraviețuire*
- Dumitru Țepeneag: *Roman de citit în tren*

Comenzi și informații la sediul Editurii, în Iași:
Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600
Tel. 032-127311 • Tel.-fax: 032-230197

“Vacile sînt mai

DESI marea revelație a Cannes-ului '96 rămîne *Spărgînd valurile*, al danezului Lars Von Trier, juriul lui F. F. Coppola a hotărît altfel, plasîndu-l doar pe locul doi; cu cît trece timpul, după încheierea festivalului, sentimentul că s-a produs o eroare, în loc să pălească, devine tot mai puternic. Împreună cu alte două filme de același calibru (și, firește, extrem de diferite între ele), descoperite tot la Cannes, în ultimii ani, *Adio, concubina mea* de Chen Kaige și *Underground* de Kusturica, *Spărgînd valurile* formează o splendidă “triadă demonstrativă” a forței vitale a cinematografului la sfîrșit de secol XX.

Lars Von Trier: un danez încă tînăr (n. 1956), cu o filmografie consistentă (publicul cinefil român îl cunoaște din *Europa*, difuzat la t.v.), cu o biografie zbuciumată (crescut într-o familie de comuniști, află, tîrziu, că tatăl lui natural - care îl va respinge! - e altcineva), un om măcinat de angoase (pe care, declară, uneori nu le mai poate stăpîni, drept care invocă fobia avionului și fuge, se ascunde, refuză să vină la Cannes), un cineast marcat de școala lui Dreyer. În capodopera lui Dreyer, *Ordet*, o femeie e înviată din morți prin credință. Și în filmul lui Lars Von Trier, domină credința într-o religie a iubirii, departe de servituțile oricărei dogme. Într-un loc undeva la marginea lumii și a timpului (într-o Scoție sălbatică, “la răscruce de vînturi”, în anii '70), într-o lume severă și rigidă, de esență calvinistă, dar populată cu *oameni buni*, într-o lume în care bisericile nu au clopote și în care morții, foști păcătoși, sînt trimiși de semenii lor, ne-iertăți, în iad, într-o lume eminamente “bărbătească” - o tînără care are credința că dialoghează “direct” cu Dumnezeu (prin propria ei voce, în ambele roluri) se îndrăgostește, se mărită, se prostituează ca să-și salveze soțul de la moarte, își sacrifică viața pentru el, și devine înger!... Totul sună, aici, ridicol, dar, în film, nu e decît sublim. Sună și, inevitabil, confuz, dar în film totul are o limpezime de cleștar. O melodramă genială, și o stare de “magie regăsită” a cinema-ului. Șapte “capitole” cu o scriitură năvalnică, și, fiecare capitol, cu cîte o “copertă” (fixă, picturală, reflexivă), pe muzică rock a anilor '70 (Leonard Cohen, David

Bowie, Elton John). Efectele speciale, cinemascopul, imaginea computerizată, un arsenal tehnic tip *Indiana Jones* - sînt asimilate, acum, într-un film de artă. Cineastul i-a cerut operatorului (Robby Müller, fost operator la Wim Wenders) să filmeze totul cu camera pe umăr, cît mai aproape de personaje (un personaj a izbit camera cu cotul, la filmare, și asta n-a deranjat pe nimeni!), cît mai eliberat de preocuparea corectitudinii tehnice (“Vreau să greșii!”, cerea regizorul). O frenezie vitală specială se degajă din filmul lui Trier, din imaginile mișcate, din prim-planurile pe fundaluri “panoramice”, din oscilațiile de lumină și de granulație. Un cinema gîndit - simțit - cu o libertate totală și cu o vigoare de Céline al melodramei. Actorii joacă, și ei, într-o frenetică stare de “identificare”, cu emoție, personaje de o uluitoare densitate. Tînăra actriță Emily Watson, interpreta principală, formată la Royal Shakespeare Company, aflată acum la debutul în cinema, a răvășit publicul de la Cannes, și rămîne o nedreptate că Juriul n-a reușit s-o prindă în Palmare.

Spărgînd valurile a fost, se înțelege, filmul cu cea mai mare încărcătură de emoție din festival. Un cunoscut regizor al Estului (fost și al Vestului), Konchalovski, venit la Cannes ca să țină o conferință, o “Lecție de cinema”, spunea că, în cinema, cel mai prețios efect special e emoția; emoția și fața umană. (Evident, Konchalovski a mai venit la Cannes și “ca să întărească legături și să împingă mai departe proiecte”, cum ar fi *Calea regală*, după Malraux. În acest sens, în paranteză fie spus, cinematografia română a fost, ca și în alți ani, cu desăvîrșire absentă).

La Cannes '96 “s-a căutat” tocmai acest “efect special”: emoția. Pe emoție a mizat și celălalt mare film al ediției, *Secrete și minciuni*, al britanicului Mike Leigh, dar un cu totul alt tip de emoție, o emoție foarte “british”, bine protejată cu straturi de umor, de sarcasm, de luciditate. Regizorul care și-a intitulat, ironic, filmul “Secrete și minciuni” se declară fascinat de un singur lucru: “adevărul, nu un adevăr naturalist, ci un adevăr al esenței, natura intimă a lucrurilor”. Ca în toate filmele lui Mike Leigh, e vorba, și aici, cum o spune chiar el: “pur și simplu despre viață și supraviețuire”. Eliberarea de micile-

mari “minciuni și secrete” ale vieții echivalează cu o eliberare dintr-un perfid instalat infern al cotidianului... O negresă tînără își descoperă “mama adevărată” în persoana unei albe hărțuite de o stare de neîmplinire vecină cu isteria (rol pentru care Brenda Blethyn a cucerit Premiul de interpretare); “descoperirea familiei” le schimbă, fundamental, viața. O comedie de o inteligență ascuțită, cu cîteva excelente momente de dramă pură. Mike Leigh (n. 1943, practic necunoscut publicului nostru) are și un stil de lucru cu totul special: cînd începe un film, nu știe cum se va termina, scenariul și filmul se construiesc din mers, după “improvizații” cu actori și în funcție de “materia vie” pe care o aduc ei pe platou... E de înțeles că nu foarte mulți producători sînt dispuși să-și asume riscurile unui asemenea “stil”. Mike Leigh a avut noroc la capitolul producători, spre deosebire de Lars Von Trier, care vreme de aproape cinci ani a trebuit să caute și să adune bani de la 28 de investitori (europeni) diferiți. Producătorul lui Leigh e Ciby 2000 (finanțator francez), care, coincidentă, a produs și Palme d'Or de anul trecut - *Underground*, Kusturica; Kusturica, care, anunță Ciby la Cannes, va face în curînd primul lui film francez, o comedie cu titlu dadaist: “*Regele suedez pe bicicleta lui verde, într-o vineri după-masă*”!, cu Daniel Auteuil în rolul principal, același Daniel Auteuil care a cucerit acum, la Cannes, Premiul de interpretare masculină, împreună cu partenerul lui - din *A 8-a zi*, al belgianului Jaco Van Dormael - un mongoloid care se joacă, cu o mișcătoare demnitate, pe el însuși, Pascal Duquenne - “Pascal e cel mai bun profesor de artă dramatică, zice Auteuil. Dacă vorbești prea tare, plînge, dacă nu ai tonul just, nu-ți răspunde”...

Exemplar e modul în care Mike Leigh a știut să-și consolideze, încet dar sigur, reputația și statutul. L-am descoperit în '88, cînd, la Veneția, cu *High Hopes*, a fost revelația Săptămîinii criticii, alături de Vasili Piciul, cu *Micuța Vera*. L-am redescoperit peste cîteva ani, la Cannes, cu *Naked* (Premiul de regie). Acum a atins și vîrful, Palme d'Or. În tot acest timp, despre Vasili Piciul nu s-a mai auzit, la marile festivaluri, nimic! Încă un exem-

plu al importanței “contextului” în care trăiește un regizor. În cinema, talentul mai condiționat de “factorii externe” decît în oricare altă artă. Frumusețe Cannes-ului, printre altele, e și aceea reușește să aducă acest cinema sup tuturor servituților - într-un spațiu al libertății.

Poate nu e lipsit de interes, pentru cititorii noștri, și modul în care acționează ceea ce s-ar putea numi *efectul Cannes*. De pildă, cîștigătorul, Mike Leigh, lucrează acum la un nou film - comedie de moravuri intimistă” zice regizorul -, un film care nu e încă gata, care nu are nici titlu, dar care, profitând de *efectul Cannes*, a fost vîndut deja, pe toate marile piețe (iar premiera americană e prevăzută pentru începutul '97!)... Cannes '96 a fost “un an bun” comerțului de filme (Tîrgul Internațional, și așa uriaș, a crescut cu 6 față de anul trecut). Cum scria umorist al locului: pe vremuri, Cannes, vedeai la tot pasul staruri limuzine; acum vezi cumpărători-vînzători de filme cu telefoane celu-

FILMELE care au domniat în selecția '96 au curs în aceeași direcție: direcția unui cinema generos, tonic și inspirat, animat de “elan idealist”, un cinema al marilor teme (iubirea, familia, sacrificiul, supraviețuirea), un cinema gîndit pentru un fin de siende anti-stress. Un cinema interesat cu prioritate de “individ”. În acest cinema, istoricul, politicul, socialul interesează în măsura care reușesc să treacă prin filtrul unui anumit “individual”. Interesează, azi, atît individul în lume, cît mai mult lumea în individ. În acest sens, filmul lui Lucian Pintilie, *Prea tîrziu* (singurul titlu din Europa de Est selectat în competiție), a mers, oarecum, contra curentului. Nu întîmplător, cronica din “Figaro” (exagerat defavorabilă) reproșă “un réalisme social hard d'usage”... În rest, vom analiza miera din toamnă acest film, de importanță specială pentru publicul din România. La Cannes, după o vizionare, poate fi vorba mai ales de șoc visceral, de respingere, al privitorului din România, la descoperirea tabloului troglodit de pe ecran, tablou din care și el, privitorul, face parte!

Marele premiu: *Spărgînd valurile*, de Lars Von Trier (cu Emily Watson și Stellan Skarsgård)

Palme d'Or: *Secrete și minciuni*, de Mike Leigh, cu Brenda Blethyn (Premiul de interpretare feminină)

Un mare actor care debutează ac

„Dustin nebune decât noi”

Urmărind conferințele de presă ale festivalului, parcurgând materialele documentar-publicitare, remarci, la Cannes, un fenomen dacă nu întotdeauna amuzant, atunci întotdeauna plin de interes: distanța (și uneori prăpastia) se cascadează între ceea ce povestește regizorul că a vrut să facă (sau că ar fi putut) și ceea ce se vede pe ecran. Ca și în teoria și practica ar fi două paralele condamnate să nu se întâlnească niciodată! (Există, firește, și momente de excepție, de totală identificare a gândului regizoral cu gândul filmului - de la Lars Von Trier, Mike Leigh, sau, ca exemplu surprinzător, Al Pacino, debutant în regie, prezent într-o secțiune paralelă a Cannes-ului cu un film shake-arean inteligent, cvasi-documentar, *Întindu-l pe Richard*). Dar, de cele mai multe ori, opera, năvălășă, pare să o fi lăsat pe alte făgașuri și trasee, lăsându-și pe ecran plin de bune intenții cu buzele înflăcărâte. Așa s-a întâmplat, în festival, cu o serie de filme realizate de regizori importanți. Le ascuți, fermecat, stilul intelectual-vânătoresc, și te vinovat că nu ești în stare să uiți, tot acest timp, amănuntul prozaic că nu e - mai mult sau mai puțin - ratat. Așa s-a întâmplat cu canadianul David Cronenberg, om de o aleasă cultură, care își explică plin de rafinament intelectual filmul *Crash*, un film urât (acesta cuvântul), morbid, cvasi-pornografic. Așa s-a întâmplat cu Bertolucci, care povestește ceva despre un film profund, întoarcere la patria mamă, în timp ce prezintă un film de un decorativism dulce. Așa s-a întâmplat cu frații Taviani, care povestesc ceva despre esența lui Shakespeare, tradus în cinema, dar au reușit, cu *Afinități electice*, mai degrabă un electorat „turism cultural”. Așa s-a întâmplat cu marele Robert Altman, care povestește un *Kansas City* seducător ca muzica de jazz, dar filmul nu are lucirea scontată. Așa s-a întâmplat și cu Michael Cimino, autor obsedat de urâtatea idealistilor” și de nemarea marilor spații”, dar care a uitat cu un film (*Sunchaser*) apropiat de nișa conformismului comercial, cu izrael, american. Așa s-a întâmplat cu Eli Coen, care povestesc un thriller cu „în afara normelor”, dar au venit în film departe de nebunia lui Burton (*Jack* (Palme d’Or, cândva). Așa s-a

întâmplat cu Chen Kaige, care povestește cum a vrut să sugereze starea de spirit a Chinei de azi, dar filmul, „fără bătaie”, rămâne blocat în China de ieri... Dar, în acest spațiu al libertății, care e Cannes-ul, trebuie să existe și libertatea de a greși, și libertatea de a nu fi la propria înălțime. (Apoi, oricât de „ratate”, filmele unor maeștri sînt întotdeauna preferabile maculaturii americane de serie B care invadează, în proporție dominantă, micile și marile ecrane ale pămîntului).

UN CAPITOL remarcabil al ediției l-a furnizat selecția franceză (5 filme în competiție), diversă și inspirată: *Ridicule* (de Patrice Leconte), filmul care a inaugurat festivalul, film hrănit din miezul de eternă actualitate al istoriei („un intelectual la Curtea Regelui Soare”) n-ar fi putut rula, înainte de ‘89, la noi, ca orice discurs despre supraviețuirea individului prins în mecanismul puterii absolute. După cum n-ar fi putut rula la noi, înainte, nici *Un erou foarte discret*, al lui Jacques Audiard, ca orice discurs (și) despre impostura politică. „Eroul foarte discret” e un individ straniu-hazos (jucat cu o finețe cuceritoare de Mathieu Kassovitz), care, profitînd de vremurile tulburi, în anii ‘40, își fabrică o falsă biografie „ilegalistă” eroică, de fost combatant în Rezistență, cu consecințele de rigoare. Un film (Premiul pentru scenariu), spumos dar nemilos, care a provocat oarece polemici în presa franceză (declanșate de asociațiile pe care le-a sugerat regizorul între profilul „eroului” și cel al fostului președinte François Mitterand!).

Relativ bine primit, la Cannes ‘96, a fost *A doua oară*, filmul italianului Mimmo Calopresti (singurul film de debut al competiției), produs și jucat de Nanni Moretti (un profesor de azi, marcat de sechelele „fracturii sociale” din Italia anilor ‘70, Italia Brigăzilor Roșii și a terorismului în floare), sau filmul finlandezului Kaurismäki (despre „consecințele psihologice ale șomajului”, în stilul picturii naive, gen Petru Vintilă - stil care și-a câștigat destui admiratori în festival). Sau comedia „irlandeză” *Camioneta* (prietenie și șomaj, într-o lume de o sărăcie umilitoare, dar veselă), realizat de prestigiosul Stephen

Frears, regizor britanic veșnic navetist între Anglia și America: „Pentru că Anglia te înnebunește! Vedeți ce li s-a întâmplat și vacilor!”...

„Vacile sînt mai puțin nebune decât noi!”, titrează, mare, o revistă apărută și la Cannes; părerea autorizată a unui ilustru „specialist în comunicare” al Franței, care dezamorsează resortul panicii: oricine poate mânca, liniștit, antricot sau steak de la o vacă nebună. Periculoase sînt doar creierul și măruntaiele! Din păcate, „odată semănată panica; vor trebui ani întregi ca să restabilim adevărul. Ar fi fost de ajuns să vină, la timp, un mare savant și să mănînce, în direct, un steak, la Jurnalul lui Patrick Poivre d’Arvor! Afacerea șeptelului contaminat a pus în evidență incompetența mediatică a celor care ne guvernează” (o formulă de reținut!).

Pe lângă explozia de filme, Cannes ‘96 a asistat și la „explozia sistemului Elkabbach”. Dl. J.P. Elkabbach, președintele televiziunii publice franceze (TF2 și TF3) e tras la răspundere de Senat pentru sumele uriașe alocate, prin contracte confidențiale, unor animatori-vedete și unor societăți de producție-programe particulare. Sindicatele protestează. Se stîrnește un veritabil vacarm mediatic. Dl. Elkabbach se apără cît se poate de convingător („detractorii noștri sînt în serviciul ambițiilor comerciale concurente”). Finalul foiletonului: demisia (deși mandatul președintelui se încheia, oricum, la 14 decembrie). Iată deci că, și în democrațiile avansate, se pot face afaceri frumoase pe banii publici! (aici ținem și noi pasul cu lumea).

La o conferință de presă a Cannes-ului ‘96 despre Cannes ‘97 (cînd festivalul va împlini 50 de ani și totul se va sărbători cu mare fast), în primul rînd din fața prezidiului (în care, alături de Pierre Viot - Președintele Festivalului, de Gilles Jacob - Secretarul general, de Ministrul Culturii - Douste-Blazy - a fost invitată și o mare doamnă a filmului francez: Michèle Morgan), erau așezați, alături, chiar hărțuitul domn Elkabbach, alături de celebrul Jack Valenti (Președintele Motion Picture Association of America), prezent pentru a 29-a oară la Cannes. „Dacă nu ești la Cannes, nu ești în joc!”, explică Valenti. Unul dintre subiectele cheie ale Cannes-ului ‘96 a fost tocmai raportul (economic și cultural) dintre filmul american și filmul

european - cu o foarte slabă putere de pătrundere în spațiul american; pentru că, „să le vinzi filme americanilor e ca și cînd le-ai vinde spaghetti italienilor!” Dustin Hoffman, prezent la Cannes ca producător independent critică „marile studiouri, care sufocă totul” și care umflă mereu bugetele. „E mai ușor să găsești, azi, bani, pentru un film de 70 de milioane dolari decît pentru unul de 2 milioane!”... „Da, replică Valenti, dar Dustin Hoffman uită să spună că atunci cînd vine, ca actor, să joace într-un film al unui mare studio, refuză să o facă sub 20 de milioane!... Filmele cu buget mic nu au acces la marketing și nici la publicitate, ceea ce le condamnă la o audiență confidențială... Fără piața internațională, filmul american ar fi la faliment...” Prin comparație, Europa pare o cine-provincie nevoiașă, cu vedete sărmăne și devize minuscule. Un producător francez de prim rang, Daniel Toscani Plantier își păstrează seninătatea în fața invaziei planetare a filmului american: „nu e nici stalinism nici nazism aici, e vorba doar de eficacitatea comercială a unui popor care stăpînește formidabil această industrie. Și Europa ar putea atinge această eficacitate, dacă ar fi unită. Americanii nu filosofează, ca noi, despre «identitatea culturală», în schimb ne cumpără subiectele, fac cu ele remake-uri și fac bani! În lumea întreagă, inclusiv în State, succesul rămîne un miracol. Și în America, din 400 de filme, 350 sînt rebuturi. Dar americanii își dau la spate eșecurile și nu vorbesc decît despre succese. Așa sînt făcuți ei! Noi, printr-un fel de veche tradiție europeană, ne complacem cu eșecurile și facem mare paradă de ele. E una din marile diferențe dintre noi”.

În concluzie, Europa trebuie să învețe să-și exporte și să-și „rentabilizeze” cultura, ca să supraviețuiască imperialismului cinematografic american. „Sîntem colonizați!”, e de părere britanicul Ken Loach (Premiul de regie, anul trecut, la Cannes); „trebuie să ne ajutăm între noi, de pildă rezervînd, în toate orașele europene, săli pentru cinematograful european. Trebuie acționat repede. Așteptarea, pentru noi, înseamnă moarte.”

La fel și pentru noi. Doar că noi, vorba poetului, parc-am murit demult.

Eugenia Vodă

Al Pacino, *Căutîndu-l pe Richard*

Film de artă sau „turism cultural”? *Afinități electice*, de Paolo și Vittorio Taviani

Omăgiată la Cannes ‘96, „actrița cu cei mai frumoși ochi din lume”, Michèle Morgan

Epidemia

“Unde-s doi miei?” rănește urît femeia la nevestă... (că doar nu în laviță!?) Nevasta tace și prinde a plînge... Ce, asta e bine?

- Nu, nu e bine - inter-veni, de data asta ferm, domnul Zarafei, președintele. Da' spune, de o moli-mă mare ai auzit?

- Este, domnule, este și boală. Astă-toamnă a dat gâlbeaza-n oi și astă-vară strugurii se îngălbene ne-

copti și cădea cîte unul, așa, verzi, mai mult galbeni ca verzi... și-i mîncă păsările, de era...

- Știm asta, știm - reluă, autoritar, președintele. Te întrebăm de boală la oameni.

Gheorghe Piticu tresări, ne privi roată și începu să clipească din ochiul albastru.

- La oameni? La fel! Astă-primă-vară... să tot fie un an... bîntuia tusa copiilor. Da' o avea și bătrînii. Că tot timpul cu năcazurile lui... Apoi, clipind repede, cu subînțelesuri, din ochiul galben: “noi îi spuneam tusa lui Stalin.”

La cuvintele astea nu-l mai ascultai. Nu mă interesa decît Lungulescu. Lipit de zid, înghiontind cîțiva membri, mă apropiai să-i vorbesc. Dar, în aceeași clipă, Lungulescu făcu doi pași înainte și întrebă direct:

- De lepră ai auzit?

Omul rămase tîntuit locului.

- Lepră... lepră... spuse el de cîteva ori, închizînd amîndoi ochii... Apoi, din ce în ce mai șoptit: “Lepră... lepră...” Era o liniște de mormînt, aș spune de mormînt mort... ceea ce e o absurditate. În toată sala de recepție a Asociației funcționarilor nu mișcau decît pleoapele lui Piticu, ca ale unei păpuși de ceară... sau cum să spun?! fiindcă păpușile de ceară nu au ochi mișcatori, ca niște frunze putrede pe care le atinge boarea...

Și încă și mai încet...

Eu mă înăbușeam. Ca să mă fac remarcat de Lungulescu îi murmurai: “Mîngie-l pe gît, altfel nu se spovedește.” Lungulescu își întoarse un braț, apoi un umăr, în sfîrșit capul și mă privi... da, mă privi! Dar mi-e greu să-i descriu privirea. Ca pe un vierme sfîrțec, ca pe un sfert de vierme care se zvîrcolește - așa mă privi...

Și încă și mai de sus.

Inevitabilul se întîmplase. Afrontul - deși avea precedente tari - mi se păru definitiv. O clipă mă simții pulverizat și împrăștiat între cer și pămînt, fără loc anume. Îmi veniră în minte cuvinte fără legătură, cum ar fi: “Extraordinar de cumplit de rușinat” sau: “și mai jos, tot mai jos, în orgoliu de bucăți de vierme rușinos.” O clipă, zic, apoi îmi revenii.

Cineva spuse: “Dovedit, microbul este aici!” și altul, cu un fel de elan: “Ei, băieți, acum hai noi cu toții!”...

Dar președintele, foarte palid, impuse liniște cu un gest și bolborosi: “Incet... certamente incet.” Incet, sigur, vorbele îmi plăcură. Incertă era privirea lui Lungulescu, intenția din privirea lui Lungulescu, ceea ce- subliniez - nu e totdeauna. O frază îmi veni gata făcută în minte, care mă ușură ca o doză de morfină: “Lungulescu m-a privit de departe, ca din imensul gol pe care-l provoacă o imensă moli-mă.” Incert, sigur, certamente incet și chiar incertamente cert, nu știu, dar căpătai curaj.

Voiam să fac ceva mare, să-mi lungesc gîtul brusc, cu cincisprezece centimetri, să execut calm și larg și vertical o mișcare elegantă de gimnastică suedeză, creînd un gol elegant în jurul meu, îmbrîncindu-l ușurel pe Lungulescu. Pe vîrfuri, apoi pe vine, șezînd cu nasul în praf. Să scormonesc agale și să găsesc ceva prețios... să-l ridic în sus... un inel de aur, de pildă. Sau ceva îngrozitor, cum ar fi bastonul leprei, un bastonaș viu ca un nerv în praful mort. Să suflu cald peste el, să-l urc spre cer, să-l duc din oraș în oraș, din triumf în triumf. Să-l adăp cu limba, din cînd în cînd, să-i spun “iubitul meu” și alte vorbe pasionate. Să mă retrag la țară, în sfîrșit, după o viață glorioasă, să stau în pridvor, să mă troienească amintirile. Să-mi vină un strigăt din Țara...” Alec! Alec!”... și un miros de crîng adevărat... Înfloreau liliacii sau salcîmii... Cîntau mierlele, pițigoi, coțofanele, presurile, sticleții și canarii galbeni. Tot ce cîntă printr-un crîng. Cîntau frunzele și vaca domnului. Eu, culcat pe-o rînă, băgam obrazul în praf ca să miros pămîntul, ca să-mi intre un vierme mic în nas și să urce încet la creier, de asemenea cîntînd... din care să se înfrupte cu de-amănuntul... Să mor - ce spun - să adorm pe veci pe sfîntul pămînt, cîntînd, lălăind, suspinînd, în cor cu mierlele, pițigoi, coțofanele, presurile, sticleții și canarii galbeni. Mama mă striga de departe: “Alec! Alec!” și sora mea cea mică: “Alec! Alec!” tot de departe, în timp ce eu dormeam în crîng.

DA, nu-mi era frică nici de lepră, nici de bastonaș... de munții de bastonașe din ochiul lui Piticu. Nici de păsările galbene. Nu-mi era frică.

Sau, dacă preferați, îmi era frică. Picioarele îmi tremurau, strigătul mamei mă rodea ca un vierme. Măruntăiele mi se îngrămădiseră în gît ca o cultură de microbi. Dar frica ne dă curaj cîteodată, e extraordinar! E extraordinar de adevărat de rușinos, dar așa e! E chiar certamente incert. Fapt e că l-aș fi putut înfrunta pe Lungulescu de la ochi la ochi, i-aș fi putut striga, de pildă: “Hei, mă ăla, tu, Lungulescule...! Ți s-a întîmplat vreodată să stai cu nasul în pămînt, în golul imens creat de o imensă moli-mă?!” L-aș fi putut lua de gît. Pe scurt, îmi recăpătasem echilibrul interior, bunul-simț sau, cum spun francezii, “simțul măsurii”. Tocmai de asta făcui trei sau patru pași înainte, poate chiar cinci sau șase dacă nu mai mult, într-un cuvînt eram mai aproape de Piticu decît era Lungulescu și-l întrebai răsplat, profitînd de liniștea generală:

- Spune, române, de-o boală mare ai auzit?... De-o moli-mă cît Ceahlăul?

...
- Lipicioasă ca nămolul?

...
- ...de-ți intră prin piele și-ți îngroașă sufletul după ce-ți fuge prin trup, ca o cîrțiță opărită... ca o apă neagră... ca un foc negru?!!

Piticu clipi. Eu mă înfierbîntai.

- ...de-un baston mic, de-o cîrțiță mică, de un milion de cîrțițe mari care trăiesc și ard și se înecă și fug și se umflă ca batozele și tot trăiesc așa, umflate, cu capul ciuntit ca un bolovan, cu părul uscat ca spinii, cu buzele îngroșate ca ficiații, cu degetele înnodate și nasurile răsucite?

Piticu tăcu.

- Viermi în creier, ochi ce le crapă... resturi de creier, ochi ce le cad, pînă ce le cad toate și le cad și ochii... unul cîte unul, ca strugurii din via dumatăle, galbeni și verzi... și, la adicătelea, mai mult galbeni decît verzi...

Piticu tăcu. Eu mă apropiai.

- Spune, Gheorghe, de ochi și de pleoape, galbene toate, la noi, la tine, sub cer, sub ochiul albastru al lui Dumnezeu!

O clipă tăcu. Piticu tăcu. Apoi continuai:

- O sug din mamă, o varsă din plămîni... cad pîntecele, cad picioarele, cîteodată singure, cîteodată amîndouă... ba de la gleznă, ba mai de sus, cu tot cu rîni, cu tot cu opinci pînă ce oamenii se topec, pînă ce se scurg în puroaie, se tîrîsc prin praf, se tîrîsc prin mlaștini, își înghit dinții, rînjesc spre soare și horcăie către Dumnezeu. Așa e Piticu?

Piticu tăcu.

- Îi varsă-n foc, îi varsă-n ape, în Criș și în Olt, cu vagonul și găleata, de-acolo-n Dunăre, din Dunăre-n Nistru, din Nistru-n Bug, din Bug în Urali, din Urali în Kamceatka... de le îngheață oasele... de le îngheață așchiile de oase la toți sub Pol... Așa e Piticu?

Piticu tăcu.

- Așa e sau nu?! mă răstii eu apucîndu-l de gît și scuturîndu-l.

- Așa e... spuse Piticu slab.

- Vedeți?! strigai triumfător... Vedeți?! și privii împrejur. Dar rămăsei consternat.

Mă așteptam, în timp ce vorbeam (mă așteptam cu o parte mică, dar foarte detașată, foarte lucidă a minții mele), ca băieții să-mi mulțumească, să se bucure puțin, să se însenineze. Să vină spre mine legănîndu-se și felicitîndu-mă, strigîndu-mi: “Bravo, Sardene, ai fost tare!” sau așa ceva. Să mă bată pe umăr. În definitiv, eu le adusesem vestea cea bună... adică nu, evident, vestea rea sau, dacă preferați, vestea sinistă, dar le adusesem totuși o certitudine. Eu scormonisem adevărul, ochiul galben, ochiul închis al lui Piticu... și-l aruncasem cald peste privirea lui Lungulescu. Eu îi descălcisem capul încilcit, lianele de viermi și de fățarnicie, unde, printre mormanele de celule putrede, muriseră de mult și mieluseii înjunghiați și copiii bolnavi de tusa lui Stalin și celelalte minciuni. Eu descoperisem lepra.

Firește, nu mă așteptasem ca băieții să cînte sau să se pregătească de chef. Totuși presimțisem ceva, ca o decongestionare subită... ca un suflu nou. Să-i văd zîmbind ușurel, cu modestie, cu pudoarea recunoștinței pentru serviciul adus. Mă așteptasem să-i văd mișcîndu-și mîinile și soldurile egale, cum fac sportivii cînd se plimbă.

Ce greșală! În loc de fețe mulțumite, văzui, cînd mă întorsei, zeci și zeci de spinări întoarse, zeci, poate o sută de frunți lipite de zid. Deși stăteau ca proscrisii, unii pe jumătate încovoiați, alții cu totul, alții, în sfîrșit, nemîșcați, cu fața spre mine și privirile-n pămînt, mi se păru că-și șopteau ceva. Mă întrebai dacă nu-i montase Lungulescu, dacă nu le dăduse un cuvînt de ordine: “Sardene, leprosul leproșilor...” “Sardene, călăul neamului românesc” sau o altă trăsnaie de același gen, excesivă și sentimentală, după cum îi era felul. Dar Lungulescu părea izolat de ceilalți. O voce strigă: “Ei, băieți, acum hai noi cu toții!”... ceea ce-mi întări bă-

CÎND se adeveri zvonul epidemiei de lepră din România, membrii Asociației Funcționarilor Români din Exil (sau, pe scurt, AFRE) fură cuprinși de panică. Unul din refugiații proaspăt sosiți ne privi cu un ochi care nu mînte. “Oculus lepris” murmură printre dinți doctorul Arginteanu, apoi, din ce în ce mai slab, o serie de cuvinte cu terminația în “ensos” și în “gugulus”, de neînțeles și de nereprodus.

- “Da’ fugi de-acolo!... da’ fugiți de-acolo!”... se auziră glasuri consternate în stînga și dreapta. Fapt este că refugiutul bolnav, pe nume Gheorghe Piticu, avea un ochi mai mare și unul mai mic, un ochi albastru limpede de-ai fi spus de strămoș dac și celălalt bulbutat și lucios... mobil și înțepenit în același timp... carapace nu ochi... ochi carapace, dacă preferați... și în special galben, galben murdar ca petele de tutun de pe degete sau ca șindrila udă.

Cînd Gheorghe Piticu dădu să vorbească, membrii prezenți făcură doi, trei, patru sau chiar zece pași în lături, deși lepra nu se transmite prin respirație. Omul, mirat, își înghiți vorba cu un gîlțit lung care mă înfioră și pe mine fiindcă mi-l aminti pe “gugulus”. Apoi privi roată și ceru un pahar cu apă. Nimeni nu mișcă.

- “Da’ fugi... da’ fugiți de-acolo!”... strigai eu, “nu vedeți că are ochi ca toată lumea?”... apoi mă dusei să-i aduc apa ca să-mi dovedesc că nu-mi era frică. Cînd îi întinsei paharul, mîna îmi tremură puțin și tocmai de asta îmi apropiai obrazul pînă-i simții suflarea caldă (lepra nu se ia prin respirație, repet) și-i spusei calm, privindu-l de aproape în ochiul albastru ca cerul și încercînd să evit orice afectare:

- Spune, române, primăverile noastre azurii sînt tot atît de fermecătoare?... apoi mă îndepărtai, plictisit. În definitiv, venisem la Asociație numai ca să-l înțîlnesc pe Lungulescu.

- Apoi de, domnule - răspunse Piticu - primăvara ca primăvara, nu ne-o poate lua nici rusu nici miliția... numai că, vedeți, e altele care nu merg.

- Care... altele?... făcu slab domnul Zarafei, președintele.

- E iarna și multe la fel. Casele stau închise fiindcă nimeni nu-ți bate în ușă... vitele lîncezesc și ele, că nu e voie bună. Era ger și zăpadă de n-am avut un ou de la Sîn...

- Da’ iarna tot Rușii au adus-o?... întrerupse deodată un mare critic al exilului.

- Și iarna și altele... Uite, domnule, ca să vezi că nu-i bine. Vine una tunsă scurt de-ai gîndi: om, și mă întrebă “Cîți miei a fătat oile?” “Cinci, zic eu.” “Minți, zice ea, că-s șapte.” “Mai dă doi miei la republică” se răstește și primarul. Ce să-i spun? Și de un’ să-i dau dacă i-am mîncat? Cată-n grajd, cată prin porcăreață, scormone-n livadă, vine-n casă, urcă-n pod, deschide lavița:

nuiala complotului. Adineaori același apel voia parcă să ne mobilizeze pe toți împotriva leprei. De data asta se părea că apelul mă indica exclusiv pe mine.

Faptul mi se păru ciudat. Nu mă gândisem - naiv ce eram! - nu mă gândisem - reflecția am făcut-o mai târziu - că stăteam prea aproape de românul bolnav. Că poporul de jos - și, în special, funcționarii - cuprind în același dezgust pe lepros și pe chirurgul său, pe muribund și pe polițistul său, ceea ce nu e tot una. Nu mă gândisem că poporul de jos - dar, în special, funcționarii - sînt animale de șes, de praf, de praf mort.

MĂ GÎNDII, în schimb, că poate nu fusesem destul de convingător, că poate îmi înfipsesem prea adînc unghiile în pielea lui Piticu, cînd îl apucasem de gît. Eroare de tact, aș spune. Tortura trebuie să vină după mărturisire, altfel oricine o poate pretexta, retractîndu-se. Îmi fu chiar frică la gîndul că-mi înfipsesem unghiile în carnea lui Piticu. O frică surdă care se schimbă într-un fel de curaj surd. Un biet curaj aproape neputincios, ca elanul avortat din "Ei, băieți, acum hai noi cu toții" sau ca "Alec, Alec!", strigătul mamei de departe. Curaj suficient, în tot cazul, ca să continui, ca să smulg o nouă mărturisire, încă și mai probantă, încă și mai revelatoare, într-un fel mai blînd... mai omenesc, cum se spune... mai conform cu statutul funcționarilor.

Îmi dusei, așadar, mîinile la spate, le întinsei, răsfrîndu-mi degetele cît le putea pielea, căutai suflarea bolnavului (repet, lepra nu se ia prin respirație, ci prin unghii) și articulai pînă îmi luai avîntul:

- Gheorghe Piticu, Piticu Gheorghe, Gheorghe Piticu, Piticu Gheorghe... apoi îl inundai cu o ploaie de imagini, de vorbe tari, de vorbe forceps, de vorbe spini... Dar, în ciuda înversunării mele, toate se întorceau împotriva mea, lovindu-mă în moalele capului, înțepîndu-mă. Îmi păstrai cumpătul cît îmi fu cu putință și, numai într-un târziu, presimții prăbușirea.

Îi îndrugai despre morile de vînt, despre mori prefăcute în crematorii: "arde o flacără zi și noapte... o dogoreală de plumb mai grea ca piatra"...

- Șindrila plînge... curg lacrimi din aripi. Alte mori stau moarte. Și, în sfîrșit, cele tinere învie din cînd în cînd, fără vînt, fără grîu, fără morar... adiate de miasma fetidă... de zborul morbului dintr-un ceardac într-altul... de suspine... de amintirile pîlpîietoare... de agonii.

Și cînd simții că Piticu o să se înăbușe și el, că o să strige ceva (cu partea mică, dar foarte lucidă a minții mele) mă apropiai încă și mai mult, aproape să-i ating obrazul... răsfrăi degetele cît putui - cu disperare aș spune - și vorbii măsurat:

- Piticule, cînd nevasta dumitale stă în ceardac și numără hornarii... Gheorghe, cînd nevastica ta stă la geam așteptîndu-te și măsurînd gropile... știi ce zice? "Piticu meu". Și cînd ajunge la 79, la șapte sute nouă hornari, face un foc în sobă ca să ardă unghiile copiilor. Copii ai? Bine! Îi închide-n cutii, îi așează în dulap cu cearceafurile, face un foc în sobă, repet, ca să alunge pasărea galbenă din horn, și iar numără și iar numără și iar te așteaptă și iar nu-

mără. Dar pasărea bate cu ciocul în geam și clăntăne: "P'ticu meu... P'ticu meu" (aici simțeam că o să mă prăbușesc) "P'ticu meu, p'ticu meu"... Apoi zboară peste cîmp pasărea galbenă la alți copii și adună-n drum mierlele, pițigoi, coțofanele, presurile, sticleții și canarii galbeni... (aici nu mai puteam, aici gîfiam...aici) mierlele repet, mierlele, pițigoi, sticleții...

...Și era cît pe ce să mă opresc, să-mi înghit cuvintele, cu gîlgîituri absurde.

Dar în același moment se întîmplă ceva uluitor, ceva care mă salvă. Piticu se îndoi din șale, se curmă din genunchi, căzu mototol la picioarele mele, își acoperi ochii cu mîinile, icni din tot trupul și plînsă fără lacrimi "Piticu meu"... "Pitiiiicu meu"... și spuse multe alte cuvinte cu mulți "e" și "i"... copii, copiii și altele... Dovada leprei era făcută.

Simții o arsură cumplită amintindu-mi de unghiile mele răsfrînte... și devenit conștient de pericolul contaminării... sau nu, încă inconștient... conștient și inconștient de durerea din unghii... ca o fiară îmbătătită de propriul ei sînge... Cînd mă lovi așadar bănuiala contaminării - încă neștiută - ca perfida moarte a unui plumb minuscul... Cînd știui, în sfîrșit, că o să mă prăbușesc, cel puțin că o să mă prăbușesc... îi propții genunchiul în umăr... genunchiul meu greu peste gîtul lui care se clătina și proclamai: "Lepra s-a întins peste România... Lepra peste România!"

Văzui cu o parte mică... mică, dar foarte pătrunzătoare a ochiului meu pe băieții toți, pe funcționarii toți zvîrcolindu-se din șale și din genunchi, din gît și din umeri, înfii încet, ca sportivi, apoi, din ce în ce mai violent, ca microbii, ca bastonașele, ca munții de bastonașe care-mi stăteau în gît.

- Lepra, lepra... murmurai eu în neștire.

Unul dintre băieții plîngea. Altul o rupse la fugă cu tot cu dușumea aș spune, trecînd fără urme prin ușa închisă, lăsînd un ecou disperat "Gugulus!", "Gugulus!" căruia îi răspunse un altul infinitesimal "Oculus!", "Oculus!"

Adunîndu-mi resturile de trup, resturile de celule vii mai putui striga: "Iarbă de mătase" și îmi aduc aminte că-mi înfipsei degetele tot răsfrînte în pîrul lui Piticu. Apoi mai slab "Ruinită cetățuie... Ruinită cetățuie", amintire moartă ca un fel de "Alec, Alec!", interjecție absurdă căreia mă căzneau, cu partea mică și din ce în ce mai obscură a minții mele, să-i găsesc o rimă.

Mă durea ceva cumplit, mă dogorea tot sufletul aș spune... sau nu, mă simțeam moale ca un balot de vată poluată în care tremura ceva mic... un nerv rupt și azvîrlit în praf... ceva mic ca un nerv ce o să moară.

Și mă prăbușii de-a binelea... uitai de toate... fu negru... abia cînd Lungulescu mă bătu pe umăr și-mi spuse blînd:

- Lasă omul în pace... nu vezi că l-ai speriat?!

Îmi amintesc totuși că-mi înfipsesem unghiile adînc în carne ca să ucid morbul.

Așa începu epidemia.

Paris, 1954

Emilian GALAICU-PĂUN

Poem psihedelic

fiindcă trage să moară, în preajma-i se află - de-o parte și de-alta - verificatorul de morți: cu oglinda/cu pana. slugă amîndurora, eu caut să prind/să le fur meseria privind peste umărul unuia/ altuia (ei care nu spun nimic niciodată). prezența mea în carne și oase-i condiția sine qua non a procesului de recoltare a suflării din urmă. fiecare din ei (personaje din vieți paralele, habar n-au că există cel'alt) mă revendică literalmente trup și suflet. de-aceea o zi de-a mea are de două ori câte 24 de ore, ceasul - cealaltă față (dar care-mi arată așijderea limba), eu două instrumente - oglinda și pana - în grijă. pe rînd - după cum au fost utilizate - le curăț de (...): pana o resfir descălcînd cea din urmă suflare o țesăl o aerisesc o ascund peste noapte în perna copilului (îngerul este aproape și-o pune la loc se-nalță bătînd din aripi de dărvală și... "cu-cu-ri-gu!" că din înger curg penele - ia-o oricare); oglinda o golesc de imagine. cuuun? cum în trenul spre basel, bolnav friedrich nietzsche cerea "un miroire encore", fără-ncetare...la fel folosindu-mi privirea ca pe-o sugativă burete bandaj, o schimb de-atâtea ori până-așternută pe luciul-opalin nu transpare nimicul (ortodoxia toleranța moartea).

atunci trag pe mine-o ureche enormă cît pledul de refugiat. scobesc ceara din pavilionul urechii să-mi fac lumînare. la flacăra-i cît o petală de nu-mă-uita îmi notez în jurnal: "astăzi am asistat pe verificatorul de morți cu oglinda. în camera mortuară străinul demult era una cu patul său de suferință: mirosul de albitură murdară a cărnii pe care-ă fi vrut cît mai iute s-o lepede, tremurul mîinilor ca și cum s-ar grăbi să se împacheteze în schimburi curate și nu nimereste o mîneacă sau le îmbracă pe dos arătînd cusăturile, tot ce se lasă cu limbă de moarte - nimic n-o să tulbure-oglinnda. doar (poate) suflarea din urmă. un mic nouras destrămandu-se-ndată va trece pe bolta înghețată-a oglinzii, pe care-urmărindu-l cu luare aminte poți face exerciții de stil/admirație, the floating opera, poți bunăoară descrie cum se ia de pe fața întoarsă a lacului ceața, cum aburul din fântîna se..."

"o călărire în zori: pe-un cal vînat prin păcla suflării din urmă. pe-un cal mort de trei verste sub tine prin negura grea ca un vâl de vădană

aruncat pe oglinda din hol. pe-o stafie de cal înspumată sub mortul de tine prin mîgla de trei zile-a suflării din urmă, a propriei..." "parcă fiecare din firele penei aduse spre buzele-i s-ar transforma într-un deget - și toate cer liniște..." "anii de ucenicie

(doi trei patru) au fost însemnați fiecare prin moartea unui secretar general al p.c.u.s. țin minte cum, înainte ca vocea gravă a crainicului tv să anunțe următorul deces, micul ecran se acoperea c-o ceață alburie, de parcă în spatele lui (de fapt, a cca 100 mln.) s-ar fi aflat însuși muribundul care tocmai își dădea sufletul. știam ce urmează: în chiar ziua înmormîntării, transmisă în direct pe post, de pe străzi, din săli, birouri, de pretutindeni dispăreau toate lozincile cu citatele obligatorii ale fostului secretar general și, peste noapte, în locul lor apăreau altele, spunînd cam aceleași lucruri, ale secretarului proaspăt ales. nimeni nu a văzut vreodată cum se întîmplă schimbarea decorului, de parcă însăși moartea, mînuind abil foarfecile celei de-a treia parce, ar fi mutat literele-n citate, prefăcându-le. nu cred că acele experiențe "dadaiste" din toamna lui '82, iarna lui '84 și primăvara lui '85 n-au avut chiar nici o influență în alegerea profesiunii..."

"de fapt nu există decît cum o crezi", într-o întîmpinare-a-i eu scot - ca un melc-codobelc descîntat două coarne - doi verificatori - cu oglinda/cu pana - de morți (de-altfel nu-mi folosesc la nimic, ca cei doi secundanți arpentorului) și dumnezeule! ce neliniște de nedescris ce spăriet și ce frică-animalică mi-e în prezența

ăstor doi, peste umărul căror privind - nu-mi cred ochii! - cu greață mă recunosc..."

* "Lumea asta nu-i a mea/ Cealaltă nici așa./ Lumea asta-i cum o vezi/ Cealaltă cum o crezi".

„Carol I” și „I. C. Brătianu”, sau spiritul vremurilor noi

MI-A ATRAS atenția o părere a lui Nicolae Breban, rostită în emisiunea lui Iosif Sava (a cărui scădere a constat, de data aceasta, din faptul că nu l-a atras îndeajuns pe Breban în zona adîncă, venind în atingere cu ontologicul, în care gîndirea lui puternică și originală este de neîmlocuit; în zona mai de suprafață, a existenței civice, ideile lui se tulbură puțin). Părerea e următoarea: un merit al lui Ion Iliescu ar fi acela de a fi împiedicat în 1990 un război civil. Întîmplător, știu de la un prieten cu acces la președinție că acesta e și punctul de vedere al domnului Iliescu. Mărturisesc că-l iau în serios. Desfășurările ultimilor ani ne-au dat posibilitatea să interpretăm semnele care atunci ne-au surprins neplăcut: reacția majoritară împotriva Europei și a străinătății în general, împotriva românilor care nu mîncaseră ce mîncaserăm noi, a tot ce însemnase România înainte de război. Ne-a surprins atunci violența acestei împotriviri. Toate acestea, s-a spus, au fost efectele manipularii, prin televiziune în primul rînd. Dacă în după-amiaza din 22 altcineva ar fi ajuns la putere, altfel s-ar fi desfășurat lucrurile. Tocmai pentru că românii erau derutați ei ar fi putut fi îndreptați oriîncotro, chiar și spre bine. Și această opinie e de luat în seamă, dar nu mai cred în ea. Deteriorarea noastră era prea masivă, cauzele prea îndepărtate, pentru ca noi să ne fi putut înscrie, ca de la sine și brusc, pe traseul democrației. N-am fi avut decît să reluăm legătura cu ce fuseserăm, s-a mai spus. Mă îndoiesc.

Fuseseră create în trecut instituțiile și instrumentele democrației, dar spiritul acesteia nu pătrunsese pînă în straturile adînci ale societății. Acele instituții fuseseră create în condițiile a ceea ce a reprezentat mai mult decît un arbitraj regal. Carol I a înlocuit guvernul de cîte ori i s-a părut necesar. Din fericire, a făcut-o clarvăzător și bine intenționat. Instalată în scaunele guvernării, noua echipă știa să cîștige alegerile ce se organizau. Mai tîrziu, cînd constituția a introdus votul universal, construcția României moderne a continuat, mai nesigur, pe fondul unui discurs politic populist. Apoi, în deceniul al patrulea, lucrurile s-au stricat. Treptat, procesul s-a întrerupt, iar mai încolo construcția a fost demolată.

Au fost distruse, ori definitiv timorate, tocmai categoriile sociale care asimilaseră democrația. În schimb, discursul colectivist și internaționalist (formă nici măcar mascată de prosovietism) care ni s-a servit i-a atras pe mulți și din motive de înțeles. Muncitorii aveau perspectiva ridicării nivelului de trai și aflau că deveniseră clasă conducătoare. O parte

din țărănime, care nu rezistase economiei libere, a fost împrăștiată cu și mai mult pămînt decît pierduse. Evreii au văzut în noua putere, antifascistă, o pavază și o posibilitate de a redobîndi demnitate și drepturi. Maghiarii, frustrați de pierderea Transilvaniei, așteptau de la „rezolvarea problemei naționale” reechilibrarea situației prin autonomie etnică. Aceia dintre legionari care nu fuseseră aruncați în închisori au constatat că sînt primiți în partidul foștilor adversari. Fripturiștii liberalilor s-au desprins ușurel și s-au alăturat aceluiasi partid, ca „tovarăși de drum”. Social-democrații au sperat că vor avea un cuvînt de spus.

ULTERIOR, cu excepția parțială a muncitorimii, mai toți aceștia au fost dezamăgiți. Social-democrații au intrat în partidul frate cam așa cum intră un pui de găină în organismul care-l metabolizează. Dintre ceilalți, mulți au fost epurați și, nu puțini, chiar închiși. Maghiarii și-au pierdut autonomia și au dobîndit o nouă frustrare, creată de prosperitatea relativă a „țării vecine și prietene” unde trăiau conaționali lor. Evreii au înțeles în ce joc urît intraseră, iar mai tîrziu au fost expuși unui nou val de antisemitism. Țăranii și-au pierdut din nou pămîntul, de data asta toți. Situația lor s-a rezolvat prin Canal, Bărăgan, temniță, bătaie strașnice la securitate și, mai ales, prin exodul la oraș. Sărăciți la ei acasă, nu mai aveau ce să regrete. Au ajuns „la bloc”, cu apă curentă din cînd în cînd, cu Dacie dacă făceau economii, cu acces la universitățile populare numite cozi. Li s-a șters memoria și nu le-a rămas decît ancestrala frică de „bucuria nebunilor”. Pe creierul lor spălat s-a putut întipări mesajul limbii de lemn pe care „clasa conducătoare” - în rîndurile căreia și ei intraseră - îl absorbise dintru început. I-au adăugat două deziderate proprii, dictate de trebuințe vitale și de instinctul conservării: a fura și a nu munci.

Cum pînă și muncitorimea a început să-și vadă compromisă speranța de belșug, a trebuit să intervină o modificare de natură să susțină un moral descumpănit. Pe de altă parte, vîrfurile societății, redus la un singur om, n-a mai vrut să dea nici iluzia că ar fi fost dispus să împartă puterea. Așadar, în timp ce discursului colectivist i s-a pus surdina, cel internaționalist a fost înlocuit cu antonimul lui. Pe măsură ce se pierdea și asemănarea și contactul cu o lume normală, încît oamenii nici nu mai știau de ce sînt frustrați, li s-a dat cu prisos mîndria de a fi români, împreună cu corelativul ei, suspiciunea față de tot ce nu e românesc. Așa i-a găsit revoluția. S-au pomenit că li se cere,

brusc, să se deschidă către lume, deci către toți străinii, ca să primească în schimb ceva ce nu știau ce înseamnă: democrația. Au fost ostili acestei mișcări și e plauzibil că dacă n-ar fi găsit înțelegere la noii conducători, cărora nu le ardea nici lor de democrație, s-ar fi răscolat.

De fapt, cine ar fi trebuit să-i convingă de folosul schimbării și să-i îndrume? Întîi, intelectualii supraviețuitori ai perioadei interbelice care ar fi avut nevoie să-și regăsească energia tinereții și să-și adapteze concepțiile vechi la o situație nouă. Cum era și firesc, n-au reușit. În al doilea rînd, intelectualii mai tineri, care trăiseră în regimul unui contract social tacit: pentru a-și păstra identitatea, să închidă ochii la orice, inclusiv la demolarea tuturor structurilor trainice ale lumii de dinainte de război. Nu cred că ei ar fi izbutit, chiar avînd de partea lor televiziunea, să creeze rapid o mentalitate nouă, cînd adversarii lor n-ar fi trebuit decît să cultive și, la nevoie, să aștepte pînă la un conflict deschis, o mentalitate existentă. Amenințați să piardă totul, adversarii democrației nu s-ar fi dat înapoi de la nimic, cum nici nu s-au dat cînd s-au crezut amenințați. Dar nici să nu ne păcălim: I.M.G.B.-iștii și minierii au avut nevoie de îndrumători care să-i conducă la unele adrese, însă impulsul de a distruge tot ce încerca să se înfiripe a fost real, a fost al lor.

ORICÎT de greu ne e să recunoaștem, nu democrația s-ar fi putut instala în 1990 la noi. Deprinși cu paternalismul, oamenii își doreau un nou conducător, unul care să le dea încrederea că gîndește ca ei. Îl doreau pe Ion Iliescu. Exista și o șansă. Tocmai pentru că se învățaseră cu paternalismul, ei l-ar fi urmat pe un conducător abil și tenace chiar și în altă direcție decît aceea a impulsurilor lor. România avea nevoie atunci de un Ion Iliescu în poziție de Carol I. Un om devotat și bine intenționat, care să nu forțeze lucrurile, dar nici să nu renunțe la reformă. De fapt, tocmai aceasta este imaginea ce se încearcă a ni se da despre Ion Iliescu. Din nefericire, tocmai așa n-a fost. Domnia sa a pornit la drum cu intenția de a salva tot ce se putea din „idealul de tinerețe”. Din punctul său de vedere, schimbarea esențială fusese deja înfăptuită: Ceaușescu fusese înlocuit, și anume chiar cu omul potrivit. Și-a dat seama curînd că nu poate păstra mai nimic din vechile structuri. Nu-i putea păstra decît pe oamenii vechilor structuri. I-a păstrat. Oamenii rapace, aceștia se definesc prin dorința de a avea totul pentru ei. Totul, acum, însemna mult mai mult decît avuseseră în trecut. Ce voiau ei, domnului Iliescu nu-i con-

venea pentru că „întina” idealul de tinerețe, însă nu avea de ales fiindcă domnia sa nu era Carol I. Cînd s-a pus problema intrării în război, acesta a acceptat decizia consiliului de coroană, deși ea îl lovea în ființa lui. În ființa lui, domnul Iliescu are ceva mai profund decît idealul de tinerețe: dorința de putere. Pe aceasta, numai oamenii rapace i-o asigurau. Ei doreau reforma, dar o reformă făcută în așa fel încît totul să fie pentru ei. Domnul Iliescu s-a văzut nevoit ca, în schimbul puterii, să accepte și reforma și un spirit nou, altul decît al său, spiritul anilor pe care-i trăim. L-aș numi spiritul Adrian Năstase.

DACĂ tot i-am găsit domnului Iliescu un model la începuturile României moderne, propun unul și pentru Adrian Năstase: modelul I.C. Brătianu. Ca să-și formeze un partid în stare să facă față conservatorilor, Brătianu a îngăduit multe. I-a lăsat pe oamenii lui să se îmbogățească prin mijloace expeditivă. Deși nu cu aceeași nerușinare, aceștia au cam procedat ca noii noștri miliardari. Deosebirea, totuși, există. I.C. Brătianu voia să construiască o țară servindu-se de un partid, domnul Năstase vrea să construiască un partid servindu-se de o țară. Nu știu dacă domnia sa este un om rapace, dacă vrea totul pentru el. Ce-i sigur este că vrea totul pentru P.D.S.R. Și încă o asemănare cu Brătianu: amîndoi au reușit. Cine crede că Adrian Năstase este numai o pradă bună pentru ironii ieftine pe seama înfățișării lui, se înșală rău de tot. Avem de a face cu un om care a condus cu mîna fermă campania de însușire a forței economice și de structurare a ei pe liniile intereselor de partid. Această forță se etalează astăzi pe toate zidurile. Ea a ajuns la o asemenea siguranță de sine încît nu mai crede util să fie precaută. Ea știe că, în afara cîtorva inși ușor de marginalizat, cu banul poate fi cumpărat orice. Se cumpără și se va cumpăra tot ce este necesar. Iar sistemul e pe deplin funcțional, cu miliardarii în rol de intermediari. Se poate caracteriza simplu: statul a dat, partidul a luat. Rămîne o întrebare: ce se va întîmpla cînd statul nu va mai avea ce să dea? Ce se va întîmpla cu noi, vreau să spun. Pentru ei, nu-mi fac griji. Mi se pare, însă, că domnul Năstase și oamenii lui fac mai mult decît ar fi nevoie ca să cîștige alegerile, așa cum domnul Iliescu, cu minierii domniei sale, a făcut în 1990 mai mult decît ar fi fost nevoie ca să se mențină la putere. Riscul este ca în loc să fim, mai devreme sau mai tîrziu, o republică de tip sud-american, cum ni s-a prezis, să devenim una bananieră. *A bon entendeur, salut!*

Livius Ciocărlie

Mângâieri pentru jazzofili

CENTRUL CULTURAL FRANCEZ din Cluj a reușit performanța de a mobiliza principalele forțe organizatorice locale - Asociația Eco-Jazz Napocensis și Clubul "Mihai Berindei" - pentru a da viață celei de-a treia ediții a *Festivalului Internațional Jazz Napocensis*. Adevărat apogeu al primăverii muzicale clujene, sponsorizat de către firma Pepsi-Cola și susținut, după puteri, de Inspectoratul pentru Cultură Cluj și Centrul Cultural German Cluj.

Programul a debutat cu recitalul orchestrei clujene Oldtimers Dixieland, compusă din profesioniști capabili să atace cu dezinvoltură domeniul tradițional: Mihai Porcișanu/trombon, Bogdan Stegaru/trompetă, Eugen Csapai/sax, Cornel Arion/sax, beneficiind de o "ariergardă" fortificată prin contribuția tinerilor Adrian Tetrade/baterie și Sergiu Moldovan/pian. A urmat recitalul Cvartetului Liviu Laurențiu Butoi, reprezentând Timișoara jazzistică. Prima dintre cele trei seri ale festivalului s-a încheiat cu prezența copleșitoare a lui Steve Lacy. Chiar dacă, programul propus a fost

unul de maximă austeritate formală (saxofon sopran solo!), muzica s-a configurat, treptat, în geometrii sonore de o puritate de-a dreptul sculpturală. Dificultățile de acomodare odată depășite, jazzofilii clujeni s-au lăsat prinși în dulcea transă a remodelărilor de teme monkiene, a hipnoticei forțe improvizatorice degajate de megastarul american.

Gala a doua a fost deschisă de Jazz Unit (Lucian Ban/pian, Cristian Soleanu/sax, Laurențiu Moise/trompetă, Zoltan Hollandus/contrabas, Vadim Tichișan/baterie), poate cea mai promițătoare formație tânără a jazzului românesc actual. Cvartetul ieșean condus de pianistul/compozitorul Romeo Cozma ne-a propus o insolită extensie timbrală, prin utilizarea masivă a sintetizatoarelor (Cozma plus Cristian Gârlea), ca și prin confruntarea acestora cu trombonul (Liviu Mărculescu) și vocea feminină (Marcela Buruian). Oarecum tot în domeniul experimental s-a situat grupul clujean Tryptic, în cadrul căruia amintita echipă de suflători Porcișanu/ Csapai/Arion se lansează în aventuroase schimburi de replici cu bateristul Lucian Păiș. Henri

Texier Quintet (Franța) a satisfăcut cele mai pretențioase gusturi, printr-un jazz debordând de vitalitate, inspirație melodică-ritmică, subtile transgresări stilistice; totul coordonat de magistrul-contrabasist, ca și când spiritul lui Ch. Mingus și-ar fi dat binecuvântarea pentru o asemenea viziune postmodernă. Demnă de elogi, evoluția partenerilor lui Texier: Norbert Lucarain - un vibrafonist de mari perspective, Claude Barthélémy/ghitară, Jaques Mahieux/baterie, Sébastien Texier/sax.

Formația iugoslavă Hazari își propune să realizeze o sinteză "etno-jazz" a principiilor muzicii folclorice din Balcani. Dincolo de un anume exces programatic/terminologic, creațiile liderului-ghitarist Dragomir Milenkovic sunt precis articulate, bine susținute ritmic. The Magic Triangle reunește doi jazzmeni de avangardă din România - Harry Tavitian/ pian, Corneliu Stroe/percuție - și unul din Elveția - Jürg Solothurnmann/saxofoane. Preocupați de filioanele muzicale etnice, dar și de conexiunile acestora cu improvizația liberă, cei trei muzicieni s-au desfășurat în imprevizibile tenta-

tive de conciliere ale unor lumi sonore aparent divergente, în realitate însă perfect compatibile. Hard-bop solid, de factură neo-coltraneană, ne-a propus cvintetul remarcabilului saxofonist Garbis Dedeian, cu Petronius Negrescu/bas, Adrian Ștefănescu/baterie, Petrică Andrei/pian și Sorin Romanescu/ghitară. Apogeul final ne-a fost oferit de către magicianul percuției Günter Sommer (Germania), în duet cu Sylvain Kassap (Franța). Dacă acesta din urmă stăpânește instrumentele de suflat cu ancie într-o manieră mai curând introvertită, Sommer se dedă unei continue risipe de fan-tezie și umor. Sub privirile noastre încântate ia astfel naștere un funambulesc teatru instrumental, pe care percuționistul știe să îl edifice pornind de la și trecând dincolo de tehnica sa instrumentală ireproșabilă.

Păcat că mângâierea jazzului le-a fost rezervată, de data asta, doar privilegiatilor care au asistat la festivalul clujean: divergențele dintre organizatori și TVR au împiedicat înregistrarea pentru posteritate a evenimentului.

Virgil Mihaile

CRONICA PLASTICĂ

Performance art la „Zilele Sf. Gheorghe”

Incepeam, în sfârșit, să credem în primăvară. Final de aprilie la Sfântu Gheorghe, simbătă 27. Orașul își sărbătorea, de vineri până duminică, sfântul ce-i dă numele. Nodul tuturor întâmplărilor purtătoare de relaxare și cultură: parcul central și zonele adiacente. "Zilele Sf. Gheorghe" îndeamnă gândul să se întoarcă la serbările renașcentiste ale primăverii, din orașele italiene, de acum cinci secole. Ce-ar fi să uităm de apăsătorul sindrom milenarist, reactivând mai des repere din istorie care au făcut să renască Omul în armonie cu Universul?

Desigur, altele sînt momentele și aparatul obiectual, simbolic ale manifestărilor actuale, față de cele petrecute în Florența Quattrocento-ului. Nu procesiuni, care alegorice, turniruri. Ci: concursul celor ce înalță un turn mai înalt din lăzi de Coca-Cola, concursul de desene pe asfalt al copiilor, scena plurifuncțională - pentru concerte rock, teatru, teatru de păpuși...; promenada este punctată de tarabe cu mărfuri dintre cele mai diferite, de la mobilă pînă la turtă dulce. Aglomerație, veselie (zîmbim tolerant și în fața kitschului). Toți, indiferent de vîrstă, au în gesturi destinderea și bucuria celor trei zile de sărbătoare. Serile, inima parcului bate liniștit, dar tinerii se adună la o terasă-restaurant, acolo se concentrează ludicul festiv, și, între altele, ei se inițiază în muzică și dansuri irlandeze...

1996 a adus un punct nou în programul "Zilelor Sf. Gheorghe". Artiștii plastici din oraș - un nucleu activ (impulsionat de Űtő Gusztáv), ce organizează anual Festivalul internațional de performances de la Lacul Sf. Ana au integrat manifestărilor culturale un grupaj de acțiuni (performances), ce s-au desfășurat în după-amiaza zilei de 27 aprilie. Au fost invitați cunoscuți practicieni ai domeniului din București, Sf. Gheorghe, Tîrgu Mureș și Cluj. Am avut sentimentul că greu se putea găsi o ambianță, o situație mai propice pentru happeningul stradal, decît cele create de această sărbătoare de primăvară. Publicul era "montat" pentru genul de spectacol pe care mizează respectiva ipostază a *performance art*-ei, ce coboară în cotidian dar îl și înobilează spiritual; acțiunile și-au propus, și au reușit, să activeze spații și oameni, artiștii s-au amestecat printre aceștia din urmă, provocîndu-i uneori să-și depășească pasiva condiție de spectatori, să aibă reacții prin care să participe la Jocul gestului creator de semnificații.

Privind lucrurile sub acest unghi, o acțiune foarte interesantă a fost cea a *Liei Perjovschi*: studiind atitudinile celor din jur, și-a ales diverși "subiecți", devenindu-le (discretă, la început) "umbră" - artista invita la dialog, dar și la introspecție, atrăgînd atenția asupra relevanței unor gesturi (momente "fixate" fotografic de către Dan Perjovschi); unii "subiecți",

avizați, pozau, alții își păstrau firescul, iar în final autoarea părea să aștepte ea însăși pe cineva care să preia inițiativa translației gestuale.

Misterele Învierii erau încă proaspete în amintire - *Cati Orbulescu* a invitat la o Cină pe ceilalți artiști și pe cei doi critici ai grupului: ne-am așezat, înveșmîntați în alb, în jurul unui dreptunghi alb, pe iarba proaspătă a parcului, și ne-am împărțit cu pîine și vin roșu; drumul Golgotei (o pantă scurtă dar aspră) și l-a asumat numai autoarea, împreună cu Olimpiu Bandalac.

Cosmin Pop și *Veres Szabolcs* i-au pus pe colegii plasticieni în situația de a se copilări, oferindu-le jetoane pentru un "tur" cu mașinuțele electrice; codificatorii ludicului artistic erau acum obligați să plonjeze în ludicul pur, să se identifice cu beneficiarul anonim al parcului de distracții. *Teodor Graur* și *Olimpiu Bandalac* s-au prezentat discret în calitate de grup (*Euroartist București*), prin "taraba" cu fotografii în care ipostazia parodic diverse situații; pe de altă parte, fiecare a adus în atenție - tot ironic, spectacular - probleme social-politice, de la nevoia generală de salubritate (împrăștierea unui deodorant și a unui insecticid de către Teodor Graur) la demitizarea ideii de campanie electorală ("Vote me/I'm a liar", spunea Bandalac în "marșul" său prin parc). *Dan Perjovschi*, în schimb, a dat discursului său un ton critic-dramatic, radicalizînd

vocabularul în care a acuzat lipsa unui Muzeu de artă contemporană românească, după care s-a culcat pe asfalt în fața unei cutii a milei, în calea trecătorilor, "cerșind" fonduri pentru atît de necesara instituție.

Űtő Gusztáv și *Kónya Réka* au intervenit pictural gestual asupra emblemei manifestărilor din acele zile, realizată în metal; traseele cromatice pulverizate și ciocăniturile de intensități diferite aplicate pe suprafața reprezentînd fragmentar silueta Sf. Gheorghe călare, ofereau un spectacol vizual-sonor în sine, dar sugerau și stratificări semantice. *Szabó Zoltán* a împlinit, ajutat de un copil, un ritual al purificării și al invocării unor surse de energie, făcînd să se întâlnească extremele; apropierea de sacru a creat o tensiune afectivă în martorii acțiunii sale. În fine, *Toró Attila* miza tot pe activarea nevoii de puritate și libertate, apelînd la mijloace modeste dar nu lipsite de efect, readucînd o plantă din mediul artificial în cel natural.

Ultima noastră mențiune subliniază răspunsurile adecvate ale receptorilor, la mesajele și percutanța acțiunilor artiștilor invitați. La Sf. Gheorghe ori pe malurile Lacului Sf. Ana, putem vorbi tot mai ferm de un public ce știe să primească și să se bucure de ofranda *performance art*-ei.

Adrian Guță

PREPELEAC

de Constantin
Tolu

SIMULACRELE
NORMALITĂȚII

de Eugen
Negrici

Familia fericită

ULISSE simulînd nebunia ca să nu plece în război. El ară cu două vite des-perecheate nisipul mării aruncînd în "brazdă" sare în loc de semințe. Pentru făurirea absurdului, ca spectacol, și pentru a descalifica orice treabă, orice lucrare omenească este nevoie de tot aștia viclenie, dacă nu și de mai multă, ca să crezi ceva pozitiv, "normal" cu logică sau cap. Și asta pentru că natura nu-i niciodată absurdă și pentru că absurdul e o chestiune sau o deviere omenească. N-am văzut animal comișînd ceva absurd... Aici se va fi ascunzînd libertatea noastră? În pumnul de sare aruncat drept sămînță în "brazdă"?...

17 AUGUST 1977. Oamenii capitalei trăind zi de zi cu iminența scufundării.

Orașul, bolnav, crăpat, cîrpit, cu tencuiala bezmetică și bătătoare la ochi, temelile clădirilor avariate de cutremur, rămînînd șubrede sub aspectul sărbătorească al zugrăvelilor prapite, proaspete.

Toți au un aer de țicneală. Grăbiți, speriați, se uită mereu pe sus, cade? nu cade? inspectînd zidurile fisurate.

Am văzut în mijlocul acestui dezastru, și oameni politicoși, salutîndu-se, dîndu-și mîna și discutînd aș spune chiar cu o anume distincție expurgată de orice senzație sau sentiment, vîlcăreală, cine știe... Atunci abia am înțeles că silogisme impecabile, tonul discuției a doi inși foarte civilizați, eleganța exprimării, reținută, fără exclamații joase, vulgare, triviale, nu pot avea un cadru mai potrivit decît ceea ce neliniștește cel mai mult ființa umană, - reușind a se stăpîni - catastrofele, prăpădurile, nenorocirile; poate, sau, sigur, nu cînd ele se produc, ori se află în acțiune, ci cîteva minute, ore sau zile mai tîrziu. Și-apoi am mai băgat de seamă un lucru: o nenorocire, oricît ar fi de mare, foc, inundație, orice fel de prăpăd, înspăimîntîndu-te, te exaltă, îți procură o forță nebanuită, neagră, dar forță, forță...

1981. Cinismul contabilului-șef, 52 de ani. Bondoc, cu butricică, barbișon, păr alb, pătat pe alocuri, niște pete albastre, ceva ca sineala, cînd femeilor nu le iese bine vopsitul părului. Am avut timp să descopăr cauza în timp ce redacta niște acte. Culmea, acum cînd se găseau peste tot pixuri și stilouri chinezești atît de ieftine, el se folosea tot de un toc de lemn galben, tocit, a cărui peniță, - klaps să fi fost? - o înmuia într-o călimară obșnuită, de școală, cu suprafața zgrunțuroasă, cu capacul întors înăuntru, avusesem și eu una în clasele primare, și știu că în acest tip de călimări se prindeau cel mai bine muștele, dacă în cerneală puneai nițel zahăr. Cum mă învățase al lui Gurăreacă să pun... Cînd se afla în vreo dificultate a scrierii actului său contabilicesc, omul, după ce înmuia adînc penița în călimara lui pe jumătate plină (fără nici o muscă, mă uitasem bine) o înălța plină de cerneala albastră de proastă calitate pînă în dreptul creștetului și acolo freca de cîteva ori nervos penița de prisosul cernelii pătîndu-și părul coliliu, nimeni nu-i atrăsese atenția, era invers, nu cum ar

fi încăruntit, ci ca și cum ar fi înălbaștit, albastrul, culoarea primăverii și tinereții. Mă gîndesc că, poate, cerneala fiind diluată, apoasă, trecerea peniței prin părul gras, slinos, o încărcă de vreo substanță mai tare, nu știu, presupun, deși gestul contabilului avea mai curînd ceva de cuțitar încercînd tășul... o metodă spaniolă... Acest funcționar avea și el o deviză a lui pe care o rostea între amici. El zicea așa:

Între ideologie și economie nu poate exista nici o înțelegere. Legile economiei, chiar și în socialism, sînt legile existenței crude care dau dreptate eficienței, adică celui care este mai lucid, mai bine organizat, nu sufletește, ci doar mental.

1981. Era în fața cooperativei-foto Familia fericită. Mireasa, bătrînă, 51 de ani, cu voalul alb pe cap, cu părul vopsit negru, fuma grăbită așteptîndu-și mirele lîngă nașa grasă îmbrăcată într-un fel de armură verde, lucioasă. Atunci a ieșit din cooperativă fata care își făcuse o fotografie pentru un buletin de identitate, și șeful cooperativei, prieten, care era de fapt pictor, din asta trăia, mi-a spus povestea fetei care abia ieșise. O violase într-un lan de porumb un tractorist. Fata îi spune iubitului. Acesta nu se duce la miliția satească. Îl pîndește pe tractorist într-o seară chiar în dreptul lanului de porumb, îi dă una în cap, îl ametește, și cu briceagul lui bine ascuțit, îl scopește, după ce îl legase fedeleș. Băiatul se duce la miliție și se predă. Nimeni nu crede. Se duc să vadă. Băiatul protesta. Nu voise să-l ucidă, ci doar să-l jugănească, să-l lase pe viață nebărbat, "o întîmplare sicaliană, dragul meu" își încheie povestea pictorul amator care pictează bufnițe, numai bufnițe, în orice poziție, chiar și în plin soare, dar bufnițe, pasărea funestă a raționamentului dus pînă și dincolo de capăt...

Hibrizi și înlocuitori

SĂ REVENIM puțin la chestiunea momentului literar pașoptist, pus - cu grăbire - de unii sub semnul romantismului, de dragul analogiei măgulitoare cu procesele artistice vest-europene. Mă voi sprijini pe mai vechile teze avansate de Ș. Cioculescu și, mai ales, de Paul Cornea, care nu par intimidăți de imperativul sincronizării. Pașoptiștii erau, cum scrie P. Cornea (în culeg. *Istoria literaturii române. Studii*, Ed. Acad., 1979), "exponenți ai unei perioade de construcție și pionierat, în care peste tot trebuiau colonizate spații virane ale culturii și nu era timp de irosit în speculație, evaziune sau sterile explorări interioare, mai mult pragmatici decît speculativi, ei lucrează în cele mai diferite domenii, fără putința de a se specializa" (p. 101). Psihologia lor de cititori explică aproape totul: "Gata să răspundă tuturor cerințelor, grăbiți să ardă etapele și să inițieze șantiere vaste, ei sînt, deopotrivă, scriitori, istorici, filozofi, savanți și oameni politici. Literatura o practică diletant, printre alte indeletniciri presante, însă cu o răspundere acută față de sensul ei educativ - atît în înțelesul moral-politic, cît și estetic" (idem).

Realitățile ne împing să admitem - ceea ce, din orgoliu național, prea puțini sînt dispuși să admită - că mentalitatea medievală, prezentă pînă foarte tîrziu la noi, a făcut ca din *literatura* înțeleasă, precum în vechime, în sens global, - ca orice capătă forma scrisului (istoriografie, filozofie, etică, știință, religie etc.) - să se separe greu un domeniu al beletristicii. De altfel și celelalte domenii s-au desprins cu dificultate din "trunchiul" comun, el însuși firav, al unei literaturi medievale dezvoltate în condiții precare - și secolul trecut pare a fi unul al delimitărilor anevoioase, al efortului de creare a unor limbaje specifice. Nu e greu de constatat că optica medievală este remanentă. Literatura beletristă și conștiința unei literaturi beletristice trebuiau totuși să-și facă apariția și s-au și ivit, prin strădania cîtorva autori, dar aceștia n-au uitat să încredințeze, în virtutea inerției, produselor lor puține și fragile și un rol pragmatic. Disciplinele pozitive, științele încep să-și caute și să-și definească teritoriile dar întemeietorii lor nu uită să le confere o ținută aleasă și o alură artistică strecurînd ici-colo ironii, impresii, evocări, anecdote, ceea ce va ușura mai tîrziu demersul istoricilor noștri literari preocupați să lărgască ograda amărîtă a tex-

telor noastre beletristice.

Dacă ne gîndim bine, epoca pașoptistă este mai curînd una a începuturilor pozitive, literatura jucînd un rol de adjuvant. Pentru tendința precumpănitoare de popularizare a științelor, un caz reprezentativ este cel al lui I. Ghica. El a eșuat în proiectele strict literare (ca și Kogălniceanu) dar a dus la capăt lucrări fără veleități artistice. Cel puțin, în intenție (*Convorbirile economice* și *Scrisorile către V. Alecsandri*). E, fără îndoială, înainte de orice, un om de știință cu ambiții utilitare care vrea să consemneze cronicărește evenimente și obiceiuri pîndite de uitare, să reconstituie medii, să documenteze ori să transmită elemente de doctrină economică într-un înveliș acceptabil. Va proceda, în consecință, ca și alți cărturari ai vremii (Eliade, Bălcescu, Hasdeu, Odobescu) care și-au confecționat hibrizii lor științifico-literari, îndulcind asperitățile noilor discipline (istoria modernă, filozofia, etnografia, arheologia, filologia), pigmentînd artistic textele, aseasonîndu-le cu portrete, discursuri, descripții lirice, familiarități umoristice, pasaje retorice aprinse, dialoguri. Tot înmulțind ingredientele de acest fel autorii puteau, mînați de kalitropism, să modifice foarte mult fizionomia textelor pînă la aparența de literatură.

Nu știi cu exactitate - dată fiind absența constantă a invenției artistice și nepuțința intrării în ficțiune - dacă și ceea ce e socotit de regulă de istoricii literari a fi avut o intenție literară nu ia naștere tot astfel. Preocuparea de documentare istorică sau sociologică, de informare și de educare se satisface cu ilustrări de cazuri. Luînd proporții narative, aceste ilustrări înclină balanța în favoarea literarității.

Mînați de ambiția arderii etapelor și a "colonizării spațiilor virane" (P. Cornea) pașoptiștii nu se sfiau să completeze această serie a produselor întemeiate pe consemnare (memorie) și pe informare cu improvizații jenante salvate doar de ironia etern salvatoare, cu traduceri, prelucrări și adaptări sub care-și puneau, ingenuu, semnătura. Numai sentimentul că ne aflăm în fața unei uriașe opintiri și că pînă și aceste semne ale neputinței sînt dovada cîdidei dorințe de a face, de a face artă cu orice preț și oricum, ne decide să privim cu simpatie această pepinieră de hibrizi și înlocuitori.

ÎL CHEMA Emilian Grozăvescu. Nimeni nu știa ce

făcuse în țară înainte de a se exila. Unii spuneau că a fost ofițer, lucru plauzibil fiindcă se ținea drept și avea o voce puternică; alții presupuneau că a fost profesor de gimnastică sau portărel. L-am cunoscut la biserică unde, după liturghie, ne adunam toți să plîngem țara robită. Ne-am împrietenit. Ne vizitam reciproc. Eu deranjam mai rar, era căsătorit cu fiica unui circiumar din Vanves, o femeie fadă și plicticoasă. Dacă se întîmpla să vină un român în vizită, cei patru copii, terorizați de tatăl mereu irascibil, mereu nemulțumit, erau obligați, deși nu înțelegeau o boabă, să stea țepeni pe canapea, să asiste la conversația în duiosul nostru grai. Orice călare a ordinii seci, șoaptă, căscat, rîs sau mișcare, era sancționată cu aspre cuvinte. Grozăvescu lăsa să cadă peste capul francoromânilor rebeli o cascadă de invective neaoșe. Era și vocabularul pe care ei și-l însușiseră din nenumăratele admonestări. Odată, într-un sfîrșit de iarnă, m-am întîlnit cu el pe stradă. "Vino mîine la doșpe la noi! N-o să-ți pară rău." - "Ceva aniversări?" - "Cam așa", răspunse el misterios. "Cu plăcere." A doua zi am cumpărat un buchet de flori - valoarea unui biftec la marocanul din Cartierul latin - și m-am înființat la ușa lor. Copiii, care păreau a fi singuri acasă, se certau, bineînțeles pe franțuzește. Din cînd în cînd însă, amestecau și vorbe străine, în care eu recunoșteam lexicul strămoșesc. "Tu es un con", zicea fetița către fratele mai mare, "une pramaty, un dobitoque". El răspundea: "tais-toi, scroife, vaco, proiste!" Suspina și mezinul: "bataille la cour". "Te bague en mata, magari", intervenea cel de-al doilea născut. Se amesteca un condiment reconfortant în disputa altcum banală; gîndeam: uite cum se îmbogățește limba lui La Fontaine. Mă impresiona cu cîtă candoare aceste tinere mlădițe lăsau să le picure de pe buze lexiile strîmbate. I-am întreat, unde e tata. Tăcere. "Vous comprenez? Tata!" Ca răspuns, se porniră să imite sunetul unui detașament de toboșari: "Ta-ta-ta-ta!" - "Dar

Ocean

Domnul Grozăvescu

țului cu mioare. Vorbea cu mine ca și cu un metec, schimonosind cuvintele, sporindu-le volumul fonic ca pentru surzi. În zadar voltițam eu prin înflorituri stilistice care ar fi făcut pe enciclopediști să crape de invidie. Ea o dădea înainte în jargonul ei: "Vous aujourd'hui trist?" - "Ba nu, deloc, doamnă." - "Si, si. Grande tristesse. Je vois." Protestai. "Vous avoir dor, n'est-ce pas?" Sosi și Grozăvescu. "Putem începe?" - "Nu vă grăbiți, mie nu mi-e așa de foame." - "Ce foame, frate? Comemorarea." Vruî să-l întreb la ce se referă, dar el nu mai asculta. Porunci copiilor să treacă pe canapea, aprinse o lumînare, pe care o puse pe masa goală la care, stăpîna casei și cu mine, luaserăm loc. Grozăvescu se propti în capul mesei, își dres glasul și începu: "Dragii mei, am comemorat în ianuarie, în doișpe ale lunii, bătălia de la Podu-Înalt. În cincișpe martie ne vom aminti de moartea marelui nostru străbun, Iulius Caesar. Sîntem în februarie; se cuvine să evocăm un moment din istoria națională, ziua de unșpe, anul 1866, cînd fiul cel mai iubit al patriei noastre, Cuza Vodă, a fost silit de o camarilă perfidă să abdice. El, cel care ca nimeni altul a devenit poetul țărînimii, a fost și dezrobitorul ei... Charlotte, închide gura, să nu vină vreo muscă - une mouche, tu comprends? - ca un titan el a aprins făclia nestînsă a unirii, și nici o clipă nu a... François, deschide ochii, il ne faut pas dormir!"

A trecut o oră, a trecut și a doua. M-am sculat discret să nu-l deranjez pe conferențiar și m-am îndreptat spre ușă. Mezinul o zbughi pe sub masă după mine: "Attends, vieux, je t'accompagne." Îl împinsei înapoi: "Rămîi cu tatăl tău! Comemorează!" El mă privi cu ochii săi luminoși, nevinovați: "Tai bague en... tu sais ou!"

Paul Miron

„Logodnică
de-a-pururi“...

IDEEA că datorită tene-
lului de sub Canalul Mânecii
Anglia se transformă dintr-o
insulă în peninsula poate fi
atribuită scriitorilor postmo-
derni, în speranța că valul în-
noirilor, sincronismul litera-
turii engleze cu literaturile
europene va deveni realitate.
Altminsteri, Malcolm Brad-

John Fowles, *Iubita lo-
cotenentului francez*. Tra-
ducere de Mioara Tapalagă.
Postfață de Dan Grigo-
rescu. Editura Univers,
1996, 555 p. Lei 12000.

bury numea scriitorii bri-
tanici „europeni imperfecti”
atât din dorința de distanțare
față de literatura americană
cât și de cea europeană.

Insula însă e conținută
aprioric în mentalități, în
„gene” (Shakespeare cu in-
sula lui Prospero, Fowles cu
insula din arhipelagul gre-
cesc a „Magicianului”...).
Parafrazându-l pe Marin
Preda, „englezul când ajunge
pe continent tot insule cau-
tă”.

„Iubita locotenentului
francez”, roman postmodern
cu multe inserturi culturale,
cu oarecare descompunere
lucidă a personajelor pe bază
de anticipări „nejustificate”,
cu intervenții în acțiune ale
autorului însuși se conturează
pe o canava istorică (acți-
unea este plasată între 1867-
1870) - poate pentru a pune
în valoare înnoirile, poate
din ușor spirit polemic față
de aceia care merg prea de-
parte cu disoluția ca... solu-
ție. Colajul, cu lipituri fine
acoperite de o abia vizibilă
ironie, este alcătuit după
schema clasică, având în
centru trei personaje (poate
ipostaze): bărbatul, logodni-
ca lui și amanta. Charles se
află în fața unei duble
opțiuni, o variantă fiind con-
formismul (burgheza Ernestina
...) „logodnica locotenent-
ului francez”, alta - eman-
ciparea (domnișoara Sarah,
tentația boemei de tip en-

glez, a lipsei de prejudecăți,
dar fără știrbirea prestigiu-
lui!). Finalul deschis care la-
să variante posibile (Durrell
lăsa viziuni posibile în
„Qvartetul Alexandria”) a
făcut posibilă afirmația că
„Logodnica...” e un „roman
polițist care nu descoperă
criminalul”.

Fixată la 1867 (nu întâm-
plător anul „scandalos” al
publicării de către Darwin a
„teoriei evoluționismului”
care a rupt Anglia în două ta-
bere) acțiunea mimează me-
lodramatismul, autorul pu-
nându-și singur stachete greu
de sărit prin modernitate - pe
care le depășește însă cu ușu-
rință și ironie. Versuri, para-
grafe din opere de sociologie
a epocii, din literatura clasică
engleză ori din istoriografie
sunt, datorită alternării lor
uneori sarcastice, un fel de
frontispicii demolatoare a ce-
ea ce urmează în capitole:
descrieri enervant demodate,
enervant serioase, cu scheme
melodramatice compuse pe-
ste schelete anchilozate. Mi-
nuție de bijutier în reconsti-
tuirea ghirlandelor istoriei, a
atmosferei de provincie brita-
nică. De fapt, romanul e un
arhipelag de secvențe dove-
dind că Fowles... tot insule
caută!

**Nu e bine
să taci**

ÎN ciuda titlului, culege-
rea de schițe, nuvele și - se
poate spune - pilde a lui I.L.
Peretz nu are nimic umoristic
în ea. Autorul, clasic de lim-
bă idiș (a trăit între 1851-
1915) este situat îndeobște în
triadă cu Mendele Moier
Sforim (1836-1917) și cu
mai cunoscutul la noi Șalom
Alehem (1859-1916).

Literatura „târgurilor
evreiești” a cunoscut o inter-
esantă mișcare iluministă
târzie care a pus vechile în-
vățături și parabolele Talmu-
dului în ipostaze direct uma-
nitare cu aplicație morală ne-
mijlocită. În plus, programatic
vorbind, marea miză a
fost salvarea prin cultură și
culturalizarea unei categorii
cât mai largi de oameni.

Farmecul povestitorului
cucerește cu o simplitate care
nu se uită. În *Bonțe tăcutul*
are loc Judecata de Apoi a lui
Bonțe, care pe pământ a răb-
dat fără a crâcni nenumărate
înfrângeri, umilințe, batjo-
curi. Acolo, în lumea celor
drepti, judecata se desfășoară
întocmai ca la tribunalele pă-
mântești, cu apărători și acu-
zatori. Apărătorul pomenește
imensa răbdare față de nele-

I.L. Peretz, *Un bătrân
copac a răs. Schițe și nu-
vele*. Traducere și glosar de
S. Schneider. Prefață de
Anton Celaru. Editura Ha-
sefer, București 1996. 208
p. Lei 5500.

giuri a lui Bonțe, pentru
care a căpătat și epitetul
„tăcutul”. Este așteptată cu
teamă pledoaria acuzatului.
Tăcerea prelungită a acestuia
primește în sfârșit o replică
simplă: „Dacă el a tăcut, tac
și eu!”

În povestirea hasidică
Dacă nu și mai sus, conducă-
torul comunității târgului
evreiesc, țadicul din Nemi-
rov, dispare în fiecare dimi-
neață fără urmă și, ca în bas-
me, nimeni - oricât de dimi-
neață s-ar fi deșteptat - nu
izbutește să-l vadă plecând.
Până la apariția unui inven-
tiv evreu lituanian, năzdră-
van deja vestit, care pur și
simplu se ascunde sub patul
țadicului, reușind să rămână
treaz (ca în istoria cu „Me-
rele de aur”) spre a porni
imediat pe urma „fugarului”.
Ajunge astfel în pădure,
asistă la tăierea unui copac și
la mărunțirea lui de către
țadic, care duce lemnele unei
bătrâne neputincioase. La
întoarcere, lituanianul e în-
trebat de comunitari: „Crezi
că țadicul nostru va ajunge
vreodată în rai?” „Ba chiar și
mai sus”, a venit răspunsul.

Interesante sunt și fabu-
lele cu tâlcuri moderne in-
spirate din orientul mai înde-
părtat, în speță indian. În fața
iminentei secări a iazului,
peștișorii roșii riscă să piară
de secetă. Un cocostârc se
oferă să-i transporte pe rând
într-un iaz mai mare, de la
umbra pădurii, dar de fapt îi
duce pe rând la cuib și-i în-
fulecă. Înteleptul rac acceptă
și el să fie transportat, dar nu
în cioc, ci agățându-se cu
cleștii de gâtul cocostârcului,
pe care-l retează văzând
oasele peștișorilor de la cuib.
Pe măsura poemelor moder-
ne, „copacul a răs”.

Intocmai ca în bine-cu-
noscutele calendare populare
ale Școlii Ardelene, aceste
pilde și schițe au circulat în

calendarele evreiești, având o
adevărată tradiție (pusă în
valoare de prefața lui Anton
Celaru) în spațiul românesc
al începutului de secol. Tra-
ducerea de către S. Schnei-
der, cu echivalențe din lim-
bajul snoavelor românești
populare, contribuie și ea la
cunoașterea „parcă din tot-
deauna” a înțelepciunii peret-
ziene.

**„Moșul”
Socrate**

SINGURELE surse di-
recte despre Socrate sunt
amintirile lui Xenophon, ale
lui Platon precum și câteva
comentarii transmise de
Aristotel „din auzite”. Xe-
nophon dă o cu totul altă
imagine a lui Socrate decât
Platon; singurele potriviri
sunt acolo unde unul a copiat
de la celălalt. Spre deosebire
de Socratele lui Xenophon-
numit de Kierkegaard „un
burghez de treabă”, cam
prăfuit și palavrăgiu - So-
cratele platonician e înconju-
rat de o aură misterioasă.

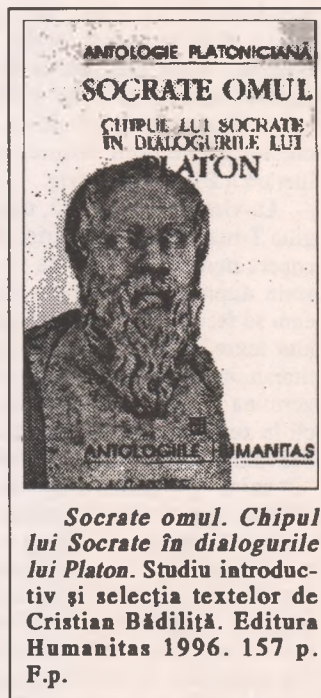
Antologia îl prezintă pe
Socrate „omul” ca într-un
mic roman, alcătuit din texte
luate din „Banchetul”, „The-
aitos”, „Menon”, „Phaidon”,
„Apărarea lui Socrate”, car-
tea împărțind în cinci capi-
tole („Elogiul lui Alcibiade”,
„Trei simboluri”, „Amintirile
lui Socrate”, „Procesul”,
„Moartea”) tinerețea și se-
nectutea acestui „moș” (sau...
„moaș”) al filozofilor. Dacă
peste dialogurile platonice de
tinerețe plutesc umbrele
apropiatei morți a lui Socrate
și ideea nedreptății comise în
legătură cu el, iar în „Phai-
don” sunt descrise ultimele
ceasuri ale lui Socrate la în-
chisoare, în „Banchetul”
imaginea sa strălucește de
bucuria de a trăi. Discursul
lui Alcibiade (parțial cu un
caracter imnic) laudă prezen-
ța, comportamentul maestrului,
îl compară cu satirul Mar-
usias (prin tulburarea care o
stârnește în oameni) și cu
Silen (fiindcă posedă arta di-
simulării). Precum statuile de
Sileni care conțin, înlăuntrul,
alte statui de zei, astfel So-
crate părea un „lumeț”, în
realitate ascunzând roșirea
divină.

Răbdarea și rezistența lui
Socrate apar exemplare: în
timpul expedițiilor război-
nice îndura foamea fără mur-
mur, dar ținea bine și la bău-
tură, și la frig, umblând des-
cult pe gheață; modest (l-a
salvat pe Alcibiade în luptă
și a refuzat decorația), calm
chiar la retragere în fața ina-

micului, perseverent în faptă
și cugetare filozofică: „Într-o
bună zi, dis de dimineață, a
căzut pe gânduri, urmărind
ceva în mintea lui. Și cum
gândul nu i se deslușea, nu se
dădea bătut și a rămas acolo
locului, tot căutând. Se făcu-
se amiază și oamenii se uitau
la el mirați, își spuneau unul
altuia: uite, Socrate stă ne-
clintit aici din zori tot gân-
dindu-se la ceva”. Așa a stat
toată noaptea, până la răsărit,
când a înălțat o rugă soarelui
și a plecat. Alcibiade nu se
sfiește să povestească în ce
fel a încercat să-l seducă pe
„moșul” care moșește roa-
dele sufletului.

În „Menon”, Socrate e
comparat cu peștele-torpilă:
„căci și el amortește pe ori-
cine”; în „Phaidon”, simbo-
lul folosit e lebăda (cântecul
dinaintea morții presimțite).
O mare parte a antologiei este
consacrată procesului lui
Socrate și apărării sale. Ade-
văratul motiv al enervării cu
care atenienii reacționau la
întrebările lui Socrate nu
erau acuzațiile că „îi strică pe
tineri” ci puterea sa de a le
demonstra că nu știu nimic:
aveau senzația că Socrate își
bate joc de ei.

În interpretarea lui So-
crate, înțelept e cel care își
dă seama că nu știe nimic.
Pentru a verifica această
spusă divină, filozoful, re-

nunțând la a mai strânge
avere, și-a dedicat timpul că-
utării unui om cu adevărat
înțelept: comparându-se el
însuși cu un tăune care tre-
zește din moleșală un cal de
rasă (Atena). „Însă nu acest
lucru e greu, atenieni, să
scapi de moarte, ci cu mult
mai greu este să scapi de
ticăloșie, căci fuge mai re-
pede decât moartea.”

Căutarea viziunii

LA APARIȚIA volumului *Anima*, poetul Karl Vennberg scria că Birgitta Trotzig este poetul cu cea mai severă estetică, de asemenea că secretul poemelor sale constă în faptul că viața conținută în cuvintele lor amenință să explodeze ramele poeziei și că mai departe decât a ajuns Birgitta Trotzig în arta scrisului nu se poate merge în literatura suedeză.

Dar și mai neobișnuit este faptul că această "estetică severă" a Birgittei Trotzig nu s-a schimbat deloc de la debutul său literar pînă în prezent. Ca și cum acea lume interioară pe care ea o descrie ar exista atîta timp cît poeta însăși își amintește de ea.

În discursul de intrare în Academia Suedeză, la 20 decembrie 1993, Birgitta Trotzig a spus: "Trăirea realității se comunică prin diferite ficțiuni și diferite limbi - colective și particulare. Știința are o limbă, arta o altă limbă. Limbajul artei este limbajul celeilalte lumi, a lumii adînci, lume în care sentimentele sînt altfel, pline de taină, străine, diferite. În lumea profundă sentimentele respiră liber și alunecă nedefinite și înaintea tuturor rolurilor. Este vorba de ceea ce este negat, nevăzut, pe granița realității - cu un picior într-o realitate și cu altul în alta, cu o identitate într-o lume, cu altă identitate în altă lume". "Este vorba de a recunoaște că anumite părți din om sînt puternic cenzurate și oprite sau nu sînt recunoscute deloc, deși ele există. Cu aceste imagini interzise eu trebuie să intru în contact. În acest sens, scrisul este pentru mine așteptarea acestor imagini. Imaginile pe care le scriu au fără îndoială un nivel psihic profund a cărui existență trebuie recunoscută". Acest citat extras dintr-un interviu luat de mine în 1976 (din care am ales în final cîteva fragmente) spune mult despre metoda literară a Birgittei Trotzig.

La vîrsta de nouă ani, cînd Birgitta Trotzig începe să scrie, ea descoperă imediat că: "nu era vorba să scriu după propriile mele idei așa cum se face cînd scriem articole sau alte texte." Că atunci cînd scriem literatură este vorba de ceva care va germina de la sine ca apoi să crească în realitate, în faze succesive, dezvoltînd acele "accese lirice" sau "imagini" pe care Rilke însuși le definise în a sa *Carte a imaginilor*.

Problema scriitorului și a artistului în general e o problemă pur individuală - tocmai din pricină că trăind în cîmpul timpului intens trebuie să ia contact cu lumea din care vin imaginile. Aceste "imagini" sînt incoruptibile și la adăpost în limba interioară cu care poetul comunică imaginile. Ele sînt invulnerabile pentru că vin la artist dintr-un timp și spațiu pe care nici o societate nu le poate controla. Este de la sine înțeles că artistul nu va "trăda", nu va desfigura imaginile, instinctul său puternic îl va apăra de o asemenea fatală eroare.

Cercetările recente din domeniul încercat al filozofiei au ajuns la descoperirea că tocmai aceste "imagini" date de literatură și artă i-au ajutat dintotdeauna și îi ajută încă pe oameni să suporte viața și în

consecință să-i eternizeze în măsura în care ei se identifică cu nivelul lor psihic profund. Mulți cititori ai Birgittei Trotzig se întreabă azi care este felul de a fi al unei personalități atît de neobișnuite și caută febril un răspuns și argumente din viața cea de toate zilele a scriitoarei.

La începutul acestui an a avut loc la Casa de Cultură (ABF) de pe Sveavägen un Festival interetnic organizat de colega noastră Ana Maria Narti. Acest festival s-a sfîrșit cu un dialog public între Birgitta Trotzig și mine și avea ca subiect opera și prietenia noastră, în ce fel acestea s-au oglindit de-a lungul anilor în cărțile noastre.

O cunosc pe Birgitta Trotzig de douăzeci de ani și prietenia noastră este pentru mine un dar căzut din cer dar și o probă continuă de forță. Convorbirile noastre sînt un exercițiu sublim pe care eu l-am practicat din adolescență împreună cu excepționalele ființe pe care hazardul (bine organizat) le-a plasat în mijlocul inimii mele. Un exercițiu spiritual în care noi ne reflectăm nu numai chipurile, dar mai ales ceva necunoscut, nevăzut, și totul pentru a atinge o anumită stare, un fel de extaz-viziune. O viziune comparabilă cu cea descrisă de Wordsworth în divinusul său poem *Narcisele* (Daffodils) - cînd vederea miilor de flori galbene strălucind mai tare decât valurile lacului îi dădea viziunea Căii Lactee. O viziune cosmică în care sufletele noastre greu încercate de exigențele vieții cotidiene se pot odihni într-o clipă deplină. Această floare din poemul lui Wordsworth evocată de mine aici este nu numai floarea națională a Angliei ci chiar simbolul învierii la popoarele nordice. În suedeză se numește "pâsklilja" - narcisă galbenă de Paști și galbenul ei strălucitor amintește lumina învierii, renașterea la viață spirituală.

Efectul dialogului nostru public a fost neașteptat de mare, mai ales printre tinerii care ne-au înconjurat cu căldură și entuziasm pentru că am reușit să creăm împreună cu publicul acea atmosferă în care a fost posibilă comunicarea și găsirea de nume noi pentru experiențele poetice și "coincidențele telepatice" din viața și cărțile noastre. Chiar scopul dialogului a fost căutarea viziunii, a acelui drum în profunzime, spre ființa interioară a fiecărui om conștient de nebanuita sa bogăție sufletească. Viziune singură capabilă de a transgresa forțele societății care guvernează, cataloghează, reglează și desfigurează, obligîndu-i pe oameni să se transforme în roboți ai infernului metropolelor de azi. Căci cu toate că viața noastră e altfel decât acum cincizeci de ani, omul nu s-a schimbat deloc și are mereu nevoie de creație și elevare.

În consecință, misiunea artei ar fi tocmai o continuă transgresare pentru căutarea viziunii, misiune pe care Birgitta Trotzig a realizat-o fără nici o concesie, mai mult decât oricare scriitor suedez de azi, de-a lungul unei lungi perioade de creație plină de investigații și revelații magistrale.

BIRGITTA

Săraca

Era o păstorită sus la munte; călcîiele ei erau crăpate și pline de praf.

Tăcerea sus la munte aproape de zăpadă era mai bătrînă decât soarele.

Buzele ei erau uscate de praf; în gură avea un gust de praf și de cimbru. Într-o zi îi vorbi cineva ei în tăcere.

Soarele nu înceta să ardă, nici vîntul să bată; ea simțea zăpada pe buze. Unghiile ei erau mîncate inegal, de aceea își strîngea ea degetele ascunzîndu-le înăuntrul palmei.

Prin pieptul ei a curs foc; pielea ei respirase foc. Iarba slabă mirosea bine. Într-o colibă de pămînt stătu ea în întuneric și muțenie. Moartea a trecut prin ea ca un nor luminos în timpul nopții.

Albul

Interiorul unui fulg de zăpadă sau al unei pene.

Albastrul, roșul, negrul, galbenul: distruse.

Pene mari și eter de diamant: în inima oului de diamant pulsează culorile, strălucirea lor, tremurător sînge.

Consumat în alb, înghețat de fierbințeală: o avalanșă de împănate așchii de soare.

Soarele e alb, albul consumă toate culorile, arde și se înfoiază: un punct de fierbințeală dansînd pentru ochi.

Tăcuta răsufflare a teribilului alb. Ghearele lui trag adînci scrijelituri uscate în piele.

Îndoliata

Capul și-l apleacă greu în partea voalului întunecat.

Fața ei este albă precum piatra: gura jumătate deschisă.

Se leagănă încet într-o parte și alta, legănată în îmbrățișarea furtunii care crește. Palmele și le apasă împreună și degetele se îndoaie în afară.

Unghiile taie în carne: creștături de sînge.

Pieptul ei e sfișiat pe mijloc: distrusul corp tremură ca un copac prăbușit.

Ochii ei sînt plini de rătăcitoare obscuritate. Pămîntul la picioarele ei este dur și mort. Degetele împletite continuă dureroasa, tăcuta luptă în sus.

Un tablou

Copacii au frunze întunecate care pregătesc o umbră clară și umedă. Adînc înăuntrul grădinii se odihnește o femeie, corpul femeii e cald, gol și pur. Fața ei este

Birgitta Trotzig scriind în grădina sa din Lund

TROTZIG

un fruct cu ochi de safir. Sfîrcurile sînilor ei miros a miere. Cerul e albastru ca emailul; unghiile ei sînt albe și fragile, precum cioburi de porțelan.

Judecata de apoi

Un îngrozitor țipăt de la un capăt al lumii la altul! Morții se ridică și ascultă din sicrie: pămînt și dale de piatră se cutremură, pămîntul cît de lung se poate vedea se ridică precum un pîntec născător. Morții se ridică din morminte, înfrigați și jubilînd. Roți și scări, fațade de casă și pereți în grămezi prăbușite, praf de var, înflăcărare văpăi. Animale sălbatice se uită îngrozite de moarte și înțepenesc în vizuinele lor; nenăscute corpuri în uter se strîng dureros. Orizontul clocește pus ca pe niște pilaștri joși. În jurul pămîntului se închide ultima noapte: înaltă, în care nici o ființă nu respiră.

Primul pas al morților peste marginea mormîntului: un nou pămînt întîmpină picioarele lor. Judecata de apoi are loc cu nepieritoare corpuri.

Iubiții

În amiaza fierbinte emană membrele lor galbene albe un miros greu și umid. Fețele lor sînt închise, degetele lor se mișcă oarbe; o invizibilă neliște atîrnă în mădularele lor.

Mișcări, mușchi alunecînd cu fiecare efort greu, pîlpîind sub o piele desfăcută: tremurînd în pielea udă precum o grea, cutremurătoare pîngere în depărtare.

Pielea lor, limbile, buzele: adînci suspine, privind țintă. Membrele lor adînc înlănțuite unele în altele. O lumină galbenă de măsline, plutitoare ca dinspre mare,

Despre imagini

FIECARE ființă poartă o lume în sine. Faptul de a exprima este un accident, un accident psihologic. Cred foarte mult în forța artei, în importanța poeziei. Literatura și arta sînt singurele rituri care sînt încă purtătoare de sens. Nu există oameni banali, toată lumea are această dimensiune în sine.

Există o scindare între ceea ce scriu și eu înșămi. Nu știu de unde vine această scindare care intervine, din punct de vedere psihologic pot spune că aceasta îmi dă un sentiment de culpabilitate. Nici una din cărțile mele n-a fost compusă, n-am avut nici un plan, nici o intenție să scriu într-un fel sau altul. Totul începe cu scrisul - descrierea unui peisaj la care se adaugă o altă imagine, încet, încet o acțiune și oamenii. O imagine a luminii. O lumină albastră. Scriu ceea ce va germina într-adevăr, ceea ce va crește în mod real. "Lucrez mai întîi asupra ceea ce eu numesc "accese lirice", imagini. Ca și cum eul meu real, uman, e în surdina și un alt lucru intervine, un lucru diferit care funcționează și cu care eu lucrez foarte artizanal, foarte conștiințios. Nu fac niciodată planuri, am mereu numai inspirații. Din aceste inspirații, din aceste "accese lirice" se nasc cărțile. N-am scris niciodată cu o intenție programată, scriu numai cînd

visul deșteaptă tot ce e interior. Contrariul a ceea ce se petrece cînd redactez articole sau texte de acest gen. A scrie e o nevoie nu de confesiune ci de CREAȚIE.

Cu formula lui Bahtin despre "romanul polifonic" am putut să mă caracterizez ca o identificare difuză: mă identific la fel de bine cu binele cît și cu răul, cu negrul și cu albul. Nu există în cărțile mele în mod special un personaj care să fie mai mult eu înșămi decît ceilalți.

Sînt o intelectuală, scriu din cînd în cînd articole, dar ca scriitor sînt extrem de puțin intelectuală. Cînd scriu fac o scindare între persoana intelectuală și cea care scrie. E ca și cum aș asculta un vis, atunci sînt produsul faptului de a asculta visul.

Eu sînt contrariul viselor mele. Am o viață calmă, echilibrată, n-am trăit niciodată evenimente istorice extraordinare, drame, sînt o ființă cotidiană. Sînt căsătorită cu un pictor, am trăit mereu împreună. Am avut acest tip de muncă și ne-am înțeles. Lucrăm în timpul zilei. Nici o problemă. Familia e ca o hrană pentru mine. Sînt foarte solitară. Familia mă ajută să mă fixez, altfel aș rătăci, aș zbura. Contactul cu ceilalți îmi face bine. Copiii au

în care gustul și mirosul dispar.

Tot timpul bate și bate mușchiul inimii, subțire și firav și tremurînd.

Transformarea

El e același, corpul lui format din bucăți solide e un corp viu: dar încet se transformă prezența lui. Prezența lui crește în jurul lor, îi umbrește, el e înăuntru în ei ca pîinea pe care o mănîncă și vinul pe care-l beau: sîngele lui îl beau ei și carnea lui o mănîncă ei, buze și dinți, cerul gurii, limba și saliva mestecă, prelucrează, înghit.

Dar simțurile lor sînt moarte sau în toropeală.

Prezența lui este în afara lor și în ei: țesut în ei ca într-un puternic fileu de sînge și lumină, pîinea și vinul pe limbă, în burtă, în intestine, care transformă și taie în bucăți și topește. Așfel trăiește el consumat și distrus în sîngele lor, respirația lor, mișcările lor, aceasta este veșnica lui înviere.

Corpul lui este carne și sînge și se anihilează în carne și sînge; corpul lui e iubirea lui, într-o flacără tremurată și veșnic dăruindu-se și înghițitor este acel corp al lui care e pline în măruntaiele lor, vin în vinele lor.

Goală și tremurătoare, aproape plutitoare este învierea lui: de ce se uita ei către cer? Cel care se sacrifică din nou locuiește în ei.

fost pentru mine o posibilitate de a cunoaște oamenii în mod intim. Am învățat mult din viața celorlalți.

A scrie e o experiență interioară, o experiență care merge din ce în ce mai mult către lumea reală prin propriile sale labirinturi. Fără scriere această traversare a vieții ar fi fost imposibilă pentru mine. A scrie mă păstrează în viață.

Iată, pot spune ca Montherlant: anumite suflete merg către absolut precum rîurile la mare. Există cred o originalitate biologică care se situează în afara pactului care leagă scriitorul de familie și societate.

Am fost creștină în felul în care ești creștin aici, în Suedia - o religie de stat, dar am descoperit dimensiunea religioasă la 17 ani cînd am început să reflectez, m-am simțit atrasă de rugăciune. O nevoie acută, nu o speculație. Apoi au urmat studiile religiilor. N-am resimțit nici o obligație pentru religia mea care este destul de simplă, am căutat forme vechi, adevărate rituri ale originii. Era ritul catolic roman care îmi era apropiat. Mă simt atrasă de textele liturgice ale ortodoxiei pentru că aceasta are un ritual străvechi. Dar din cauză că totul era în limbă necunoscută, am ales catolicismul, religia unui ordin occidental popular care păstrează riturile de origine concentrate. Există în ele tot ce e uman. Mă duc la serviciul divin pentru ritual, dar nu sînt un catolic ideal, ci mai degrabă unul marginal, asta convine idealului meu personal: a fi pacifică, morală, umană.

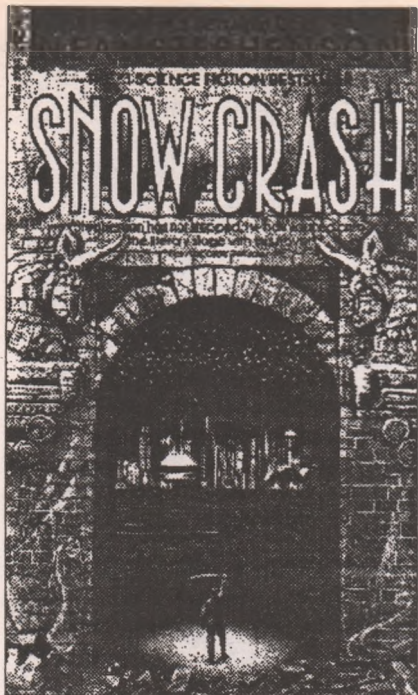
Religiile sînt forme diferite de expresie ale acelei realități, prezențe ascunse, ale acelei enigme. Sînt limbi și imagini diferite care exprimă aceeași realitate care este în ea înșăși inexprimabilă, impenetrabilă. Toate religiile, inclusiv cea catolică, sînt imagini purtătoare de sens.

Cred foarte mult în terapia catharsisului. Cred în puterea imaginilor reprezentative care vindecă. Cu imagini și gesturi oamenii pot proiecta viețile lor necunoscute. Artă cu simbolurile ei poate face mult. Religiile, profețiile, consider că toate acestea țin împreună și sînt bune imagini psihologice ale vieții.

Odată aș vrea să fac un portret al grației vii în lume. Aș vrea să contribuie cu ceva foarte umil; aș vrea să combat ideea că omul e o ființă închisă, sfîrșită, aș vrea să ajut la descoperirea unei imagini a omului. Există adîncuri, hăuri, adîncimi de neatins. Asta e ceea ce un scriitor poate face - a da imagini care sugerează profunzimea. După aceea drumul e deschis: religia într-un sens mare, viața ca un drum.

Pentru mine a scrie e un mijloc de a trăi. Fiecare parcelă e importantă, fiecare moment, fiecare obiect. A scrie e a-ți da seama de tot. Nu vreau să trăiesc într-un fel rece, inconștient. Cînd nu scriu mă simt bolnavă. Trebuie să scriu. Este o vocație. Este foarte important.

Prezentare și traducere de Gabriela Melinescu

Snow Crash

O DATA cu apusul, văpaia roșie a soarelui e înlocuită de lumina nenumăratelor logos-uri de neon, emanând din ghetoul-azil. Lumina aceasta, numită *loglo*, colorează în nuanțe obosite și suprasaturate fiecare cotlon al universului cibernetic.

Ochelarii lui Hiro îi proiectează pe retină un abur cețos și reflectă în unghi deschis imaginea distorsionată a unui bulevard strălucitor, care se pierde într-un întuneric desăvârșit. Acest bulevard nu există cu-adevărat; e doar o reproducere computerizată a unui loc imaginar.

Dincolo de imaginea virtuală, se înțerezesc ochii asiatici ai lui Hiro. Moștenește privirea mamei, coreeană pe filieră niponeză. Restul înfățișării îl face să semene cu taică-său, african pe filieră texană și texan pe filiera armatei - pe vremea când aceasta nu era scindată în mai multe organizații rivale, cum ar fi Sistemul de Apărare al Generalului Jim sau Securitatea Națională a Amiralului Bob.

Pe masa lui Hiro se află cinci obiecte: o sticlă de bere scumpă din zona Puget Sound, pe care în mod normal nu și-o poate permite; o sabie lungă, cunoscută în Niponia sub denumirea de *katana* și o sabie scurtă, numită *wakizashi* - tatăl lui Hiro le obținuse din vechea Japonie după deznodământul atomic al celui de-al Doilea Război Mondial - și un computer.

Computerul e un obiect negru, mat, de formă triunghiulară. Nu are cablu de legătură, însă dintr-o nișă în spate pornește un tub îngust de plastic translucid, răsucit pe masă și pe jos și conectat la un manșon rudimentar de fibre optice, deasupra feței adormitului Vitali Cernobil. În interiorul tubului de plastic, există un cablu de grosimea unui fir de păr. Cablul transmite o sumedenie de informații dintr-o parte într-alta, între computerul lui Hiro și restul lumii. Ca să reproducă același volum de date pe hârtie, lui Hiro i-ar trebui din două în două minute cite un 747 - cargou, burdușit cu enciclopedii și cărți de telefon, care să-i aterizeze direct în blocul motor al computerului.

De fapt, Hiro nu-și poate permite nici măcar computerul, dar e obligat să-l aibă. În meseria lui, e-un instrument indispensabil. Lucrând ca programator-pirat, Hiro s-a obișnuit să migreze dintr-un loc într-altul. Stilul acesta de viață i se părea romantic cu cinci ani în urmă. Dar în lumina mohorâtă a maturității, care-ți apare la douăzeci de ani la fel de clar ca dimineața de duminică după petrecerea de simbătă, Hiro înțelege prea bine cum stă treaba: e lefter și fără slujbă. Pe deasupra, cu doar câteva săptămâni înainte, munca lui de distribuitor de pizza - singura lipsită de perspective care-i place cu-adevărat - a luat sfârșit. De-atunci, s-a concentrat pe ocupația lui de rezervă în cazuri de urgență: agent provizoriu al CCI-ului, Corporația Centrală de Investigații din Langley, Virginia.

Slujba e simplă. Hiro culege informații: zvonuri, casete video sau audio, fragmente dintr-un CD-rom, xeroxuri după documente. În aceeași categorie poate intra și-un banc care ia peste picior ultima catastrofă intens mediatizată.

Hiro transmite informația bazei de

date a CCI-ului: Biblioteca, numită înainte Biblioteca Congresului; numai că nimeni nu-i mai spune astăzi așa. Majoritatea oamenilor nu sînt prea lămurii ce înseamnă cuvîntul "congres". Chiar "bibliotecă" a devenit un termen cețos. Pe vremuri, biblioteca era un loc înțesat de cărți, mai cu seamă de cărți vechi. Apoi au început să introducă reviste, înregistrări și casete video. Cu timpul, informația a fost stocată într-o formulă alcătuită din cifre de zero și unu, pe care computerele s-o poată descifra. Și, pe măsură ce mijloacele de mediatizare s-au înmulțit, informația a fost extinsă și actualizată, iar metodele de lucru în Bibliotecă au devenit din ce în ce mai sofisticate; astfel, s-a ajuns foarte aproape de punctul în care nu mai exista nici o diferență vizibilă între Biblioteca Congresului și Agenția Centrală de Informații. Ca din întâmplare, momentul a coincis cu prăbușirea guvernului. Așa că Biblioteca și Agenția au fuzionat, lipsindu-se de-un pachet considerabil de acțiuni.

Milioane de alți agenți CCI transmit simultan milioane de alte informații fragmentare. Clienții CCI-ului, în majoritate mari corporații și Suverani, cercetează rapid Biblioteca, în căutare de informații utile; dacă Hiro le-a furnizat vreuna, introducînd-o în Bibliotecă, i-o plătesc pe loc.

Ilustrație SF de Barr

Cu un an în urmă, Hiro a transmis în întregime un proiect de scenariu de film pe care îl furase din coșul de gunoi al unui agent din Burbank. O jumătate de duzină de studiori au dorit să-l vadă. Cu banii primiți, Hiro și-a luat șase luni de vacanță, timp în care s-a îndopat cu bunătați.

De-atunci, vremurile au fost mai grele. A aflat tristul adevăr că 99 la sută din informația stocată în Bibliotecă nu folosește nimănui.

Caz concret: de cînd un anume Kurier l-a pus în legătură cu Vitali Cernobil, Hiro a petrecut câteva săptămâni cercetînd un nou fenomen muzical - extinderea colectivităților ucrainiene de muzică *fuzz-grunge* nuclear în Los Angeles. Nici măcar un singur agent, casă de discuri sau critic muzical nu s-a învrednicit să-și arunce o privire pe ele.

Suprafața computerului e netedă, cu excepția unei lentile tubulare: o cupolă de sticlă lustruită, închisă într-un înveliș violet. De fiecare dată cînd Hiro folosește computerul, lentila se ridică și glisează la locul potrivit, baza așezată

la același nivel cu partea de sus a computerului. Luminile *loglo* dimprejur sînt bombate și micșorate printr-un efect optic de suprafață.

Lui Hiro, mișcarea lentilei i se pare erotică. Unul din motive e acela că nu s-a regulat ca lumea de cîteva săptămîni. Dar mai e și altceva. Tatăl lui Hiro, care a rămas mai mulți ani în Japonia, era pasionat de aparate foto. Le tot aducea din peregrinările lui prin Estul Îndepărtat, ascunse în fel de fel de cutii protectoare, așa încît, în clipa cînd le scotea să i le-arate lui Hiro, era ca și cum acesta ar fi urmărit un striptease delicios pe măsură ce ele își abandonau învelișul de nylon și pielea neagră, descheindu-și fermoarele și curelele. Iar atunci cînd lentilele erau în cele din urmă dezvăluite privirii, materializîndu-se din cea mai pură ecuație matematică, Hiro asemăna momentul cu o scormonire printre fuste și lenjerie, printre labiile exterioare și cele interioare... Se simțea atunci și gol, și slab, și cutezător.

Lentila poate percepe jumătate din univers - jumătatea care se află deasupra computerului și care conține cea mai mare parte din Hiro. În felul acesta, ea poate stabili cu precizie locul lui Hiro în spațiu și direcția pe care ar vrea s-o aleagă.

În burta computerului există trei raze laser - una roșie, alta verde și ultima albastră. Ele sînt suficient de intense pentru a produce o lumină strălucitoare, însă nu îndeajuns de puternice pentru a-ți arde globul ocular, a-ți fierbe creierul, a-ți prăji osul frontal și a-ți dezintegra lobii. După cum am învățat cu toții la școală, aceste trei nuanțe ale luminii pot fi combinate, în proporții și cu intensități diferite, pentru a compune orice culoare pe care ochiul lui Hiro e în stare s-o vadă.

Astfel, o rază îngustă de orice culoare poate fi proiectată din măruntaiele computerului, filtrată prin lentila tubulară și îndreptată apoi în orice direcție. Cu ajutorul oglinzilor electronice din interiorul computerului, raza circulă înainte și înapoi prin lentilele ochelarelor lui Hiro, cam în același fel în care fluxul de electroni dintr-un televizor iradiază suprafața interioară a Tubului eponim. Secvența ce rezultă de-aici e suspendată în spațiu în fața imaginii reale pe care Hiro o percepe.

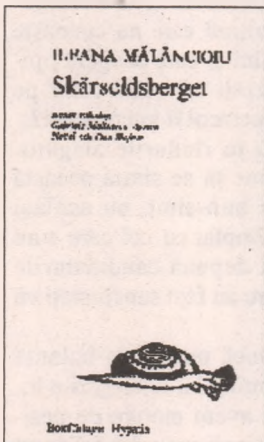
Plimbînd ușor secvențele în dreptul fiecărui ochi, imaginea poate fi prelucrată tri-dimensional. Schimbînd-o de șaptezeci și două de ori pe secundă, poate fi înzestrată cu simțul mișcării. Aducînd imaginea tri-dimensională (acum în mișcare) la o putere de dizolvare de 2 K pixeli pe fiecare latură, ea devine mai clară ca în realitate; în sfîrșit, bombardînd căștile minuscule cu sunet stereo digital, secvențele mișcătoare 3-D pot obține o bandă sonoră perfectă.

Așa că Hiro nu-i de fapt *aici* deloc. El se află într-un univers cibernetic pe care computerul i-l proiectează în ochelari și i-l sonorizează în căști. În jargonul electronic, acest spațiu imaginar e cunoscut sub denumirea de Metavers. Iar Hiro își petrece o grămadă de timp în Metavers.

Prezentare și traducere de
Ion Manolescu

Ileana Mălăncioiu în suedeză

◆ La Bokförlaget Hypatia din Stockholm a apărut recent o antologie Ileana Mălăncioiu, intitulată *Skärseldsberget* (Muntele-calvar). Selecția, extrem de bine făcută, aparține Gabrielei Melinescu, ce semnează și traducerea poemelor, împreună cu reputata scriitoare suedeză Agneta Pleijel și cu Dan Shafran. Au fost alese poeme din toată opera de până acum a Ileani Mălăncioiu, dintre 1967 și 1992, operă prezentată în prefață de Gabriela Melinescu. În presa suedeză s-au publicat deja câteva

cronici foarte bune, ce apreciază deopotrivă valoarea poetei noastre și calitatea traducerii.

0 necesară reeditare

◆ Într-o duminică de la sfârșitul lui mai, PRO TV a programat, sub un titlu anodin, *Vieți disperate*, și cu o prezentare, în "Evenimentul zilei", prostească ("Un consul englez încearcă să scape de viciul alcoolului") excelenta ecranizare a lui John Huston după Malcolm Lowry - *La poalele vulcanului*, o capodoperă a literaturii secolului nostru. Romanul a apărut la noi în 1978, în traducerea lui Ion Caraion și cu prefața lui Sorin Titel la Editura Univers și ar trebui neapărat reeditat, așa cum ar merita traduse și celelalte scrieri ale lui Lowry, povestirile, romanul de tinerețe *Ultramarine* și romanul neterminat *Sumbru ca mormîntul prietenului meu*.

Noi - ei

◆ Cu toate că a fost destul de criticat, primul dicționar etnopolitic bulgar, intitulat *Noi-ei*, apărut anul trecut la Ed. Akse din Sofia s-a epuizat rapid, ceea ce denotă marele interes al bulgarilor pentru tot ce privește originea, limba și patria lor. O a doua ediție, îmbogățită și care va ține cont de obiecțiile făcute în presă, e în curs de elaborare - scrie "Kontinent".

Un scandal politic

◆ ... o simplă ceartă literară? - se întreabă *Die Zeit* în legătură cu scrierea lui Peter Handke *Dreptate pentru Serbia* (*Gerechtigkeit für Serbien*) publicată de acesta după o documentare la fața locului. Nonconformistul scriitor austriac s-a căsătorit în octombrie trecut și, "chiar dacă sună absurd" a considerat plecarea în Serbia "o

călătorie de nuntă". Deoarece, explică Handke în interviul acordat cunoscutei gazete, "nu m-am dus acolo ca să urască și eu. Mai greu de explicat este imaginea care însoțește interviul, în care, alături de fotografia lui Peter Handke apare și o bizară hartă a României, întinsă până la granița cu Grecia. E, desigur, o greșală, dar...

Lord Peter - 12

◆ Sub aspectul său sever de profesoară, Dorothy L. Sayers ascundea o personalitate uimitoare. Această fiică de preot a început să scrie romane polițiste în anii '30 pentru a-și crește copilul nelegitim. A avut o viață sentimentală agitată, a fost una dintre primele femei care au studiat la Oxford, a lucrat în publicitate, mediu din care s-a inspirat pentru primul său roman, *Murder Must Advertise* (1935), apoi a creat seria "Lord Peter",

care a făcut-o celebră. Se cunoșteau 11 romane din această serie. Acum, în seiful agentului ei literar au fost descoperite 6 capitole dintr-un al doisprezecelea, intitulat *Thornes, Nomination*, pe care ea îl abandonase pentru a se consacra traducerii lui Dante și scrierii unor piese de inspirație religioasă. Cum se obișnuiește mai nou, continuarea romanului abandonat i-a fost încredințată lui Jill Paton Walsh și va apărea în 1998.

Un umorist

◆ Mihail Iosifovici Veller este un scriitor contemporan rus născut în 1948, care trăiește la Tallin, în Estonia și are un mare succes datorită stilului său caustic, umorului debordant. Fost student la Filologia din Leningrad, a făcut după terminarea facultății tot felul de meserii (între care și pe aceea de ghid la Muzeul Ateismului!). Debutază în 1978 cu

nuvele, publicînd pînă azi nu mai puțin de 20 de cărți, între care romanul *Aventurile maiorului Zviaghin*, *Legendele bulevardului Nevski* și *Briceagul lui Serioja Dovlatov* au avut cronici elogioase. El ride de toate, tratează cu umor subiectele cele mai grave, judecă societatea contemporană din perspectiva absurdului. De o mare simplitate aparentă, stilul său e dens, plin de aluzii culturale și parodii, iar cărțile sale se epuizează imediat după apariție. Tradus în estoniană, italiană și daneză, Veller - care n-a fost și nu e nici disident, nici autor "cu mesaj" - are peste tot succes fiindcă face lumea să ridă.

Premii

◆ Societatea oamenilor de litere din Franța și-a decernat marile premii anuale: pentru ansamblul operei - lui Georges-Emmanuel Clancier, pentru poezie - lui Alain Bosquet, pentru proză - lui Alain Nadaud, pentru o carte de istorie - lui Fernando Arrabal (*Un sclav numit Cervantes*). Au mai fost atribuite și premii pentru nuvele, eseuri, carte de artă, literatură pentru copii și ediții critice.

Salonul de la Torino

◆ Ediția a IX-a a Salonului Cărții italiene, desfășurată la Torino, a fost un succes. Timp de 6 zile (15-21 mai), 1250 de edituri și-au expus producția într-un spațiu de 46.000 m², cu sectoare speciale pentru publicații (peste 600) și multimedia. Tema principală a Salonului fiind "Secolul femeilor", numeroase invitate italiene și străine au participat la manifestări. Un colocviu condus de Jack Lang a fost consacrat "Europei culturilor", cu participarea unor importanți scriitori contemporani ca Juan Goytisolo, Henry Bauchau, Lars Gustafsson, Bernard Chambaz. A fost lansat cu acest prilej un volum de nuvele reunind 15 scriitori, cîte unul din fiecare țară a Comunității Europene, intitulat *Europa come* (Ed. Giunti).

Love, Again

◆ Romanul *Dragoste, din nou* de Doris Lessing (în imagine), apărut de curînd în traducere la Albin Michel, nu a prea plăcut criticii franceze, care îi reproșează construcția puțin convingătoare (roman în roman), personajele nu prea credibile și amestecul prost dozat de realism și fantastic. Romanul are ca temă tribulațiile unei sexagenare care, împreună cu un bărbat, scrie o piesă despre o metisă frumoasă și talentată din secolul trecut,

moartă în împrejurări ciudate. Folosind însemnările și muzica rămase de pe urma eroinei pentru a crea un spectacol neobișnuit, cei doi trăiesc o aventură stranie, bărbatul îndrăgostindu-se de metisă iar femeia simțindu-se bîntuită de fantoma ei.

După gratii

◆ Zdenek Poustka a reunit în volumul *Filosofia după gratii* (Ed. Ustav Dejin, Praga) conferințele clandestine ținute în închisoare de elita intelectuală cehă arestată de regimul comunist în anii '50. Unul dintre deținuți, Adolf Bevcarschie săptămînalul "Tyden" - a ascuns bine într-un zid al sinistrei închisori Leopoldov stenogramele acestor conferințe și de acolo au putut fi acum recuperate.

Cursurile lui Nabokov

◆ Între 1948 și 1958, Vladimir Nabokov a predat în SUA cursuri de istorie a literaturii ruse precum și un curs intitulat "Maestrii ficțiunii europene", în care trata pe larg și scriitori ruși (Gogol, Turgheniev, Dostoevski). De curînd, "Nezavissimaya Gazeta" a publicat *Conferințele asupra literaturii ruse ale lui Nabokov* într-un tiraj de 7000 de exemplare, ce s-a epuizat rapid.

Primii 20

◆ În 1983 revista literară engleză "Granta", condusă pe atunci de Bill Buford, a lansat o listă cu 20 cei mai buni scriitori de limbă engleză, printre care figurau și Kazuo Ishiguro și Martin Amis. În 1993, experiența a fost repetată în SUA (bineînțeles, cu numeroase contestații și discuții). Anul acesta, englezii, sub direcția no-

ului redactor șef de la "Granta" (Bill Buford lucrează acum la "New Yorker") - Ian Jack, au făcut o selecție pentru cei propuși la titlul de "cei mai buni", la propunerile editorilor, librărilor și bibliotecarilor, iar dintre aceștia au fost aleși 20 care vor fi prezenți cu cîte un text inedit în numărul din iunie al revistei "Granta".

Film foarte premiat

◆ După ce anul acesta a cucerit premiile Globul de Aur și Oscar în Statele Unite pentru scenariul filmului *Rațiune și simțire*, (care poate fi văzut în aceste zile și în cinematografele noastre) Emma Thompson (în imagine) și pelicula amintită au fost distinse și cu premiul BAFTA din Marea Britanie pentru cel mai bun film și cea mai bună interpretare feminină. A mai fost premiată și tînăra actriță Kate Winslet, pentru cel mai bun rol secundar din film.

un radio actual

în fiecare zi, de luni până vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22.00-24.00

TALK-SHOW-uri LIVE

FM 94,2 MHz

RADIO TOTAL

Luni:	Față în față cu vecinul	Irina Corbu
Marți:	Căinele de pază	Cornel Nistorescu
Miercuri:	Punct și virgulă	Carmen Bendovski
Joi:	Fiți întreprinzători	Adrian Dumitru
Vineri:	Taxiul de noapte	N.C. Munteanu

Revista revistelor

Cultura este în multe feluri

Deși zecile de publicații ale Ministerului Culturii o duc greu - lungi pauze de apariție și redactori neplătiți cu lunile -, iată că există bani pentru încă un săptămânal, intitulat **CULTURA NAȚIONALĂ** și condus de Mircea Tomuș. Curioși să vedem care e programul noii reviste, am citit cu atenție articolul directorului, ce ocupă aproape toată pagina întâi a numărului inaugural, crezând că e un editorial. Nu e. Sub titlul *O legitate naturală*, Mircea Tomuș ține o lecție plină de truisme despre ce e și ce nu e cultura, într-un stil amintind izbitor de acela al "filozofilor" de la "Ștefan Gheorghiu" Marin Voiculescu și Petru Pinzaru, ce făceau odinioară deliciul cursurilor noastre obligatorii de învățământ politic. Iată introducerea în temă: "Cultura face parte obligatorie, nelipsită, din viața omului, ca una care îl modelează în ansamblul biosferei și în cel al existenței universale; ca una prin care omul își exprimă cel mai convingător tocmai umanitatea sa, calitatea de a fi om între celelalte modalități ale existenței unanime. Omul nu poate exista ca atare decât prin cultură, după cum numai cultura este cea care dă expresie umanității din această ființă organică pe care o numim om." ♦ Această ființă organică pe care o numim Cronicar, ca unul care e modelat de lectura săptămânală a tot soiul de tipărituri, fără să-și piardă de tot calitatea de a fi om, dă expresie plăcerii masochiste pe care i-o produce tipul acesta de cugetare îmbîrligată și împodobită și nu se poate abține să nu reproducă definițiile atît de frumoase, de adînci, ale directorului "Culturii naționale": "Cultura rămîne mereu continentul însoțit al valorii și al binelui, scăldat încă de oceanul de infern al barbariei tehnice". "Cultura este forma specifică de a fi om, respirația neîntreruptă, în doi timpi, inspirație și expirație, a ființei universale care este umanitatea. Din momentul în care omul s-a decis să fie om, el a hotărît să producă fapte de cultură și să se producă pe sine prin cultură". ♦ Ajunși la jumă-

tatea articolului, tot nu pricepem de ce s-a hotărît Ministerul, că și el e om, să producă faptul de cultură pe care-l avem în față. Poate (zicem și noi, așa) - ca să demonstreze că nu e nici o criză, sau, în limpedea dialectică tomușiană (ceea ce e bine gândit se exprimă clar), nici n-are cum să fie criză, de vreme ce: "într-un context uman dat și integral, despre cultură nu se poate spune că este sau că nu este, că lipsește sau nu lipsește; în acest context, despre cultură se poate spune că ne convine sau nu ne convine, în întregime sau pe fragmente, dar aceasta nu înseamnă că nu este. Numai că, oricum și chiar dincolo de acest ne convine, nu ne convine, care conține în el atîta slăbiciune umană, cultura este în atît de multe feluri și pe care nu slăbiciunea noastră, ci tocmai capacitatea noastră de a aprecia lucrurile în mod obiectiv, tăria noastră de a institui valori și de a recunoaște valori sunt chemate să le determine." Înspre final parcă-parcă întrezărim o umbră de justificare: "Existînd cultura ca funcție firească a umanității din noi, putem să o recunoaștem și să ne-o arătăm unii altora; este tot o funcție culturală a celui ceva din ființa noastră care ne face oameni". ♦ Considerînd Ministerul Culturii unii iar pe noi, alții - să vedem ce ne arată restul paginilor (12 - tabloid): în afară de mari titluri și mari poze ("mijlocul" e un fotomontaj cenușiu-negru, sumbru), mici informații redactate fie tern și agramat ("Seria lucrărilor expuse la Sibiu, sunt remarcabile și prin faptul că ele conotează bine epoca lui Goya"), fie în genul compunerilor școlare cu "expresii frumoase" (la Mărtisor a avut loc "o cînstire a memoriei poetului care prin opera sa a lăsat un intens fascicul de lumină pe cerul constelației poetice românești"). Pagina a treia ni-l arată din nou pe Mircea Tomuș, în toată splendoarea stilului care e omul, de data aceasta omagiindu-l pe Constantin Ciopraga la aniversară cam așa: "domnia sa și tipul de intelectual pe care îl reprezintă fac parte din acea categorie de valori naționale despre care întrebarea este dacă ceea ce îndeobște se numește opinia publică realizează cât este de necesară pentru fiecare etapă din viața națiunii și în ce măsură și cu ce efecte se așează la temelia edificiului național." (să se analizeze sintaxa frazei și să se facă schema) ♦ În restul paginilor sînt și articole în bună notă profesionistă, semnate de Călin Căliman, Valentin Silvestru, Ludmila Patlanjoglu, Gheorghe Vida, Dan Adrian - dar toți aceștia sînt prezenți frecvent și în alte reviste culturale, unele chiar ale Ministerului, așa că nu de spațiu de manifestare duceau ei lipsă. Rostul noii publicații scoase pe bani publici (dacă nu cumva e doar acela de a-i da d-lui Tomuș posibilitatea să ne învețe cum e cu ceva-ul din om) rămîne de văzut.

Un titlu furat

Toate ziarele din Capitală au anunțat în ziua de 4 iunie demisia prefectului județului Maramureș. Liviu Doru Bindea, primul prefect care demisionează de cînd au reapărut prefectii în România, și-a justificat decizia astfel: "Cu deosebit respect depun în fața dvs (a premierului Văcăroiu, n. Cronicar) demisia mea din funcția de prefect al județului Maramureș. Îmi motivez această opțiune prin percepția votului acordat, prin majoritatea celor care au participat la scrutinul electoral din municipiul

LA MICROSCOP

O catastrofă?

DE CÎND a venit căldura și s-au rărit subiectele tari, ziaristii nu mai știu cum să țină trează atenția publică. Cea mai recentă catastrofă de presă a fost absenteismul de la urne. Falimentul politicianilor! Dezinteresul cetățenilor față de alegerile locale! Haos la centrele de vot! Alegători cu patru picioare în cabinetele de votare!

Dar dacă, pur și simplu, procentul de alegători dispuși să meargă la urne reprezintă publicul de azi al spectacolului politic de la noi? De ce să nu recunoaștem că interesul față de politică nu-i obligatoriu?

Ziaristii și politicienii care sînt prinși în acest joc n-au avut timp să observe un lucru: o parte din publicul piesei politice care se joacă la noi de șase ani încoace părăsește sala. Pe unii dintre noi politica nu-i mai atrage.

E cu puțință să nu-l intereseze pe cetățean cine se va alege primar la el în oraș? Uite că e. Dar e acest lucru atît de tragic pentru simțul civic al românului?

În ultimii ani, n-am prea avut motive de optimism de pe urma politicii. Așa că era firească apariția acestui scepticism în rîndurile cetățenilor care au preferat să stea acasă sau să facă altceva decît să meargă la urne. În afară de asta, primarii n-au izbutit să-i facă pe concetățenii lor mai încrezători că ei, ca indivizi, își merită mandatul. Ca dovadă, excepțiile din cele cîteva localități în care foștii primari au ieșit din nou pe primul loc.

Practic, la aceste alegeri, a ieșit în evidență o atitudine combinată a cetățenilor față de persoanele care și-au propus candidaturile. Pe de o parte, cei cîteva primari care și-au reocupat locul dovedesc că dacă s-au ostenit cu treburile urbei, indiferent de limitele impuse de Legea administrației locale, concetățenii

lor le-au acordat din nou încredere, fără a se lăsa impresionați de campania electorală. Acolo unde au fost propuși noi candidați, au fost votate partidele din spatele lor, încît - după cum stau lucrurile la ora asta - s-ar putea ca prezența la urne cu prilejul alegerilor generale să fie mai numeroasă.

La aceste alegeri, indecisiile au preferat să stea acasă, ceea ce nu e nici pe departe cel mai rău lucru din lume. Dimpotrivă, asta dovedește, paradoxal, creșterea spiritului civic. Decît să voteze la întîmplare, oamenii au hotărît să se abțină.

A crescut așadar numărul celor care din pricină că nu mai sînt atrași de politică nu izbutesc să priceapă ce se întîmplă pe scenă. Dar ce e de preferat? Aplauzele (sau huiduielile) unei mulțimi care nu cunoaște regulile jocului și care acoperă opinia celor avizați ori votul celor pe care acest spectacol îi interesează?

Dar dacă în rîndurile alegătorilor a început să se simtă această atitudine de bun-simț, nu același lucru s-a întîmplat cu cei care s-au repezit să-și depună candidaturile orbește și care au fost sancționați ca atare.

Așa că dacă punem în balanță ceea ce s-a întîmplat la alegerile locale nu prea avem motive de pesimism. Politicienii n-au dat faliment (cum cred unii gazetari) deoarece alegătorii au dat în continuare credit partidelor. Iar cetățenii cu drept de vot nu au un comportament electoral care sa sturneasca îngrijorarea. Dacă ar trebui ceva schimbat, atunci schimbarea ar trebui să privească pragul minim de participare la vot, în nici un caz declararea votării ca o datorie obligatorie.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefone: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul drago print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacție - 800 lei

Cronicar